

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Första kammaren.

Nr 34.

Torsdagen den 30 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 148—151.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 152, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående viss omorganisation av vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 153 och 154, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 2 samt bankoutskottets utlåtanden nr 58—60.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 61, angående viss gratifikation åt de hos riksdagens kamrar och utskott samt i riksdagens kansli anställda vaktmästarna m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 62.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.

I en till riksdagen den 15 mars 1929 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 203, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen förklara att riksdagen icke funne anledning till erinran mot emottagandet av en i statsrådsprotokollet omfördäld donation av 138,500 kronor för förvärvande av en i samma protokoll angiven fastighet samt anordnande därstädes av en trädgårdsskola för norra Sverige.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Granström**: Herr talman, mina herrar! Jag får börja med det vanliga beklagandet, att det knappast lönar sig att uppträda gentemot ett enhälligt utskott. Men då jag besitter en smula lokalkännedom i denna fråga och

Ang. förlägg-
ningen av en
trädgårdsskola
för
norra Sverige.
(Forts.)

på grund av denna min lokalkännedom fått en något annan uppfattning däri, skall jag åtminstone söka se till, att denna min avvikande mening blir antecknad till protokollet. Det är ju också ett rätt stort värde, det här rör sig om. Det anslag, som nu utgår till den ifrågavarande skolan, motsvarar ett kapitaliserat värde av 350,000 kronor, och därtill kommer värdet av den fastighet, som här erbjudes. Denna fastighet måste anses vara värd 70,000 kronor. Jag menar därför, att saken borde ha erhållit en något allvarligare prövning än den utskottet synes ha ägnat densamma. Förlåt, att jag uttrycker mig så vanvördigt om ett så sakkunnigt utskott.

Den trädgårdsskola, som här är i fråga, är knuten till ett enskilt företag, som för cirka 40 år sedan grundades. Då bildades nämligen Västernorrlands läns trädgårdsförening, en förening, som väl närmast avsåg att vara ett rent affärsföretag, men som också ville befrämja trädgårdsodlingen. Detta företag fick åt sig upplåtet ett jordområde i Härnösand, eller samma jordområde, som företaget nu disponerar. I början drevs företaget för föreningens räkning, men sedermera har det, åtminstone någon tid, varit utarrenderat till enskild person, nämligen föreståndaren själv. Huru med detta arrende förhåller sig i närvarande stund vet jag inte. Om man nu vill bedöma den insats, trädgårdsföreningen gjort i traktens trädgårdsodlareliv och i vad mån den på denna grund skulle vara förtjänt av understöd, så att säga, ber jag att få bemärka, att jämväl vid vart och ett av de stora industriella verken däruppe finns det trädgårdsanläggningar, som på ett ganska effektivt sätt bidraga till att öka intresset för trädgårdsodling i den omgivande trakten och som även bistå trädgårdsodlare med frön och planter jämte sakkunnigt vägledning.

Genom beslut 1909 anvisade riksdagen medel för uppehållande vid företaget i fråga av en för Norrland avsedd trädgårdsskola. Att denna anordning emellertid inte kunde betraktas annat än som ett provisorium, och att den inte innebar någon slutgiltig lösning av detta spörsmål, framgår med all tydlighet av den omständigheten, att kontraktet ingicks för endast fem år och sedan för varje femårsperiod förnyats. Kontraktet utgår nu med 1930, och fråga är, huruvida det är möjligt att kunna förnya det, åtminstone med utsikt att någon längre tid få behålla trädgårdsskolan på samma plats. Byggnadsverksamheten inom Härnösands stad har nämligen trängt alltmer in på trädgårdsskolans område, och har även tagit i anspråk åtskilligt av den från början åt skolan upplåtna marken. Det är också all anledning att antaga, att byggnadsverksamheten undan för undan måste tränga allt längre österut och därmed kommer också trädgårdsskolan att trängas undan till ett ännu oppodlat område. Det har visserligen ställts i utsikt, att någon svårighet inte skulle förefinnas för skolan att få mark längre österut, men jag tror inte, att den marken är vidare tjänlig för ändamålet. Jag skulle tvärtom ha anledning antaga, att den är ganska vattensjuk att döma av tillståndet på den kyrkogård, som ligger strax ovanför, och som måste övergivnas på grund av att den inte kunde torrläggas.

Under sådana förhållanden fanns det inte stor utsikt för att åtminstone för framtiden kunna behålla trädgårdsskolan på platsen. I stället var all anledning att antaga, att trädgårdsföreningen skulle nödgas avstå det jordområde, skolan nu innehar. Då framträdde bruksägaren Set Kempe och gjorde det generösa erbjudandet till en början att inköpa Söråkers herrgård, omfattande cirka 32 tunnland jord, och vidare erbjöd han sig villig att ställa den till skolans förfogande samt sedan också att ställa medel till förfogande för bestridande av kostnaderna för skolans anordnande på den nya platsen. Man måste säga, att detta var ett ganska enastående och för givaren hedrande anbud, om också i full samklang med den Kempeska släktens handlingssätt vid andra tillfällen. Vad som förmådde givaren till erbjudandet torde dels vara pietetsskäl — den

Kempeska familjen har blivit lierad med den familj, som från början ägde ifrågavarande herrgård — dels ock verkligt intresse för det allmänna bästa.

Sakens vidare utveckling skall jag icke upptaga tiden med att närmare rekapitulera. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ansåg emellertid riksdagens medgivande vara nödvändigt för donationens mottagande, men tillstyrkte efter lantbruksstyrelsens hörande i frågan och på dess förord på det livligaste bifall till gåvans mottagande. Lantbruksstyrelsen yttrar också i sitt utlåtande åtskilligt, som jag skall be att få citera. Den säger nämligen: »Lantbruksstyrelsen hade icke funnit någon bättre möjlighet föreligga för lösandet av frågan rörande upprätthållandet av en trädgårdsskola för Norrland än den, som erbjöde sig genom mottagandet av nu föreliggande frikostiga anbud.» Var och en, som något närmare känner förhållandena, måste, även om man bortser från lokalpatriotiska hänsyn, instämma i detta yttrande. Även Härnösands stads ledande män, hur intresserade de än må vara för skolans bibehållande på platsen, synas ha funnit sakskalet för en förflyttning så starka, att stadsfullmäktige inställde alla åtgärder för skolans kvarhållande, något som framgår av de vid utlåtandet fogade uppgifterna. Huru de sedan kommit på andra tankar är ett kapitel för sig.

Jag vill nu slå fast, att här å den erbjudna platsen har denna trädgårdsskola de bästa möjligheter för en fast tryggad tillvaro och för vidare lycklig utveckling. Här föreligger riklig tillgång till god jord i det allra bästa läge. Platsen har en jämn plan yta i sakta sluttande söderläge, ganska väl skyddad för skarpa vindar och har för övrigt sådana möjligheter, som äro av vikt för trädgårdsodling. Att området för närvarande inte är i trädgårdskultur, bör ju inte egentligen avhålla från, att man mottager erbjudandet. Så god jord som det här är fråga om — det är ju i alla fall odlad jord — skulle snart nog kunna bringas i full trädgårdskultur och således bli fullt lämplig för ändamålet. Och skulle området i Härnösand komma att tagas i besittning för byggnadsändamål, så förutsätta även stadsfullmäktige i staden, att trädgårdsföreningens område skall förläggas längre österut. Därigenom skulle trädgårdsskolan också där komma att förläggas till ett okultiverat område. På Söråker finnas vidare stora bostadsutrymmen. Jag tror, att jag vågar säga, att den erbjudna gården — den är byggd i ren herrgårdsstil — har, såvitt jag känner saken, det största corps de logis, som finnes i hela Medelpad. Detta är en stor tvåvåningsbyggnad, och dessutom finnas vindsrum. Än ytterligare finnas två flyglar en på vardera sidan. Såvitt jag kan förstå, finns det alltså rikligt bostadsutrymme för såväl föreståndaren som biträdande trädgårdsmästaren, och det synes mig också att det går för sig att bereda skolans elever bostad på platsen, om man tager vara på de möjligheter att verkställa erforderliga ändringsarbeten som föreligga. Att det på denna gård finns goda ekonomibyggnader ligger i öppen dag, då det är en gammal präktig gård.

Sedan vill jag också påvisa, att man genom denna anordning inte skulle gå in för en aldeles ny anläggning, ty vid Söråker finns redan en liten trädgårdsanläggning, en mindre handelsträdgård, som hittills försett omkringliggande trakt med dess behov av trädgårdsalster. Dessutom finnas de allra bästa avsättningsmöjligheter. När Härnösands stadsfullmäktige tillåta sig att tala om denna trakt som »rama landsbygden», kan detta yttrande visserligen i visst avseende vara sanning, men med hänsyn till platsens starka industriella liv, kan den inte betecknas som rama landsbygden. Där finns en talrik och jag vill även säga en köpstark befolkning i närheten, som behöver trädgårdsalster och dessutom ligger Söråkers järnvägsstation lika nära platsen för den ifrågasatta trädgårdsskolan som Härnösands järnvägsstation ligger i förhållande till den nuvarande skolan. Det skiljer inte många meter, det vågar jag bestämt påstå. Då järnvägen går förbi Söråker, finnas också de allra bästa möjligheter att

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.

(Forts.)

Ang. förlägg-
ningen av en
trädgårdsskola
för
norra Sverige.
(Forts.)

skicka trädgårdsalster till mera avlägsset liggande trakter. Regelbunden busstrafik med flera turer om dagen till och från Sundsvall pågår å den förbi Söråker ledande vägen, och nämnda stad är otvivelaktigt betydligt mera köpstark än Härnösand — Härnösand i alla ära som lärdomsstad — vilken egenskap åberopats i anbudet såsom ett skäl för trädgårdsskolans bibehållande där.

Slutligen och det allra viktigaste enligt min mening är, att man tillförsäkrar denna trädgårdsskola en fast tillvaro för framtiden. Nu har man invänt, att man inte vet, vilka kostnader man ikläder sig för denna sak. Lantbruksstyrelsen, som väl får anses sakkunnig, har emellertid förmodat, att utgående anslag skall visa sig tillräckligt, och det är också min enkla mening. Jag menar, att denna trädgårdsskola skall på den nu föreslagna platsen Söråker kunna bedrivas fullt affärsmässigt, vilket kommer att i det allra närmaste täcka kostnaderna för dess verksamhet.

Med avseende på nyttan för trakten ber jag få betona, att här föreligger en synnerligen stark egnahemsverksamhet. Jag har rest åtskilligt i Sveriges land, men jag har inte under de sista åren sett någon trakt, där egnahemsverksamheten, egnahemsrörelsen är så starkt utvecklad som i denna trakt. Där råder formlig hunger efter småställen. Varenda arbetare, som möjligen kan, söker skaffa sig egen bostad. Men det är dessutom ett annat synnerligen vackert drag, man kan iakttaga: han söker också åstadkomma en liten plantering, en liten trädgård runt omkring sitt lilla hus. Och jag föreställer mig att just tillvaron av en sådan trädgårdsskola i närheten av detta starkt bebyggda egnahemsområde skulle vara till mycken hjälp och ledning för dessa, som äro intresserade för trädgårdsodling. Egnahemsinnehavarna skulle därifrån kunna erhålla hjälp och anvisningar och likaså skulle de kunna erhålla behöfliga träd, buskar, plantor, frösorter med mera. På Norrlands lämplighet för trädgårdsodling behöver icke spillas många ord. Det har förresten i utskottets utlåtande erkänts, att Norrland ger kvantitativt och kvalitativt bättre skörd åtminstone av rotfrukter och därmed jämförliga alster än många andra av Sveriges landskap.

Vilka skäl anföras nu för trädgårdsskolans fortsatta förläggning till Härnösand? Det anföres först, att jorden där skulle vara i högre kultur. Jag tillåter mig då framhålla, att hög jordkultur kan åstadkommas var som helst inom mycket kort tid. Det skälet kan således inte vara bärande. Det har också anförts, att den blivande vanförestaltens skyddslingar skulle, om trädgårdsskolan får kvarbli i Härnösand, kunna beredas tillfälle till undervisning i trädgårdsskötsel. Jag måste säga, att detta yttrande förräder stor brist på verklighetssinne. Jag har sett åtskilliga vanföra, men av vad jag sett har jag inte kunnat finna, att de äro synnerligen lämpliga att sköta trädgårdsodling. Det är så mycket mera förvånande, att ett sådant yttrande förekommer i stadsfullmäktiges skrivelse som den, vilken undertecknat denna skrivelse, borde ha haft bättre insikt i saken. Att bygga på detta yttrande är således att bygga i det blå.

Man åberopar vidare »dyrköpta och tidsödande erfarenheter». Dessa dyrköpta och tidsödande erfarenheter äro väl i alla fall inte andra än vilken trädgårdsmästare som helst i Norrland gjort, om han bedrivit trädgårdsodling någon tid. Påståendet, att den plats, där trädgårdsskolan förut varit förlagd, skulle bereda bättre försäljningsmöjligheter har jag redan bemött. Trädgårdsskolan hinner ju ganska snart även i Söråker komma till den utveckling, att den kan lämna samma alster till avsalu som på den gamla platsen. Vad sedan möjligheten att erhålla lärarkrafter beträffar, tror jag, att fullt tillfredsställande möjligheter att erhålla sådana finnas även på den nya platsen. Här finnas många unga lärare i folkskolan, vilka säkerligen kunna stå till tjänst med att undervisa i vanliga skolämnen. Här finnas ingenjörer i den närliggande

fabriken, vilka säkerligen inom vissa undervisningsområden kunna vara fullt kvalificerade. Här måste dessutom också förutsättas, att föreståndaren skall kunna ge den specialundervisning i vissa ämnen, som anses nödvändig. Det skälet är sålunda icke på ringaste sätt avgörande.

Hur kom emellertid Härnösand på sistone att bli mellankommande part i den här frågan? Ja, man kan tydligen utläsa ur utskottets utlåtande, att detta beror på att ifrån den av utskottet utsända delegationen framställdes direkt uppmaning till Härnösands stadsfullmäktige att inkomma med ett erbjudande. Men om så är, förefaller också utskottets skäl om bristande utredning i frågan vara väl svaga. Om icke detta erbjudande från Härnösands stadsfullmäktige kommit emellan, föreställer jag mig, att utskottet utan alltför stor tvekan skulle ha tillstyrkt riksdagen att mottaga den Kempeska donationen. Vad är det för övrigt, som behöver utredas? Jo, endast vissa frågor angående bostäderna, angående kostnaden för nödiga växthus varjämte erforderliga kalkyler måste göras över inkomster och utgifter. Detta är emellertid, menar jag, inte en mera omfattande utredning än att utskottet med sakkunnig hjälp lätt skulle ha kunnat åstadkomma den under den tid, som nu förflutit från mitten av mars månad.

När nu utskottet i sitt utlåtande i allt väsentligt instämt i Kungl. Maj:ts förslag och i de yttranden, som äro därvid fogade, synes det mig, som om den riktiga slutledningen skulle ha blivit ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition. Men nu hemställer utskottet i stället om avslag och ställer i utsikt ny utredning. Jag tillåter mig då fråga: kan utskottet garantera, att inte detta i realiteten också innebär skolans kvarstannande, där den nu är? Och hur ställer det sig då för framtiden? Är det då inte bättre att nu på en gång besluta, att skolan får en fast tillvaro, åtminstone för ganska lång tid framåt. Det är ganska ringa utsikt, eller åtminstone mycket ovisst, om Söråkers herrgård nästa år står till förfogande. Och även om bruksägare Kempes anbud står fast, måste jag på grund av den personliga kännedom, jag har i saken, understrika, att det kan inträffa att gården när som helst av den nuvarande ägaren säljes åt annat håll. Något bindande avtal i den vägen har ännu, såvitt jag vet, inte träffats. Då det nu är så lyckligt, att det finns en och annan, som känner, att rikedom förpliktar, och vill göra så pass stora uppoffringar för att gagna det allmänna, synes det mig, som om det vore mera tilltalande, att riksdagen tager sin andel och beslutsamt slår till i stället för att bemöta erbjudandet med en tvekan, som närmar sig kallsinnighet.

Jag vet inte, om det är konstitutionellt riktigt, men jag tillåter mig ändå, herr talman, vördsamt framställa det yrkandet, att kammaren med avslag å utskottets hemställan ville på det sättet bifalla Kungl. Maj:ts proposition, att, därest vid den ytterligare utredning, som kan befinnas nödig, skolans förflyttning kan anses önskvärd och förmånlig, riksdagen uppdrager åt regeringen att mottaga donationen och vidtagna åtgärder för skolans förflyttning.

Skulle icke proposition kunna ställas på detta yrkande, så yrkar jag, herr talman, rent bifall till Kungl. Maj:ts proposition, då jag anser, att det inte föreligger den ringaste risk för ett sådant beslut utan tvärtom håller före, att det skulle vara till fördel. Den omständigheten, att andra kammaren redan avslagit propositionen behöver inte avhålla första kammaren från att fatta ett sådant beslut, ty detta skulle kunna bidra till att en beslutsam jordbruksminister under detta år kunde inleda underhandlingar, så att skolans förläggande till Söråkers herrgård bleve tryggad.

Herr talman! Jag hemställer sålunda om bifall till det av mig framställda yrkandet.

I herr Granströms yttrande instämde herr *Enhörning*.

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.
(Forts.)

Ang. förlägg-
ningen av en
trädgårdsskola
för
norra Sverige.
(Forts.)

Herr **Andersson, Elof**: Herr talman! Att den föregående ärade talaren redan nu var färdig att fatta beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition är inte så underligt, då han har sitt hem i den ort, där den fastighet är belägen, som man nu ifrågasatt skulle doneras till staten. Man kan icke i och för sig invända något mot att han, på sätt han gjort, ger uttryck åt sina lokalpatriotiska känslor. Men då den ärade talaren framställer ganska grava anmärkningar mot jordbruksutskottets behandling av detta ärende — han säger, att det skulle ha varit önskvärt, att ärendet blivit föremål för grundligare prövning — måste jag i egenskap av ledamot av jordbruksutskottet häremot inlägga en gensaga. Jag vill i motsats till vad herr Granström yttrade bestämt påstå, att det åtminstone icke är alltid ärendena få en så pass grundlig utskottsbehandling som detta ärende erhållit i jordbruksutskottet. Därmed syftar jag på, att utskotten inte alltid äro i tillfälle att som här skett avsända en delegation till ort och ställe för att studera föremålet för det beslut, riksdagen går att fatta.

Jag vill nu till en början redogöra för behandlingen av detta ärende på jordbruksutskottets andra avdelning. Då ärendet första gången förekom till behandling, framställdes från olika håll inom avdelningen frågor, som ingen kunde nöjaktigt besvara. Exempelvis frågan om huvudmannskapet för skolan, en fråga, som är mycket viktig och som från början bort vara klarlagd. Att propositionen är mycket knapphändig i fråga om utredningen är i och för sig ej så anmärkningsvärt, då skrivelsen om donationen inkom till Kungl. Maj:t någon dag i början av mars och propositionen är dagtecknad endast några få dagar därefter. Det gällde ju att få in propositionen till riksdagen i vederbörlig tid, och torde detta varit anledningen till att utredningen blivit mycket knapphändig.

Det är således inte någon anmärkning i och för sig, jag i detta uttalande riktar mot statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. För att avdelningen på nöjaktigt sätt skulle kunna behandla detta ärende, krävdes härför en något bättre utredning, och då beslöt avdelningen att på vederbörligt sätt göra en hemställan, att en delegation skulle få avresa till platsen för den tilltänkta skolan för att taga den i närmare skärskådande. Då jag hade äran vara med i denna delegation, skall jag tillåta mig att i korta drag redogöra för vad vi iakttago under denna resa.

Vid vårt besök på gården Söråker funno vi, att den låg mycket vackert; att jorden var lämplig för trädgårdsbruk hade vi ingen anledning att betvivla, fastän vi ju inte kunde undersöka detta, då marken var snöbetäckt och tillfrusen. Men läget var onekligen gott, området eller åtminstone den övervägande delen därav hade sydläge, och egendomen gjorde på oss ett gott intryck. Efter besöket på Söråker foro vi till Härnösand för att bese marken och lokaliteterna i övrigt för den trädgårdsskola, som sedan 1909, efter vad jag vill minnas, har åtnjutit statsanslag, nämligen Härnösands trädgårdsskola. Då vi fingo se det område, som hittills varit upplåtet till Härnösands skolan, fingo vi ett intryck av att detta område var ännu lämpligare för ändamålet än Söråker. Det är ju klart, att även i Härnösand var marken tjälad, men åtskilligt gav en viss antydning om områdets lämplighet för trädgårdsskötsel. Det fanns många fruktträd, det fanns buskar, plantskola och mycket annat, som antydde att växtligheten där var synnerligen god. Marken hade sydläge, den var mycket väl skyddad från olika håll — ja, det är alldeles riktigt, som herr Enhörning nu antyder, att det även är förhållandet i Söråker, men vindskyddet var fullt ut lika bra, herr Enhörning, i Härnösand.

Nu kan det invändas, och den invändningen kommer nog att göras, att av detta område, som onekligen är ett av de bästa, som kan sökas upp i Norrland, har man redan tagit någon del i anspråk för byggnadsändamål. Att så skett

är ju att beklaga. Där har byggts något hus, och det skall visst byggas ett till inom den närmaste tiden. Trädgårdsområdet kommer ju därigenom att i någon mån minskas, men i ersättning för den del, som på så sätt kommer att användas för annat ändamål, kommer nu enligt Härnösands stadsfullmäktiges skrivelse — som kammaren torde taga del av och som återfinnes i utskottets utlåtande — Härnösands stad att lämna annan jord i kompensation, därest skolan i fortsättningen kommer att bli förlagd till staden. Jord i tillräcklig mängd finnes således att få även i Härnösand, så att i det avseendet kan man väl säga, att Härnösand inte står efter Söråker utan kanske snarare ligger före.

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.
(Forts.)

Vidare måste man ju fästa sig vid den omständigheten, att avsättningsförhållandena i Härnösand äro bättre än ute på landsbygden vid Söråker, och dessa förhållanden kunna även i någon mån inverka på skolans bärighet. Dessutom får man väl inte alldeles bagatellisera den stora möjlighet, som i Härnösand finnes att skaffa extralärare till skolan, s. k. timplärare — sådana ha hittills i mycket stor utsträckning använts i Härnösandsskolan. En sådan tillgång finnes inte ute på landet, vid Söråker åtminstone inte i tillnärmelsevis samma omfattning som i Härnösand, vilken stad ju, som vi veta, är en speciell skolstad.

Det var således på åtskilliga punkter, som delegationen fann, att Härnösandsföreläggningen otvivelaktigt måste anses innebära ett företräde framför Söråkersföreläggningen.

Då delegationen alltså icke var beredd att förorda Söråker framför Härnösand utan snarare var böjd för att förorda Härnösandsskolans bibehållande, så sökte vi att få ett samtal i ämnet med ordföranden i stadsfullmäktige i Härnösand, doktor Kaijser. Det visade sig då, att han var mycket intresserad för att skolan skulle få bli kvar i staden. Nu undrar herr Granström, om vi å utskottets vägnar uppmanat Härnösands stad att inkomma med någon skrivelse. Därpå kan jag svara herr Granström, att någon sådan uppmaning ha vi inte gjort, men vi ha samtalat med doktor Kaijser och några andra ledamöter av Härnösands stadsfullmäktige om möjligheterna för skolans kvarblivande i staden utan att vi på något sätt gjort några uttalanden eller utfästelser. Detta anse vi oss ha haft full rätt till såsom representanter för jordbruksutskottet och riksdagen.

Sedan undrar herr Granström, huruvida utskottet kan garantera, att donationen även står till buds nästa år. En sådan garanti kan utskottet icke lämna, det är ju inte möjligt. Det är väl mycket troligt, kanske sannolikt, att donationen även under nästa år står till riksdagens förfogande, men något löfte har icke av vederbörande kunnat givas. Så mycket vet man dock i varje fall, att donatorerna äro mycket intresserade för att Söråkers herrgård skall bli trädgårdsskola, och därför får man väl också antaga, att de icke i otid kasta yxan i sjön utan invänta, att den utredning blir färdig, som vi inom jordbruksutskottet anse vara både nyttig och nödvändig för frågans lösning. Om denna utredning kommer att giva vid handen, att Söråkersföreläggningen måste ha företräde framför Härnösandsföreläggningen, då har jag för min del inte någonting att erinra mot en sådan anordning. Jag anser, att båda dessa platser äro godtagbara, vilken av dem som helst. Men vad man ifrån utskottets sida velat få klarlagt är, att man vid valet skall taga det bästa av de två alternativen, när man nu har två alternativ att välja på.

Det är riktigt, som herr Granström säger, att om man inte hade haft Härnösandsförslaget att tillgå, hade man utan vidare godtagit Söråker. Då hade det inte funnits något val. Nu finns det två goda ting att välja på. Av dessa två goda ting skall man taga det bästa, såvitt möjligt är.

Jag vill därför sluta med att uttala en livlig förhoppning, att den utredning, som jordbruksutskottet i sitt utlåtande ansett behöflig, ja rent av nödvändig,

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.
(Forts.)

mätte komma till stånd snarast möjligt, så att förslag i ämnet kan inkomma till nästa års riksdag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Tjällgren*.

Herr **Rosén**: Herr talman! Det brukar rätt ofta klagas över att statens institutioner i allmänhet förläggas till städerna och inte till landsbygden. Inte minst av denna anledning förvånar det mig, att man, när det är fråga om en trädgårdsskola och denna fråga behandlats av så praktiska män som de herrar, som sitta i jordbruksutskottet, har kunnat sväva på målet, då det gällde förläggningen av denna skola. Den har nämligen en mycket osäker förläggning för närvarande. Man blir av handlingarna i målet icke övertygad om att regeringen och jordbruksutskottet fullt tagit reda på hur saken ligger till. Jag har vid flera tillfällen besökt trädgårdsskolan i Härnösand, och jag har försökt sätta mig in i dess förhållanden. Jag skall tillåta mig att med några ord belysa, hur oerhört osäker denna skolas förläggning är.

Det kan inte vara tal om annat, än att läget är utmärkt. Men då statsrevisorerna 1925 besökte skolan, befanns det, att man hade byggt en villa inne på trädgårdsskolans område. Man hade där upplåtit en tomt på över 3,000 kvadratmeter av skolans bästa jord och därpå uppfört en villa. Statsrevisorerna uttalade därom, att detta måste anses vara »mindre lämpligt». I den förklaring, som avgavs av skolans styrelse, kunde man peka på att Kungl. Maj:t 1923 hade medgivit, att denna tomt finge avsöndras. Men det är att märka, att när stadsfullmäktige i Härnösand ingingo till Kungl. Maj:t med denna framställning, så nämndes inte ett ord om att denna jord var upplåten till trädgårdsskola, vilken delvis underhålls av staten. Man var tvungen att gå in med framställningen uteslutande därför att jorden är av donationsjords natur. Kungl. Maj:t medgav också denna försäljning av en bit donationsjord.

Vid närmare undersökning har jag funnit, att i det kontrakt, som Härnösands stad tecknat om upplåtelse med nyttjanderätt av denna jord till trädgårdsskola, har staden förbehållit sig att under kontraktstiden i mån av behov få avsöndra och sälja tomter från trädgårdsskolans jord med skyldighet för staden att i vederlag lämna ersättning i annan mark på annan plats. Skolan kan sålunda successivt trängas undan från det område, den nu har. Någon mera otillfredsställande anordning kan väl knappast tänkas.

I staden äro också meningarna om lämpligheten att ha skolan där den nu ligger synnerligen starkt delade. 1911 föreslog drätselkammaren i staden, att jord inte vidare skulle upplåtas, men en majoritet i stadens fullmäktige beslöt dock upplåtelse. 1925 förelåg ett kommittéförslag i stadsfullmäktige, att skolan skulle flyttas till ett hemman på Lövudden.

Jag måste finna det ytterst beklagligt, att inte jordbruksutskottet ansett sig kunna begagna det tillfälle, som nu har bjudits, att tillstyrka antagandet av denna synnerligen vackra och frikostiga donation. Jag förstår, att staden har ett visst intresse av att få behålla skolan. Det är nämligen så, att man i rätt stor utsträckning använder eleverna för att hålla snyggt i stadens ganska vidsträckta parker, men det är inte för skötsel av parker, som vi behöva trädgårdsmästare i Norrland, utan det är för helt andra och nyttigare ändamål.

Jag ifrågasätter också, huruvida det kan vara så lämpligt att ha Härnösands stad som huvudman för en trädgårdsskola, avsedd för hela Norrland. Jag undrar, om det inte skulle vara klokare och bättre, om staten toge hand om denna skola, liksom staten har tagit hand om trädgårdsskolan på Alnarp. Jag vet inte, varför inte Norrland skulle kunna få en statsträdgårdsskola lika väl som södra Sverige.

Jag skulle helst vilja instämma i herr Granströms yrkande om bifall till propositionen, men jag förstår mycket väl, att i frågans nuvarande läge och sedan andra kammaren redan biträtt utskottets hemställan ett sådant förslag inte blir något annat än en demonstration, som saknar all praktisk betydelse. Jag skall därför inte göra något yrkande, men jag tillåter mig uttala den bestämda förhoppningen, att herr statsrådet till nästa år skall försöka få fram ett tillfredsställande förslag för en lösning av denna fråga med begagnande av den donation, som nu har erbjudits och som jag hoppas må kunna stå kvar till nästa år.

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige.
(Forts.)

Herr Tjällgren: Jag nödgas begära ordet i anledning av herr Roséns yttrande för att i någon mån bemöta, vad han anförde. Han säger, att mitt i detta trädgårdsområde i Härnösand ligger en villa. Jag var för cirka åtta dagar sedan i Härnösand och besökte då just detta område, men jag såg inte någon villa, som skulle ligga mitt i detsamma. Det ligger en villa i ena kanten invid en väg, som går förbi trädgårdsområdet, men man kan inte säga, att den ligger mitt i området.

Vidare säger herr Rosén, att en majoritet av stadsfullmäktige i Härnösand beslutat sig för att upplåta detta område. Om jag inte är fel underrättad, voro stadsfullmäktige så gott som enhälliga, när de fattade det beslutet.

Jag vill också framhålla, att stadsfullmäktige ha förbundit sig att under en tid av 20 år upplåta detta område.

Jag instämmer med herr Rosén däri, att det kan vara bra, att det i Norrland finnes en trädgårdsskola. Däri är jag överens med honom, men jag kan inte fatta annat än att det är lika bra att ha en trädgårdsskola, som åtnjuter statsbidrag, som att staten skall ge sig in på äventyret att själv driva en sådan skola.

Sedan nämnde herr Rosén, att det ofta göres invändningar mot att man förlägger vissa institutioner bara till städerna, och det kan han ju ha rätt i, men jag tror, att det vore en fördel, om denna skola inte komme att ligga så långt ifrån en stad. Det är nämligen så, att man har beräknat, att man skall kunna använda en del lärarkrafter, som stå till förfogande just i Härnösand, men skulle skolan komma att förläggas till Söråker, finge dessa ganska långt att resa, antingen de skola hämtas från Sundsvall eller Härnösand.

Herr Rosén: Jag vill rätta ett missförstånd. Jag har inte yttrat mig om stadsfullmäktiges härom dagen fattade beslut, utan jag yttrade mig om hur det tillgick, när det nu gällande kontraktet om upplåtelse fastställdes. Då hade drätselkammaren enhälligt avstyrkt fortsatt upplåtelse, men en majoritet i stadsfullmäktige beslöt upplåtelse emot drätselkammarens förslag. Det är bara den saken, jag yttrade mig om.

Då det nu påpekas, att staden upplåter jorden för ytterligare 20 år, vill jag dock fästa uppmärksamheten på att denna upplåtelse är ytterst svävande, och där anges inte, huruvida den nu gällande bestämmelsen om rätt för staden att fortfarande sälja tomter skall kvarstå eller om den skall utgå. Men däremot finner jag, att ett av de tre olika områdena — jag fattar det så, att det är tre olika områden, som skola upplåtas, sannolikt belägna på olika platser — skulle upplåtas med *ett års uppsägning*. Vad är det för någonting för en trädgårdsskola, att taga emot jord med ett års uppsägning?

Vad beträffar lärarkrafterna, finns det lärare på andra håll än i Härnösand, det finns sådana till och med i Söråker.

Herr Tjällgren: Herr Rosén resonerar så, att därest kammaren nu skulle bifalla utskottets förslag, skulle man avgjort ha gått in för härnösandsför-

Ang. förläggningen av en trädgårdsskola för norra Sverige. slaget. Så vitt jag har läst utskottets utlåtande rätt, är det ingalunda fallet. Utskottet föreslår en utredning, och det skulle ju kunna tänkas, att den utredningen resulterar i att Söråker anses lämpligare än Härnösand. Jag tror, att kammaren handlar klokast i att nu bifalla utskottets förslag.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande åtgärder för främjande av trädgårdssodlingen i övre Norrland; samt

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929—1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. samarbetet mellan riksantikvarien och fornminnesföreningarna m. m.

Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en bättre samverkan i fråga om bortflyttning av fornminnesmärken mellan riksantikvarien och resp. lokala fornminnes- m. fl. föreningar.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Svedman* väckt motion, nr 331, hade nämnda kammare på hemställa på sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, syftande till en sådan modernisering av stadgarna för fornminnesvården, att en efter en senare tids förhållanden betingad bättre samverkan mellan riksantikvarien och de lokala fornminnes-, hembygds- och museiföreningarna i fråga om bortflyttning av fornminnesmärken från respektive föreningars verksamhetsområden garanterades, samt därefter vidtaga de åtgärder, som i anslutning till sagda utredning kunde visa sig vara av behovet påkallade.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr **Roos**: Herr talman! Museet i Visby, Gotlands fornsal, är som bekant ett av landets främsta landsortsmuseer. Dess förmämsta avdelning är den, som inrymmer kyrklig konst från medeltiden med dess, jag tror, över 1,000 nummer. Det läser icke finnas något museum i Europa, som innehåller så stora och värdefulla samlingar av träskulptur från tiden före år 1350. Svenska och utländska forskare komma årligen till Visby för att studera dessa samlingar. Många av dem ha uttalat sin livliga glädje över det tillfälle, som beretts dem att på ett och samma ställe studera och med varandra jämföra alstren av en märklig konstperiod, alstren av en på inhemsk grund uppvuxen rik och förnämlig konst. En stor fördel vid konstforskningen är, att forskaren kan samtidigt se och granska olika föremål; att jämföra avbildningar därav ger ingalunda samma utbyte.

År 1925 firades fornsalens 50-årsminne. Vid den utställning, som i sam-

manhang därmed ägde rum, kunde skådas, utom fornsalens egna skatter, åtskilliga föremål tillhörande de gotländska kyrkorna. Bland dessa intogs den förnämsta platsen av en utsökt bild från 1100-talet, en madonna av utomordentlig skönhet.

Denna bild hade under närmare 800 år tillhört Viklau kyrka. Att den under inga förhållanden borde frånhändas kyrkan, därom voro alla gotlänningar ense. Kyrkan skulle emellertid förses med uppvärmningsanordningar, varigenom bildens bestånd skulle äventyras. En hemställan gjordes då hos församlingen, att den skulle tills vidare få deponeras i fornsalen, en deposition, mot vilken riksantikvarien förklarar sig icke hava något att erinra; bilden skulle under depositionstiden ersättas med en trogen kopia, som skulle utföras på fornminnesföreningens bekostnad. I sammanhang därmed förklarade sig föreningen villig att till församlingen överlämna ett belopp av 1,000 kronor, att användas av församlingen efter eget skön vare sig som bidrag till en värmeanordning eller till annat ändamål.

Anbudet antogs icke, men 2 å 3 år senare spordes, att bilden var såld och bortförd från ön. Underrättelsen härom väckte harm och bestörtning. Man undrade, om förhållandena vid sekelskiftet återkommit, då ett ombud från vitterhetsakademien uppbröt och till Stockholm, där den ännu förvaras, bortförde den gravsten, som betecknade vilorummet för Gotlands störste bondehövding under medeltiden. Man frågade sig också, hur försäljningen kunnat äga rum utan att Fornvännerna blivit varskodda. Beslutet var emellertid fattat och kunde icke rubbas, fastän det tillkommit i all tysthet och hast på en fåtaligt besökt kyrkostämma, där tio personer beslöto att för all framtid beröva församlingen och Gotland en av dess dyrbaraste klenoder.

Den sålunda timade tilldragelsen ligger bakom en motion, som väckts i andra kammaren om bättre samverkan mellan riksantikvarien och lokala fornminnesföreningar i fråga om bortflyttning av fornminnesmärken. För åstadkommande av denna bättre samverkan ha motionärerna föreslagit en ändring i instruktionen för riksantikvarien, och andra kammaren biföll motionen. Första kammarens första tillfälliga utskott har däremot avstyrkt densamma, huvudsakligen av det skäl, att frågan om ordnandet av vår fornminnesvård för närvarande i hela sin omfattning ligger under regeringens behandling, varför förevarande detalj icke borde utbrytas ur sitt sammanhang.

Jag visste icke, att frågan om ny fornvårdslagstiftning var aktuell för närvarande, jag trodde, att regeringen endast *läg* på frågan. Emellertid, efter den upplysning härutinnan som utskottet lämnat, vill jag icke yrka bifall till motionen, då motionärernas önskningsmål torde tagas i övervägande vid ärendets behandling. Jag underlåter att framställa något sådant yrkande även av den anledningen, att ett biträdande från första kamarens sida av andra kammarens beslut möjligen skulle kunna tolkas som ett klander eller ett misstroendevotum gentemot den nuvarande innehavaren av riksantikvarieämbetet, vilket jag ingalunda vill vara med om. Att han på ett mönstergillt sätt skött sitt värv, därom äro alla ense; hans är till största delen förtjänsten av det i hela landet nyvåkade eller stärkta intresset för fornvården; i honom har den lokala fornvården haft en god och förstående vän och en nitisk främjare.

Men jag vill begagna tillfället att ge uttryck åt en önskan, vars villfarande skulle väcka livlig tillfredsställelse icke blott hos Gotlands befolkning utan även hos vida kretsar inom övriga delar av vårt land, den önskan nämligen, att vitterhetsakademien efter förnyad prövning av frågan ville besluta, att Viklaumadonnan skall återbördas till Gotland. Ett sådant beslut skulle visserligen medföra en förlust för nationalmuseum. Men vinsten för fornvården skulle bliva vida större. Beslutet skulle ådagalägga, att akademien framför samlarintresset sätter vikten av fornvårdsintressets stärkande ute i bygderna.

Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)

Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.

vilket är den hörnsten, på vilken ett framgångsrikt arbete för fornvårdens tillgodoeseende vilar.

Häri instämde herr *Bodin*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

(Forts.)

Herr **Alkman**: Herr talman! Den motion, som ligger till grund för det utlåtande, som nu står under behandling, är tydligen tillkommen för att inom riksdagen åstadkomma en opinionsyttring i fråga om Viklaumadonnan och dess överförande till statens historiska museum. Den avsedda opinionsyttringen, sådan den i motionen är formulerad, har dessutom den formen, att den tvivelsutan, om den av riksdagen biträdades, skulle komma att innebära ett direkt misstroendevotum mot riksantikvarien för hans förhållande i frågan. För att icke göra detta alltför tydligt utmynnar motionen, som herrarna se, i ett utredningsyrkande, som i och för sig måste av dem, som något känna dessa förhållanden, anses icke obefogat, ehuru det i den form och det sammanhang som det här skulle framföras, måste vara ägnat att väcka misstroende.

Vad opinionsyttringen beträffar, var den dömd att misslyckas. Man ser också av utskottsbetänkandet, att till förstakammarutskottet inkommit en mängd yttranden från ett flertal lokala fornminnesföreningar — sympatityttringar och tacksamhetsyttringar med erkännanden till riksantikvarien för gott och förtroendefullt samarbete i fråga om den lokala fornvården. Mer vill jag icke säga om denna motion, som i sitt sätt att taga på frågorna, såvitt jag förstår, är tämligen snedvriden.

Nu yrkar denna kammars tillfälliga utskott avslag på motionen, och det har jag ingenting emot. Men utskottet har gjort det med en motivering, som jag tror är ganska missvisande i fråga om de förhållanden, som däri beröras. Om man studerar utskottets utlåtande, finner man, att förstakammarutskottets motivering i själva verket intet annat är än ett försiktigt, avlägset och icke alltför tydligt eko av den motivering, som föreligger i reservationen till andra-kammarutskottets betänkande, vilken reservation i sin ordning är ett mycket tydligt eko av vissa delar av ett yttrande, som av detta utskott inhämtats från museimannaföreningens styrelse. I detta yttrande, liksom också i andrakammarreservationen, är man inne på frågan om anledningar till konflikt mellan riksantikvarien både som riksantikvarie och som chef för statens historiska museum å ena sidan, och de lokala kulturvårdsorganen å den andra. Det skall icke bestridas, att sådana konflikter kunna förekomma. Viklaumadonnan — det exempel, som här är före — visar ju, att sådana konflikter förekomma. Men reservanterna, och följaktligen också denna kammars utskott, intaga den ställningen härtill, att dessa konflikter måhända skulle kunna bringas ur världen genom att riksantikvarieämbetet skildes från chefskapet för statens historiska museum. Man uttrycker saken så, att sådana konflikter äro oundvikliga; de kunna endast, där de förekomma, lösas genom vidsynta personliga egenskaper hos riksantikvarien. Däremot motsätter man sig bestämt, att man skulle försöka att genom några som helst lagstiftningsåtgärder hjälpa till att få sådana konflikter ur världen. Man tror icke, att lagstiftningen skulle förmå att klarlägga några principer, som skulle vara grundläggande för behandlingen av dylika konflikter, eller att därmed skulle vara något vunnet.

Jag må säga, att i en riksdagshandling är ett sådant uttalande en smula besynnerligt. Det vittnar om ett egendomligt misstroende till den svenska lagstiftningens möjlighet och kapacitet att kunna framlägga klara principer, vägledande för de ämbetsmän, som sedan skola handlägga dessa ärenden. Jag tror, att det skulle vara rätt besynnerligt, om riksdagen för sin del skulle vara med

om att uttala ett sådant misstroende beträffande en väsentlig del av sin egen verksamhet.

Men det räcker inte bara med detta. Det vore nog lyckligt, om man kunde åstadkomma en principiell boskillnad mellan det centrala museet, de halvcentrala museerna och de lokala museerna, och likaså mellan dessa senare — bördes. Floran av sådana museer är nu så stor — det finns 250 stycken — att man kan förstå att det kan förekomma och måste förekomma en mängd konflikthanledning. Och nog vore det nyttigt, om man i alla fall försökte åstadkomma en principiell boskillnad, som sedan skulle tillämpas — och jag är övertygad om att så komme att ske — på ett vidsynt och klokt sätt av den centrala fornvårdsledningen.

I alla händelser, genom att påpeka, att frågan om riksantikvarieämbetets ställning till historiska museet »torde vara», som det står, »föremål för Kungl. Maj:ts prövning», anser man sig ha motiverat, att ingenting nu bör göras, att allt är bra som det är och att riksdagen i alla händelser lugnt kan åse, att vad som sker får ske.

Jag tror inte, att saken ligger precis på detta sätt. Det är faktiskt så, att fornvårdsorganisationsfrågan ligger oordnad och har stort behov av att bli ordnad. Jag måste här göra en liten, mycket hastig historisk rekapitulation. År 1911 begärde riksdagen på motion av herrar Widén och Fahlbeck en utredning med förslag angående en organisation av vår fornvård; år 1913 tillsattes en kommitté, som år 1921 avgav sitt betänkande. Detta betänkande har naturligtvis på sin tid varit föremål för prövning, och det har måhända i någon mån prövats av alla de regeringar, som suttit sedan 1921. Men ingen av dessa regeringar har funnit skäl att ens sända ut betänkandet på remiss. De ha haft klart för sig allesammans, att den organisation, som där föreslås, är för stor och att kostnaderna för denna organisations genomförande skulle bli alltför betydande — de skulle i själva verket innebära ett fördubblande av kostnaderna, i alla händelser sådana de voro vid den tid det då gällde. Ingen regering har alltså funnit det vara skäl att ens remittera betänkandet.

Det är sålunda därför visserligen formellt riktigt men i realiteten blott ett tomt talesätt, när man säger, att Kungl. Maj:t för ögonblicket har frågan såväl om riksantikvariens skiljande från historiska museet som överhuvud taget om fornvårdens organisation under prövning. Betänkandet är icke utsatt och har säkerligen icke på länge varit utsatt för någon annan prövning än den att ligga i ett magasin. Riksdagen har icke fått något svar på sin 18 år gamla fråga, och utan någon påstötning, från vad håll den än må komma, kommer den säkerligen icke att få det.

Men det hindrar icke, att frågan om fornvårdens organisation är lika angelägen och, som jag strax skall visa, måhända än mer angelägen nu än den var, när riksdagen fattade sitt beslut och tog ställning till frågan — en ställning, som riksdagen sedan dess icke har frånträtt och förmodligen icke är beredd att frånträda.

Det är särskilt två omständigheter, som på sistone aktualiserat frågan om lösningen, särskilt av frågan om riksantikvarieämbetets skiljande från chefskapet för historiska museet. Den ena är det förberedande beslut, som riksdagen i år fattat med hänsyn till museets nybyggnad, ett beslut fattat med så överväldigande majoritet, att man lugnt torde kunna anse, att detta förberedande beslut innebär, att det nästa år blir ett definitivt beslut. Meningen är, såvitt jag är rätt underrättad, att byggnaden skall vara färdig inom några få år. Då är det ju alldeles klart, att om man vill — och därom tror jag, att man på alla sakkunniga håll är ense — skilja riksantikvarieämbetet och chefskapet för historiska museet — vilket man vill både av det skälet, att man anser, att riksantikvarien bör vara såvitt möjligt opartisk skiljeman mellan de

*Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.*

(Forts.)

Ang.
samarbetet
mellan rike-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)

olika museerna, inklusive det historiska museet, och av andra mycket viktiga och mycket omfattande organisatoriska skäl — är det synnerligen viktigt, att den nye chef, som skall tillkomma för historiska museet, utses så tidigt, att det blir möjligt för honom att deltaga i inredandet av det nya museet. Där skall han sedan efter sina idéer och efter sitt huvud, och icke efter någon annans idéer eller någon annans huvud, installera den oerhörda mängd av föremål, som sedan tiotal av år legat döda i magasinerna. Det är ingen mening i att, som man brukar kalla det, sätta honom till ett dukat bord, ty det är icke sagt, att det bordet är dukat efter hans sinne. Det är säkerligen ur organisatorisk synpunkt ytterligt angeläget, att frågan om chefskapet för historiska museet blir avgjord, innan museets nybyggnad står färdig. Detta är det ena skälet, och det har, redan det, ett visst sammanhang med den fråga, som i motionen är behandlad.

Den andra omständigheten, som aktualiserat problemet, är frågan om riksantikvariens och chefens för historiska museet förhållande till alla de lokala fornvårdsorganisationerna och dessas förhållande inbördes. Jag nämnde nyss att de lokala museerna, större och mindre, ha vuxit oerhört i antal på några år. De äro för närvarande, som sagt, cirka 250, och utanför dem finns sedan en massa kulturminnesvårdsorgan, föreningar av olika slag — det är en fullkomligt överväldigande flora. Detta är i och för sig endast glädjande, ty det vittnar om det stora kulturvårdsintresset ute i bygderna. Men det är å andra sidan alldeles uppenbart, att en sådan mångfald av organ, halvprivata, somliga knappast det, och helprivata, kräver en ordnande hand, för att de skola fullt gagna det kulturbehov, som framkallat dem. Det behövs, att denna flora klassificeras, icke artificiellt utan efter ett naturligt system, och organiseras så, att var och en fyller sin naturliga plats, utan att någon inkräktar på de andra, och att det sker på sådant sätt, att de få sin behöriga frihet men på samma gång ett effektivt sammanhang inbördes utan byråkratisk stelhet.

Nu vill jag gärna erkänna, att under tiden sedan fornminnesbetänkandet kom, har ett mycket förtjänstfullt arbete utförts för ett sådant ordnande ändamål av vår nuvarande fornvårdsledning, vilken jag, i likhet med den föregående tälaren, är mycket villig att skänka allt erkännande för dess arbete i denna del. Med hjälp särskilt av kulturlotterimedel, anlidade i betydlig utsträckning, har detta kunnat ske. Sedan 1923 ha landsortsmuseer och olika lokala hembygdsföreningar för sina ändamål av kulturlotterimedel fått ungefär 4.5 miljoner kronor, det vill säga ett belopp av cirka 500,000 kronor om året.

För att icke bli missförstådd vill jag säga, att jag inte skulle önska, att det bleve någon inskränkning, åtminstone under de närmaste åren, i denna tilldelning för dessa ändamål, som äro av så betydande värde, att de böra väl tillgodoses av sådana medel. Särskilt under den tid, som behövs för att bringa ordning på dessa organ, för att konsolidera dem, för att få dem på fötter för medelst alla de byggnadsanslag, som därför behövas, tror jag, att det inte är någonting att säga om, att de fått och få så stora anslag. Jag hoppas alltså, att anslagen icke skola minskas, utan att Kungl. Maj:ts intresse för denna sak måtte i fortsättningen visa sig lika stort som hittills. Men det bör göras gällande, och jag tror, att det är i överensstämmelse med riksdagens ställning till dylika ting, att medlen så långt möjligt beviljas verkligt planmässigt. Just därför skulle det vara angeläget, att en utredning snarast möjligt gjordes om en avvägning av de olika organens rätta uppgifter, bland annat ur synpunkten av statsintresse och lokalintresse, och om avvägning av den rätta fördelningen av medlen, med hänsyn såväl till olika orter som de olika ändamål, som böra tillgodoses å ena sidan eventuellt av privata medel, å andra sidan av lotterimedel eller möjligen direkta statsmedel; det finns nämligen sidor av denna verksamhet, som äro sådana, att man måste säga sig, att det kan bli fråga om

att även budgetmedel avses för dem. Det ingick också i den organisationsplan, som fanns i fornminneskommitténs betänkande, att statsmedel skulle anslås för vissa sådana decentralisationsändamål.

En sådan undersökning tror jag skulle vara så mycket viktigare, som vitterhetsakademien under ett antal år konsekvent för dessa lotterimedels användning förordat en viss plan, som jag nu icke skall ingå på. Jag skall bara konstatera, att den hittills icke av någon av de under dessa år sittande regeringarna blivit accepterad, dock utan att regeringarna därför direkt och uttryckligt korsat den, men också utan att regeringarna ersatt den med någon annan plan. Hela fördelningen har på detta sätt blivit »plockig», tämligen odeciderad och i viss mån odirigerad. Jag tror, att när det gäller så betydande belopp till så behjärtansvärda och av oss alla behjärtade ändamål, är det angeläget, att man redan nu ur ekonomisk synpunkt får den bästa möjliga, planmässiga anordning. Det är också angeläget, att man får en verklig reda i det icke alldeles okaotiska eller i alla händelser oorganiserade tillstånd, som trots det förtjänstfulla arbete, som på sista åren utförts, råder på detta stora kulturvårdsfält.

Jag har helt enkelt velat använda denna motion och detta utskottsutlåtande till utgångspunkt för denna erinran och till utgångspunkt för en vädjan, i den mån den kan från denna plats höras, till Kungl. Maj:t att om möjligt upptaga till förnyad prövning detta stora ärende, som i ett sammanhang icke har prövats, sedan det skedde i kommittébetänkandet av år 1921, ett kommittébetänkande, som icke lett och säkerligen icke leder till någonting.

Nu är det klart av vad jag här anfört, att jag icke kan godkänna såsom klok och riktig den motivering, som föreligger till det yrkande, som utskottet har gjort. Jag tror, att det skulle ha varit lyckligt, om den innehållit ett påpekande av vikten av en prövning av den stora organisationsfrågan för fornvården, som sedan årtal ligger hos regeringen. Att utskottet icke på grundval av en sådan tanke kan förorda en utredning, då ämnet endast till en viss mindre del ligger inom motionens ram, är ju rätt förklarligt.

Jag skall emellertid inte bry mig om att yrka någon ändring i motiveringen, då detta ju kan vara tämligen likgiltigt, när det gäller ett avstyrkande och en negativ kläm. Ett sådant yrkande kommer ju ingen vart. Utan jag får låta mig nöja med, att vad jag här haft att anföra finns i riksdagens protokoll. Jag har därför, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Peter: Herr talman, mina herrar! Av de bilagor, som äro fogade vid utskottets utlåtande, framgår, att riksantikvarien vid förvärvet för statens historiska museums räkning av den s. k. Viklaumadonnan förfarit fullt korrekt. Församlingen hade obestriddlig rätt att förfoga över madonnabilden, men alla fackmän voro eniga om, såsom också landshövding Roos här antydde, att kyrkan icke längre var en lämplig förvaringsplats för den. Att den kunnat bevaras så länge och så väl i kyrkan, som hittills skett, har berott därpå, att kyrkan saknat uppvärmningsanordningar, varigenom kunnat undvikas häftiga temperaturväxlingar. Nu har emellertid församlingen beslutat att insätta en värmeugn, och därigenom försämrats förhållandena i detta avseende. Därjämte ökas ju också risken för eldfara. Under sådana förhållanden erbjödo sig Gotlands fornvänner att till församlingen betala 1,000 kronor, om församlingen ville medgiva, att bilden finge förvaras i Gotlands fornminnessal i Visby. Församlingen avböjde emellertid detta anbud. Då ingrep riksantikvarien och erbjöd församlingen 5,000 kronor, om den ville överlåta madonnabilden till statens historiska museum. I den ordning lagen föreskriver beslöt då församlingen att godtaga detta anbud, och därmed kan man säga, att den rättsliga eller formella sidan av saken är klar.

*Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)*

Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.

(Forts.)

Vad det reella eller rent sakliga momentet beträffar, anses det väl nu tämligen allmänt, att ett fornminne av här ifrågavarande slag i regel och där det är möjligt bör bibehållas i sin historiska miljö. Men då nu icke Gotlands fornvännen kunde bereda madonnabilden det skydd, som den tarvade, kan jag icke förstå annat än att det var i sin ordning, att riksantikvarien gjorde sitt ingripande.

Viklaumadonnan anses ju bland fackmännen såsom en synnerligen värdefull pjäs, och det är lätt att förstå, att gotlänningarna vilja behålla den kvar på ön. De älska sin ö med dess minnen, och för detta vill ingen klandra dem. Men Gotland med dess historiska minnen är ju ändå en del av Sverige, en svensk tillhörighet, och Gotlands historia är en del av Sveriges historia. Jag kan icke se något orimligt eller oriktigt i, att ett fornminne från Gotland förvaras i rikets gemensamma stora museum. Gotland har genom sin plats i historien fått släppa till rätt mycket av sina fornminnen, men det har också fått mycken hjälp av staten till bevarande av sina egna fornminnen. Med detta betraktelsesätt har utskottet icke kunnat finna, att grunden för motionen är fullt hållbar.

Frågan om ordnandet av vår fornminnesvård upptogs, såsom herr Alkman nämnde, i sin helhet, jag tror han sade 1911, men jag vill minnas, att det var 1913, då en kommitté tillsattes, vilken avlämnade sitt betänkande år 1921. I detta betänkande ingår också det spörsmål, som motionen avser. Då frågan nu i sin helhet faktiskt ligger under Kungl. Maj:ts prövning, fastän det icke blivit någonting gjort åt den under de senaste åren, har utskottet icke kunnat finna någon rimlig anledning till att bryta ut denna detalj ur sitt sammanhang och framföra den redan nu. Den enda anledningen till något sådant vore ju, att förhållandet mellan riksantikvarien och de lokala museerna vore så spänt och så olidligt, att man skulle anse sig böra nu företaga en utbrytning och i största hast åstadkomma någon mildring i motsättningarna. Men så är ju alls icke förhållandet. Som båda de föregående ärade talarna ha framhållit, är tvärtom samarbetet mellan riksantikvarien och de lokala museerna ute i bygderna det allra bästa. Jag har här fått mottaga en skrivelse, som på samma gång innehåller en protest mot motionen och en hyllningsadress till riksantikvarien. Den är undertecknad av representanter för största delen av våra fornminnesvårdande sammanslutningar och dessutom av en hel del privata personer i representativ ställning, bland dem åtskilliga landshövdingar. Bakom denna adress stå säkerligen bortåt 50,000 personer. I en särskild skrivelse har man bett mig, att jag skulle låta kammaren få del av densamma och sedan överlämna den till riksantikvarien. Adressen lyder i sin korta avfattning på följande sätt:

»Riksdagens andra kammare har för några dagar sedan bifallit en motion om utredning i syfte att åstadkomma en enligt motionärernas mening bättre samverkan mellan riksantikvarien och landsortens kulturminnesvårdande organ. Motionen har icke utan skäl uppfattats som en reprimand åt nuvarande riksantikvarien Sigurd Curman för ett bekant museiförvärv, som är moraliskt och formellt oantastligt.

Undertecknade, som anse detta vara ett dåligt tack till Sigurd Curman från svenska folkets representanter för hans stora och bestående insatser i svenskt kulturliv, känna ett behov av att offentligen uttala sitt fulla förtroende för Sigurd Curmans ämbetsgärning, enkannerligen för det av honom ledda samarbetet mellan statens centrala myndighet och landsortens kulturminnesvårdande sammanslutningar. Detta samarbete, som av Sigurd Curman utbyggts till en levande faktor i svenskt museiliv och kulturminnesvård, syftar till full rättvisa åt såväl riksintresse som landsortsintresse och bör enligt vår mening få framväxa ostört av lösryckta utredningsprojekt och onödigt formella band.

Det är ock vår förhoppning, att första kammaren skall avvisa det framställda

utredningskravet, som tillika med hänsyn till förslag redan under Kungl. Maj:ts prövning saknar skäl för sig.»

Denna skrivelse har inkommit till utskottet sedan utskottet preliminärt fattat sitt beslut, men utskottet har känt sig stärkt i sin övertygelse, att motionen icke bör föranleda någon åtgärd från första kammarens sida, genom detta uttalande, som ändå är undertecknat av en så stor, så upplyst och så vederhäftig grupp inom samhället.

Vad så beträffar herr Alkmans yttrande, kan jag knappast i detta sammanhang upptaga det till diskussion, därför att det till största delen rörde sig utanför motionens ram. Motionen äsyftar ju endast en liten detalj i den stora utredningsfråga, som herr Alkman talade om. Beträffande användningen av lotterimedlen vill jag säga, att varken riksantikvarien eller akademien har någon bestämmanderätt därvidlag. Akademien har fått rätt att yttra sig över medlens disponerande, men det är ju Kungl. Maj:t, som fattar beslut. Att det har varit litet trassligt förut, beror därpå, att Kungl. Maj:t inte alltid brytt sig om att remittera ansökningar om lotterimedel till akademien. Sådana remisser ha endast då och då ägt rum, så att akademien faktiskt icke haft någon översikt över dessa ärenden. Det första villkoret för att akademien skulle kunna få någon ordning i det hela är, att den på en gång får veta, vilka ansökningar som föreligga, och att den får veta, hur stort belopp som står till förfogande. Akademien har emellertid gjort vad på den kunnat ankomma för att bringa ordning och reda i saken, i det den utarbetat en verklig plan för lotterimedlens användning, och varje gång den fått ansökningar till sig remitterade från Kungl. Maj:t har akademien hänvisat till denna plan. Ibland har den följts och ibland icke.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Roos: Utskottets ärade ordförande yttrade nyss, att Gotlands fornsal saknade möjlighet att omhändertaga och vårda ifrågavarande bild. Detta yttrande torde vila på någon missuppfattning. Det finnes allra yppersta tillfälle i fornsalens lokaler att bevara bilden. Riksantikvarien uttalade själv år 1925, att det icke tycktes finnas något hinder, och tillstyrkte fornsalen att söka få hand om bilden. De medel, 5,000 kronor, som fordrades, skulle det icke ha erbjudit den ringaste svårighet att anskaffa, ifall fornsalen fått reda på att bilden kunnat fås för detta belopp.

Herr Olsson, Olof: Det yttras, herr talman, i föreliggande utlåtande några erkännande ord om den nuvarande riksantikvarien. Jag tror, att vi allesammans kunna underskriva de oförbehållsamma orden. Men det hindrar inte, att det här kan få framföras olika meningar i själva ärendet och att utlåtandet kan ge anledning till tankar, som löpa litet vid sidan om själva kärnpunkten i denna fråga.

Det fanns säkerligen en tid — ja, man behöver inte tillägga »säkerligen» — det fanns en tid, då det behövdes en riktigt stark och hård hand här uppe. Det var den tiden, när man ute i de olika landsändarna antingen oavsiktligt slarvade bort eller också mera avsiktligt förstörde stora nationella värden. Men här och var har det ju numera vänt sig till det bättre, och när man på några orter har kommit till den uppfattningen, att det ligger värde i det gamla, det här gäller, då är det en naturlig önskan på de orterna att få behålla så mycket som möjligt av detta gamla, vars värde de fått upp ögonen för. Men då, menar jag, är tiden också inne, att man gör en ny reglering mellan statens plikt å ena sidan och de olika orternas rättmätiga krav å den andra. Och om jag skulle få lov att säga min mening i ett par korta ord, skulle det vara, att staten

*Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
forminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)*

Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)

i sådana här fall inte bara inte skall vara snål, utan staten skall vara generös och rundhänt. Ett sådant förfarande är den bästa propaganda, som kan drivas för att överallt i vårt land rädda och bevara, vad som räddas och bevaras kan.

Herr Alkman: Jag skall begagna tillfället att instämna i vad den siste ärade talaren sade. Det glädde mig så mycket mera, som det kom från en person, som själv i statsrådsställning haft med dessa saker att göra, och jag hoppas, att den tanke han här uttryckt måtte vinna praktisk efterföljd av andra, som komma i samma ställning.

Jag begärde ordet för att rätta något, som åtminstone såg ut som ett missförstånd av utskottets ärade ordförande. Med anledning av vad jag talat om planlöshet pekade han på att akademien för sin del utarbetat en plan, som den under de senare åren hänvisat till, när det gällt användningen av lotterimedel för dessa ändamål. Jag tror, att jag också mycket tydligt uttryckt detta i mitt förra anförande. Jag har heller icke i någon mån klandrat akademien för detta, som enligt min mening har varit dess plikt. Det är alldeles tydligt, att den bort göra detta, och det skulle ha varit alldeles galet, om den inte gjort det. Jag skall emellertid inte gå in på frågan om planens beskaffenhet; det skulle föra för långt i en debatt här i kammaren att göra det. Men då jag talade om att jag inte funnit tillräcklig planmässighet i fråga om dessa medels användning och att man i alla händelser inte har någon garanti för planmässighet, riktar sig naturligtvis min invändning åt ett helt annat håll. När jag önskade, att den saken skall upptagas till utredning tillsammans med mycket annat, som behöver utredas i fråga om vår fornvård — allt det som faller under den gamla fornvårdskommitténs betänkande, vilket betänkande förresten redan nu i väsentliga avseenden är föråldrat och icke längre är tillämpligt på de förhållanden, som ha vuxit fram, sedan den utredningen gjordes — var det, därför att jag fann, att det förhållande, som vi här talat om, liksom mycket annat pekar på att det, om vår fornvård skall bli sådan den bör vara och om alla de olika organ, som finnas för denna fornvård, offentliga eller privata, skola få full effektivitet, är nödvändigt att snarast möjligt, i alla händelser utan onödigt dröjsmål, företaga en ordentlig ny behandling av detta ärende, som sedan årtal ligger fullkomligt desert. Denna anmärkning träffar då givetvis också utskottet och dess motivering, där det säges, att en prövning pågår, vilket icke är sant. En prövning pågår icke.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Johansson, Johan Peter: Med anledning av herr Roos' yttrande vill jag säga, att fornvårdsvännerna på Gotland — åtminstone har jag fattat det så — försökte förvärva madonnabilden eller åtminstone få den deponerad på Gotlands fornsal men att detta icke lyckades, emedan församlingen icke gick med på förslaget. Madonnan var fortfarande kvar i kyrkan, där den var utsatt för en viss fara att förstöras. Om icke riksantikvarien gripit in, kunde den ha förblivit där under flera år eller årtionden. Under tiden hade den tagit skada genom temperaturväxlingarna, den var utsatt för risk för eldfara och även för risk att bli bortstulen. Det är inte någon så stor pjäs, och det händer tyvärr alltför ofta, att det göres inbrott i landsortskyrkor. Jag tycker därför, att riksantikvarien knappast varit försvarad, om han icke vidtagit de åtgärder, som han vidtog för att ändå under alla omständigheter säkerställa denna dyrbara pjäs.

Herr Alkman kom åter in på den stora utredningen och anmärkte på att utskottet icke tagit upp denna fråga. Det beror givetvis därpå, att den helt och hållet faller utanför motionens ram och att utskottet icke hade någon befogenhet att göra det. Det fanns så mycket mindre anledning därtill, som jag har

mig bekant och även kan våga säga det här i kammaren, att det mycket snart, kanske redan nästa år, kommer att tagas initiativ från den centrala myndigheten för vår fornminnesvård för att ordna de förhållanden, som både herr Olsson och herr Alkman nu talat om.

Herr Westman: Även jag förstår mycket väl de känslor man hyser på Gotland, där man förlorat det framstående medeltida konstverk, som förvarades i Viklau kyrka. Men även om jag instämmer i de vackra och varma ord, som herr Olof Olsson uttalade, när han uttryckte sin glädje över att man i de olika orterna alltmer har börjat vilja behålla det gamla i dess naturliga miljö, kan jag ändå inte finna, att Viklaumadonnans överförande till statens historiska museum bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att det icke längre gick att bevara detta konstverk i dess naturliga miljö, utan frågan var, om det skulle överflyttas till ett provinsmuseum eller till statens historiska museum.

Valet stod mellan två museer. Med all aktning för provinsmuseerna måste man ändå säga, att man icke får driva hänsynen för dem så långt, att man underkänner lämpligheten av att vi i vår huvudstad ha ett rikhaltigt centralmuseum. Riksdagen har ju för några veckor sedan erkänt önskvärdheten av att vi ha ett sådant kulturförråd i vår huvudstad tillgängligt för allmänheten, då medel beviljades till en byggnad för museet. Lika väl som jag kan förstå, att man i de olika orterna kan känna stolthet över att man i bygden själv har vackra och betydelsefulla fornsaker bevarade, lika väl tycker jag, att det vore naturligt, att de olika bygderna kände sig stolta över att vara väl representerade i statens historiska museum. Vi få dock erinra oss, att i statens historiska museum besökarantalet uppgått till 50,000 om året, och då vi få en nybyggnad, kommer antagligen besökarantalet att ytterligare ökas. För att nu återgå till Viklaumadonnan kommer således denna bild att i statens historiska museum varje år kunna bli beskådad av lika många människor, som Gotlands hela invånarantal utgör.

Man kan naturligtvis icke ställa sig på den ståndpunkten, att det i statens historiska museum endast skall förvaras föremål, som ursprungligen hört till Stockholm, utan man får räkna med att de olika orterna, trots alla sina museiföreningar, likväl efter vissa avvägningar och med jämkningar av de olika intressen, som kunna stå mot varandra, skola finna sig i att en hel del föremål, som egentligen hört hemma i de olika landsorterna, dock få vara utställda och bliva tillgängliga här i Stockholm i statens historiska museum.

Jag kan för min del dock icke tro, att det kan vara lämpligt, att vi nu här i kammaren skola försöka draga upp gränslinjerna mellan provinsmuseerna och statens historiska museum. Icke heller kan jag finna, att det är lämpligt, att kammaren med den utgångspunkt, som den föreliggande motionen erbjuder, begär, att denna fråga skall av Kungl. Maj:t tagas upp till utredning. Det går, såvitt jag kan förstå, icke att inskränka en utredning i museifrågorna till endast denna detalj, utan gör riksdagen en sådan framställning, som motionärerna önska, betyder det, att riksdagen vill taga upp hela det stora fornminnesvårdsproblemet till ny utredning. Man har i de kretsar, som äro intresserade i denna sak, icke velat påyrka, att detta skall ske nu, emedan man ansett, att en annan fråga borde gå förut och vinna sin lösning. Det är frågan om insamling av våra folkminnen och upptecknandet av våra folk mål, således det ärende, som vi komma att behandla vid morgondagens sammanträde med anledning av statsutskottets utlåtande i saken. Det ärende, som jag nu sist talat om, är mera brådskande än fornminnesvårdens ordnande, ty fornsakerna finnas ju dock kvar, men våra folkminnen förflyktigas och försvinna, därför att de äro knut-

*Ang.
samarbetet
mellan rika-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)*

Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvarien
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)

na till levande bärare, till den äldre generation, som nu alltmer och mer försvinner och ersättes av en ung, som har helt andra kulturella förutsättningar.

Det skulle således enligt min tanke icke vara riktigt lämpligt, om riksdagen nu grepe in i saken. Jag tror, att kammaren med fullt förtroende kan lita på att man i de kretsar, vilka som sakkunniga närmast ha att svara för skötseln av dessa ärenden, är beredd att taga upp frågan, så fort det finnes någon utsikt, att det kan beredas utrymme för dess lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Wagnsson, Rydén, Johan Johansson, Sandegård, Per Adolf Larsson, Bjurström, Henrik Andersson* och *Johan August Larsson*.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet med anledning av att herr Westman här förfäktade ett åskådningssätt, vilket såvitt jag fattade honom rätt, innefattade, att riksdagen rent av borde indirekt godkänna ifrågavarande bilds uppflyttande hit till Stockholm. Jag har svårt att taga position i denna sak, men då herr Westman vindicerade ett så oerhört starkt krav på en centralisering till huvudstaden, måste jag verkligen säga, att huvudstaden får lov att vara måttlig i sina pretentioner.

Det bör väl få finnas kulturminnesmärken även bland folket ute i orterna. Det går väl ändå icke an att driva ett sådant åskådningssätt, som herr Westman gjorde, och jag beklagar, att så många av kammarens ledamöter instämde i ett sådant tal. Man kunde åtminstone låta bli att säga någonting eller uttala sin tveksamhet. Nu har man givit gotlänningarna det intrycket, att det i första kammaren, utan att man närmare förstår sig på saken — vilket inte heller jag gör — finns en stark opinion för att denna bild skall förvaras här i Stockholm och inte på Gotland. Det var huvudinnebörden i herr Westmans anförande, och det ger frågan en annan mening. Därför vet jag inte, om man ej såsom en motvikt mot ett sådant ståndpunktstagande från första kammarens sida måste göra ett yrkande om bifall till andra kammarens beslut. Detta representerar meningen hos folket på orten, som verkligen behöver ett stöd och icke får prisgivas för en förstakammarmening, tillkommen på detta sätt i slutet av riksdagen.

Nu veta alla, att den historia, som det här är tal om, är en detalj, men denna detalj är en symbol för många viktiga principer, och den har ju intresserat hela landet. Vi ha inte så mycket förstått det, men man har läst om saken i sin tidning, och överallt har man fått höra av folk, som läst därom: »Ja, det var då också ett tilltag. Sådant bör väl inte få äga rum.» Om man nu bara hade sagt, att bilden måste bevaras på museet tills vidare, därför att den annars kunde taga skada i brist på lämpligt förvaringsrum i orten, hade det varit en annan sak. Men herr Westman säger nu, att det inte är fråga om några sådana synpunkter, utan den skall stanna i Stockholm. Första kammaren kan väl inte, trots de många instämmandena, vara beredd att ge sin anslutning till ett sådant uttalande.

Denna behandling av frågan visar också olämpligheten av det av herr Roos under riksdagen påtalade tillfälliga utskottsväsendet. De tillfälliga utskotten ha enligt mitt förmenande inte så mycket att göra, men det utskott, som haft denna fråga om hand i andra kammaren, har gått och skjutit på den, som vi alla göra, när vi inte ha piskan på ryggen — så gör jag också, herr talman, — och man har inte räknat med att även medkammaren skall hinna fatta beslut. Därför komma de beslut, som ett tillfälligt utskott förordat och vederbörande kammare fattat, åtminstone oftast så här sent på medkammarens bord, så att vi inte hinna befatta oss närmare med saken.

Denna debatt visar också tyngden av det moderna utredningsväsen, som vi äro så beroende av. Här har visst frågan varit under behandling sedan 1913, som utskottets ordförande nyss sade. Så kom betänkandet 1921, och sedan dess har regeringen legat på saken. Under tiden får riksdagen icke opiniera i en sådan sak, utan allt ligger så att säga i träda. På det sättet förkväves svenska folkets gamla rättighet, som det är meningen, att riksdagsrepresentationen skall betrygga, nämligen att få framföra sina bekymmer i livets detaljer. Ty livet består av detaljer, och bakom denna enstaka madonna dölja sig dessutom viktiga grundsatser, som äro förtjänta av att få behandlas i riksdagen genom att man såsom i de gamla goda tiderna för fram sina bekymmer till regeringen.

Det går utöver min kompetens att yrka bifall till det ena eller andra förslaget, men efter den framställning, som herr Westman gav, och i all synnerhet efter de många instämmanden han fick, anser jag, som en opinionsyttring för bevarande av folkets rätt att få behålla sina minnesmärken och att för riksdagen få petitionera oavsett utredningar, mig böra yrka bifall till andra kammarens beslut i frågan.

Herr **Alkman**: Herr talman! Jag förstår inte riktigt, hur herr Lindhagen kunde bli så upprörd över den del av herr Westmans yttrande, som han fäste sig vid. Herr Westman sade ju ingenting annat än att om man har ett centralt svenskt kulturmuseum, måste man väl ändå erkänna, att detta, om det skall kunna representera svensk kultur, måste vara berättigat att efter vissa principer få en del av de föremål, som även utanför Stockholm förefinnas. Detta museum kan ju icke bli ett Stockholms lokalmuseum, ty då fyller det ingalunda sin uppgift. Men felet är, såvitt jag förstår, att man under den utveckling, som ägt rum under de sista åren, icke har klargjort för sig principerna för fördelningen mellan de centrala, de halvcentrala och de lokala museerna. En sådan fördelning har gjorts i fornminnesvårdskommitténs betänkande, men den är enligt min mening fullkomligt oriktig. Jag får säga, att varje vän av svensk kultur dock måste komma till den uppfattningen, att vårt centralmuseum icke från och med detta nu får vara ett dött och utvecklingsodugligt museum, utan det måste för att representera svensk kultur även i framtiden ha tillfälle att få en behörig del, hur denna än sedan av en sakkunnigutredning må kunna bestämmas, för att det skall kunna existera och verka med den pondus, som detta museum bör ha.

Medan jag har ordet för denna invändning mot herr Lindhagen, ber jag att gent emot herr Westman få säga, att jag inte riktigt förstår, varför det skulle medföra något åsidosättande av fornminnesforskningens intressen, vilken jag för min del skattar lika högt som någonsin han, om man snarast möjligt även tager itu med detta, vilket är angeläget framför allt med hänsyn till nödvändigheten av att statens historiska museum får sin nye chef i tid och därför att ett ordnande av förhållandena mellan de lokala och centrala organen är av stort behov påkallat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

*Ang.
samarbetet
mellan riks-
antikvariern
och
fornminnes-
föreningarna
m. m.
(Forts.)*

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel; samt

nr 143, i anledning av väckta motioner om avveckling av rederilånefonden.

Vad utskottet i dess utlåtanden hemställt bifölls.

Om
ersättning till
Privatbankens
insättare.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av väckta motioner om ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 101, av herr *J. Pålsson* m. fl., och den andra inom andra kammaren, nr 130, av herr *J. Jönsson* i Revinge m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att lämna Kreditkassans styrelse bemyndigande att, av tillgängliga medel och efter behörig granskning, till insättarna i aktiebolaget Privatbanken lämna ersättning för de kapitalbelopp, som de vid nämnda penninginstituts nedläggande gått förlustiga.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande av herr *J. Pålsson* m. fl. och herr *Jönsson* i Revinge m. fl. väckta motioner (I: 101 och II: 130) ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergqvist*, *Svensson* i Kompersmålå, *J. Pålsson*, *Wallis*, *Anderson* i Råstock, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge och *Jönsson* i Revinge, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av de av herr *J. Pålsson* m. fl. och herr *Jönsson* i Revinge m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 101 och II: 130), måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande skäligheten av att, i likhet med vad beträffande Allmänna sparbanken m. fl. sparbanker vid innevarande riksdag ägt rum, jämväl aktiebolaget Privatbankens insättare i vissa undantagsfall bereddes full ersättning för gjorda insättningar samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Pålsson: Herr talman! Under de sista tio åren har jag jämte en del medmotionärer upprepade gånger motionerat om, att någon ersättning skulle beredas Privatbankens sparkasseinsättare. Orsaken till att vi gjort det, har varit, att riksdagen några år efter Privatbankens fall fick ta om hand en del av de större privatbankerna här i landet, vilkas ekonomiska ställning var hotad, och genom att överföra deras frusna värden i den då bildade Kreditkassan försöka rädda både banker och insättare från förluster. Aktiebolaget Privatbanken föll redan 1918, således ett par år innan den stora bankkraschen kom, då riksdagen, som sagt, beslöt att biträda insättarna. Därvidlag ansåg jag det vara fullt rätt, att staten också biträdde med ersättning åt Privatbankens insättare, ty hade den kunnat leva några år till och kommit in i den stora härvan, hade staten tydligen inte kunnat skilja denna bank från de andra, utan då hade ersättning kommit att utgå.

Emellertid ha städse mina motioner härutinnan avslagits, men jag har ändå gått på med dristigt mod. Och nu, då tioårsdagen håller på att förflyta, sedan banken störtade, så tyckte jag denna sak låg bättre till än någonsin förut,

i det man kunde överblicka kristidsföljderna och tämligen säkert antaga, att några förluster för insättare inte vidare skulle kunna ske. Jag hade då tänkt mig, att arvsskiftet efter kristiden skulle kunna bestå i den stolta gesten, att riksdagen beviljade medel till insättarna i denna privatbank och sålunda avslutade hela kristiden med en sådan handling, att man kunde säga, att det gamla ordspråket var riktigt: »Säkert som i banken.»

Emellertid inträffade ju under detta år, sedan jag väckt min motion, en händelse, som naturligtvis grusade alla mina förhoppningar. Mot all förmodan — åtminstone från min sida — att man under en sparbankstäckmantel skulle kunna uppträda på det sättet, ha vissa styresmän i Allmänna sparbanken genom brottsliga handlingar helt enkelt förstört insättarmedel, något som jag inte trott skulle kunna ske. Det är för vackert uttryck om denna händelse att säga, att den kom som en blix från klar himmel — snarare slog meddelandet därom ned som en bomb. Efter detta kunde det alltså inte bli tal om, att Privatbankens insättare skulle få ut sina tillgodohavanden till fullo. Den banken befann sig ju vid fallissemanget i så pass gott ekonomiskt tillstånd, att av resterna till insättarna ändå kunde utdelas 77 och någon bräkdels procent. Allmänna sparbankens »offer», om jag så får säga, hänvisades ju däremot till riksdagen. Det kom en kungl. proposition om ersättning åt dem till visst belopp, och sedan väcktes motioner om ersättning med ökat belopp. Vi veta ju av det riksdagsbeslut, som fattades för ungefär en vecka sedan, att man skall bereda insättarna i Allmänna sparbanken ersättning av statsmedel med upp till 60 procent av deras tillgodohavanden, men dessutom beslöt riksdagen även, att vissa grupper av dessa insättare skulle sulageras med fulla beloppet av sina fordringar. I vad gällde förmyndaremedel och skolsparmedel skulle nämligen full ersättning lämnas på skattedragarnas bekostnad. Då denna motion om Privatbanken icke var behandlad, när riksdagen fattade sitt beslut rörande Allmänna sparbanken, tänkte jag naturligtvis, att man i utskottet skulle taga hänsyn till detta sistnämnda beslut och således även när det gällde Privatbankens insättare bevilja dem full ersättning för förlorade förmyndaremedel och skolsparmedel. Nu tror jag, att förlusten i form av skolsparmedel i Privatbanken väl varit ringa eller ingen, ty tanken på en dylik form av sparande var inte väckt för tio år sedan. Alltså kunde det inte bli tal om sådan ersättning, men i förmyndaremedel inestår tydligen en viss del. Nu kan man ju fråga: Hur mycket sådana förmyndaremedel kan man antaga inestå i Privatbanken? Ja, därom är det svårt att få upplysning. Vi ha visserligen gjort en utredning om alla medel, som insatts på sparkassa, giro, deposition och löpande räkning, men någon officiell utredning om beloppet av förlorade förmyndaremedel har helt naturligt inte kunnat göras, då man inte kunnat tänka sig, att man möjligen skulle kunna få ersättning enbart för dessa medel. Emellertid har man ju försökt att utreda det så gott man kunnat, utan att på något sätt ansvara för, att de summor, man kommit till, äro riktiga. Man har tyckt sig tro, att det skulle vara ungefär en halv miljon kronor, som skulle inestått i sådana förmyndaremedel. När då dessa insättare redan ha fått ersättning med något över 77 procent, så är det ju klart, att om den nämnda summan någorlunda stämmer, bleve det ett mycket litet belopp, som man här skulle anslå till ersättning av förlorade förmyndaremedel i Privatbanken. Det skulle, om beräkningen varit riktig, uppgå till endast omkring 150,000 kronor.

Man tycker ju, att när riksdagen beviljat full ersättning för i Allmänna sparbanken förlorade förmyndaremedel, så borde den väl inte en vecka senare tillämpa ett helt annat handlingssätt, när det gäller i Privatbanken förlorade förmyndaremedel. Här har avslagsyrkandet grundats på, att Privatbankens insättare redan vid konkursen erhållit en utdelning av över 75 %, en utdelning, som vida översteg vad riksdagen beslutat garantera Allmänna sparbankens

*Om
ersättning till
Privatbankens
insättare.
(Forts.)*

Om
ersättning till
Privatbankens
insättare.
(Forts.)

och flera andra sparbankers insättare. Men den andra sidan av saken, nämligen den utsträckta ersättningen till dessa två nyssnämnda kategorier, har inte ens omnämnts av utskottsmajoriteten i utlåtandet. Det är detta jag finner litet underligt, att ena veckan kan riksdagen besluta på visst sätt, och andra veckan kan en majoritet i ett utskott, där man har reda på detta beslut, alldeles underlåta att omnämna det och i stället gå på rent avslag, fastän det gäller likartade framställningar.

Nu är det ju så, att Allmänna sparbankskraschens offer huvudsakligen äro att finna i Stockholm med omnejd — man kan säga i mellersta Sverige — under det att Privatbankskraschens offer mera höra hemma i de södra provinserna. Jag tycker då, att stockholmsrepresentanterna och de i trakten däromkring boende, som få det ordnat så med dessa förmyndaremedel, inte med gott hjärta skulle kunna gå med på att, oaktat sakläget är precis detsamma, när det gäller Privatbanken, fatta ett helt annat beslut, än när det gäller Allmänna sparbanken.

Jag har hört omnämnas i utskottet såsom ett skäl för att ingen ersättning skulle utgå till Privatbankens förmyndaremedel, att vi nu ha en strängare förmyndarlag, än vi hade på den tiden, då Privatbanken verkade. Mot detta kan anmärkas, att även då, före antagandet av denna nya förmyndarelagstiftning, ålåg det förmyndaregodman att övervaka placeringen av myndlings medel, och vid många tillfällen inträffade det, att en förmyndaregodman ålade förmyndaren att insätta medlen i närmaste sparbank, vanligen då på den ort, där han bodde. Alltså bör det inte anföras som skäl för avslag, att en ny lagstiftning tillkommit, ty redan förut förefanns denna skyldighet att tillse, att förmyndaremedel placerades väl.

Jag hörde i utskottet också det skälet för avslag nämnas, att om man nu, 1929, skulle ge ersättning för i Privatbanken förlorade förmyndaremedel, så finge insättarna fullgoda pengar, under det att de pengar, som de förlorade 1918, hade mindre värde. Men mellan 1918 och nu ligger i alla fall tio års ränteförluster, och det kan väl anses neutralisera den stegring i penningvärdet, som inträffat. Jag tycker därför, att inte heller det skälet med fog kan anföras i detta fall.

Nu går ju inte reservationen ut på, att någon bestämd ersättning skall lämnas, utan den lyder — det vill jag gärna ha infört i protokollet — sålunda: »att riksdagen, i anledning av de av herr J. Pålsson m. fl. och herr Jönsson i Revinge m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 101 och II: 130), må i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande skäligheten av att, i likhet med vad beträffande Allmänna sparbanken m. fl. sparbanker vid innevarande riksdag ägt rum. jämväl aktiebolaget Privatbankens insättare i vissa undantagsfall beredas full ersättning för gjorda insättningar samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.» Man har sålunda tagit detta ärende så, att om än riksdagen skulle gå in på skrivelserna, kommer det åter an på nytt riksdagsbeslut. Man skulle för riksdagen framlägga det resultat, vartill utredningen kommit, och det förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Det bör väl ändå inte i landets olika delar kunna sägas, att när man i riksdagen röstar om stockholmsbankens insättare, så har man en särskild lag och särskilda förbehåll, som inte gälla, när man röstar om provinsbankernas insättare. Jag tycker, att i synnerhet ledamöterna från de trakter, där man fått full ersättning för vissa i Allmänna sparbanken förlorade medel, nu borde biträda reservationen, till vilken jag, herr talman yrkar bifall.

Herr **Lindblad**: Herr talman! Denna fråga har ju tidigare varit föremål för riksdagens behandling. Vid 1924 års riksdag handlades den av tillfälliga

utskott, och både kamrarna avslog i enlighet med deras hemställan framställningen ifråga. Nu har motionären kommit ånyo och i motionen påyrkat full ersättning åt insättarna i Privatbanken. Utskottsmajoriteten har inte ansett sig kunna gå med på, att nu, tio år efter Privatbankens fall, staten skulle engagera sig för något i denna bank, då ju insättarna vid bankens likvidation erhöilo upp till 77 $\frac{1}{2}$ procent i ersättning. För att då möjliggöra, att åtminstone något gjordes, ha reservanterna enat sig om att föreslå en utredning rörande förmyndaremedlen och skolsparmedlen i Privatbanken och att riksdagen skulle bereda ersättning för dem. Man har ansett, att detta är analogt med vad som gällt beträffande Allmänna sparbanken, varom riksdagen fattat beslut. Men inte heller i detta fall anser jag, att det föreligger någon skyldighet för riksdagen att gå med på ersättning. Den föregående talaren sade visserligen, att insättarna redan fått bära tio års ränteförluster, men om man tar hänsyn till de 77 $\frac{1}{2}$ procent, som blivit utdelade, och beräknar räntan på dessa belopp, så kommer man ju i alla fall upp till full valuta. Betänker man ytterligare, att pengarna vid den tiden, då Privatbanken gick omkull, inte hade samma värde som nu, så är man åtskilligt över fulla värdet av vad som var insatt i banken.

Om vi nu, tio år efter det banken gått omkull, gå med på den föreslagna utredningen och låta riksdagen bevilja ersättningen, vad ha vi inte då att vänta? Det torde i så fall vara åtskilligt. Det är inte bara Privatbanken, som gått omkull under dessa tio år, som förflutit, utan det finnes åtskilliga andra, som kunna komma och begära att få ersättning av riksdagen. Jag kan för min del inte finna, att staten och riksdagen på detta sätt skall ställas till ansvar för allt som händer och sker, framför allt när det ligger så långt tillbaka i tiden, att det egentligen borde kunna sägas vara preskriberat.

Utskottsmajoriteten har av de anförda skälen ansett sig icke kunna gå motionärerna till mötes vare sig i fråga om full ersättning eller i fråga om den framställning, som reservanterna gjort. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl: Herr talman! Endast ett par ord. Den ärade motionären har till stöd för sitt yrkande åberopat två paralleller. Dels har herr Pålsson förmenat, att statens stödaktion 1922 och 1923 för understöd åt vissa enskilda banker skulle motivera en hjälp även åt Privatbanken. Han sammanfattade sin mening i detta avseende sålunda, att om Privatbanken hade kunnat hålla sig ett par år till, så skulle den naturligtvis ha kommit i sällskap med de andra bankerna.

Till att börja med skall jag be att häremot få erinra, att Privatbankskraschen inträffade år 1918. Stödaktionen med Kreditkassan kom först 1922 och med Jordbrukarbanken 1923. Privatbanken hade sålunda i varje fall måst hålla ut fyra år till för att komma i detta sällskap. Det kanske kan vara värt att erinra om vad riksdagen uttalade, när den 1923 gick in för att hjälpa Svenska lantmännens bank genom bildandet av Jordbrukarbanken. Riksdagen yttrade då, att ett statsingripande i förevarande fall finge under inga omständigheter anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insätternas medel. Det var särskilda omständigheter, som förelågo. Det var deflationskrisen, i vilken staten ingalunda kunde fränsäga sig all delaktighet i ansvaret, som åstadkom bankkrascherna 1922 och 1923. Men det skälet förelåg inte beträffande Privatbanken, ty den gick över ända, långt innan deflationskrisen inträffade, på grund av särskilda manipulationer i bankens skötsel.

Vidare har man velat göra gällande i denna fråga, att staten även här skulle ha ett visst medansvar, liksom detta gjordes gällande i fråga om understödet till sparbankerna, därför att bankinspektionen här till äventyrs skulle ha gjort sig skyldig till någon underlåtenhet. Jag skall då be att få erinra därom, att det

*Om
ersättning till
Privatbankens
insättare.
(Forts.)*

*Om
ersättning till
Privatbankens
insättare.
(Forts.)*

framställt formligt påstående i den riktningen. Det gjordes på sin tid anmälan till riksdagens justitieombudsman mot banksinspektionen för dess förmenta underlåtenhet i fråga om Privatbanken. Denna anmälan lämnades av justitieombudsmannen utan avseende och detta justitieombudsmannens ställningstagande godkändes av riksdagen. Jag tror således, att man ingalunda kan med sanning göra gällande, att här från statsorganens sida föreligger någon underlåtenhet på sätt som man däremot kunde göra gällande, vad beträffar de allmänna ombuden hos dessa sparbanker, som fått stöd nu.

Herr Pålsson kvalificerade sin parallell mellan behandlingen av denna bank och av andra banker därhän, att han frågade kammaren, huruvida kammaren skulle vilja, att man i landet finge den uppfattningen, att för Stockholm gällde en särskild lag och för Skåne en annan i fråga om understöd åt bankerna? Nej, samma lag gäller, men förhållandena äro helt olika. Skulle man verkligen följa motionärerna här, så kan jag inte se något annat, än att staten då för alla fall av kommande bankfallissemang accepterat den ståndpunkten, att förmyndaremedel skulle tillfullo ersättas. Jag frågar er, mina herrar, om man kan vara beredd att taga en sådan konsekvens? För min del är jag det ingalunda, och jag vill på det bestämdaste varna för att lyssna till de bevekande locktoner, som motionären här låtit ljuda.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Pålsson: Ja, jag tror inte jag skulle våga sätta herr Lindblad som ledare för ett ekonomiskt företag efter hans djärva kalkyl, att när man förstört 23 procent av insättarnas medel, så böra dessa i alla fall vara glada över erhållen full valuta därigenom att de erhållit tio års räntor på de 77 % som utdelats. Så har man tydligen även resonerat i styrelsen för Allmänna sparbanken. Där har man förstört stora kapital, kanske med den lindbladska tanken att blott insättarna få något igen, så skall denna summa med ränta på ränta omsider ge dem tillbaka hela kapitalet. En sådan ekonomisk beräkning är minst sagt djärv.

Mot allt vad herr Lindblad säger, ville jag säga, att det var statens åtgöranden, först sänkningen och sedan höjningen av penningvärdet, som till stor del förorsakade bankkrisen. Men jag vill även erinra om, att här gäller det sådana sparbanksinsättare, vilka som minderåriga inte själva fått förvalta sina medel. De kunna ju inte rå för, om staten handlar på det ena eller andra sättet eller hur förtroendemännen i bankerna handha deras pengar. De äro ju alldeles oskyldiga och kunna inte rå för, om banker ramla vid stigande eller fallande penningvärde, eller om staten eller någon annan är orsak därtill. Dessa omynliga borde därför få ersättning efter samma princip, som man tillämpat i fråga om Allmänna sparbanken.

Jag ber således, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Henriksson: Herr talman! Jag skall be att till alla delar få instämma i vad herr Pålsson sagt. Jag vill bara tillägga, att när vi beslöto, att full ersättning skulle lämnas för de i Allmänna sparbanken placerade förmyndaremedlen, så sades det i denna kammare, att juridiskt voro vi icke skyldiga därtill, men det ansågs vara en moralisk plikt att göra det. Jag får säga, att då kan detsamma anses böra gälla i detta fall, ty även om lång tid förflutit, så har väl i detta principiella hänseende ingen förändring inträtt.

Herr Dahl sade, att om kammaren biföll reservanternas förslag, så skulle detta beslut få en prejudicerande innebörd. Det ser ut som om herr Dahl trodde, att vi hade många bankkrascher att vänta. Men jag har däremot tänkt mig, att det verkligen skulle bli slut på dem med anledning av den lag, som vi för några dagar sedan antogo. Skulle herr Dahl ha gissat rätt, så vore det synnerligen tråkigt. Men om vi nu tänka oss, att det tack vare den nya lagen är uteslutet,

att vi ånyo råka i en sådan situation, så anser jag, att svenska statens finanser inte bli förstörda genom att vi bevilja även dessa omyndiga de medel, som de ha tillgodo i Privatbanken.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pålsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till socialstyrelsen.*

I en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen

dels besluta, att antalet ordinarie befattningar i socialstyrelsen skulle från och med den 1 juli 1929 vara bestämt på i propositionen angivet sätt;

dels godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 25 februari 1929 förordade förslaget till stat för socialstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1929/1930;

dels höja det ordinarie förslagsanslaget till socialstyrelsen, nu 317,400 kronor, med 87,000 kronor till 404,400 kronor;

dels ock till socialstyrelsens verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 50,700 kronor.

I ärendet hade väckts åtskilliga till utskottet remitterade motioner.

Sålunda har i en av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. inom första kammaren väckt motion (I:279) hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 206 angående anslag till socialstyrelsen m. m. besluta, att sekreterarbefattningen å socialstyrelsens arbetarskyddsbyrå skulle uppföras i lönegraden B 26.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:280) av herr *A. Cederborg* m. fl. och den andra inom andra kam-

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

maren (II: 430) av herrar *A. H. Lindqvist* i Stockholm och *A. O. C. Carleson*, hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 206 måtte beakta i motionerna framförda synpunkter och i varje fall endast på så sätt bifalla propositionen,

att de till indragning ifrågasatta aktuarietjänster och biträdesbefattningar hos socialstyrelsen bibehölles i enlighet med socialstyrelsens hemställan;

att ifrågasatt nedflyttning i lönehänseende av socialstyrelsens bibliotekarietjänst och den till biblioteket hörande biträdesbefattningen icke ägde rum; samt

att jämväl sekreterarebefattningarna å socialstyrelsens 2:dra och 6:te byråer uppflyttades till 26:te lönegraden.

I en av herr *A. Thorberg* inom första kammaren väckt motion (I: 281) hade föreslagits, att riksdagen — med uttalande om önskvärdheten av bibehållen kontinuitet i fråga om socialstyrelsens statistiska publikationer, speciellt yrkesinspektionens berättelser samt avtals- och konfliktstatistiken — måtte vidtaga de jämkningar i fråga om de uti propositionen nr 206 begärda anslagen till socialstyrelsen, som krävdes för att den för styrelsens upplysnings- och utredningsverksamhet avsedda personalen (å de statistiska byråerna och biblioteket) skulle kunna bibehållas i enlighet med styrelsens i utlåtandet den 16 februari 1929 gjorda hemställan.

Slutligen hade i en av herr *K. V. Rydén* inom första kammaren väckt motion (I: 282) hemställts *dels* att socialstyrelsens ordinarie avlöningsstat, i samband med överflyttande av personalen å socialdepartementets byrå för fattigvård och barnavård, skulle utökas med 1 byråchef, tillika statens inspektör för fattigvård och barnavård i lönegraden B 30, 1 sekreterare, tillika assistent hos statens inspektör för fattigvård och barnavård i lönegraden B 26 samt 1 kontorsbiträde i lönegraden B 4 ävensom 1 förste amanuens i lönegrad 19 i den för icke ordinarie befattningshavare vid statsdepartement m. m. gällande löneplanen, *dels* att socialstyrelsens ordinarie avlöningsstat skulle ökas med härför erforderliga belopp, *dels ock* att motsvarande anslag och befattningar skulle utgå ur den för socialdepartementet fastställda staten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I:o) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Cederborgs m. fl. och Thorbergs samt herrar Lindqvist i Stockholm och Carlesons motioner (I: 280 och 281 samt II: 430) ävensom med avslag å fröken Hesselgrens m. fl. motion, I: 279,

a) besluta, att antalet ordinarie befattningar i socialstyrelsen skulle från och med den 1 juli 1929 vara bestämt på under punkten angivet sätt;

b) godkänna under punkten införd stat för socialstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1929/1930;

c) höja det ordinarie förslagsanslaget till socialstyrelsen, nu 317,400 kronor, med 14,200 kronor till 331,600 kronor; samt

d) till socialstyrelsens verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 138,000 kronor; ävensom

II:o) att herr Rydéns motion I: 282 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Frågan om förläggning till socialstyrelsen av den inom socialdepartementet upprättade byrån för fattigvård och barnavård bör, såsom ovan nämnts, enligt utskottets mening erhålla sin definitiva lösning i samband med pågående besparingsarbete inom statsförvaltningen. För en förändring av den nuva-

rande organisationen synes utskottet skäl föreligga. De i förenämnda motion, I: 282, framförda synpunkterna torde giva stöd för denna uppfattning. Emellertid finner utskottet sig icke böra omedelbart och utan föregående övervägande av Kungl. Maj:t förorda byråns i fråga överflyttning till socialstyrelsen, utan synes det utskottet, då jämväl, på sätt förut antytts, vissa andra frågor torde böra vinna sin lösning i samband med genomförande av förslag om besparingar inom styrelsen, att i avvaktan på sagda utredning med den definitiva prövningen av nämnda förslag bör tills vidare anstå. Då den omedelbara anslagsbesparingen av ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag måste betraktas såsom jämförelsevis ringa, lär ur ekonomisk synpunkt avgörande hinder icke få anses föreligga för ett kortare uppskov med definitivt ståndpunktstagande till förslaget.»

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Carlsson* i Gävle, *Svensson* i Kompersmålå och *Wallés* ansett, att ifrågakvarande stycke i utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Frågan om förläggning till socialstyrelsen av den inom socialdepartementet upprättade byrån för fattigvård och barnavård bör, såsom ovan antytts, enligt utskottets mening ånyo övervägas, innan den av besparingssakkunnige föreslagna omorganisationen av socialstyrelsen genomföres, vid vilket övervägande de i motionen I: 282 framförda synpunkterna torde beaktas. Utskottet finner sig dock icke kunna utan en föregående förutsättningslös och allsidig utredning av Kungl. Maj:t intaga definitiv ståndpunkt till frågan, utan synes utskottet, då jämväl, på sätt förut nämnts, vissa andra frågor torde böra vinna sin lösning i samband med genomförande av förslag om besparingar inom styrelsen, att i avvaktan på sagda utredning med den definitiva prövningen av nämnda förslag bör tills vidare anstå. Då den omedelbara — — — — — ståndpunkttagande till förslaget.»

Herr **Svensson, Martin:** Jag har till detta utlåtande fogat en reservation, som biträts av tvenne andra av kammarens ledamöter, och ber härmed att få ange skälen för densamma.

Det föreliggande betänkandet är grundat på en kungl. proposition angående omorganisation av socialstyrelsen. De propositioner, som av regeringen framlagts och som förut beretts av besparingssakkunniga, ha i stort sett åtnjutit ett välvilligt mottagande i riksdagen. Först när vi nu komma till detta förslag angående omorganisation av socialstyrelsen, har utskottet icke varit med om att tillstyrka vad som från regeringens sida har föreslagits. Utskottsbetänkandet går ju ut på ett uppskov med ställningstagande till frågan om socialstyrelsens omorganisation, och det som nu kommit emellan och vållat, att utskottet ej ingått på en realbehandling av propositionen, är den motion, som har väckts av herr Rydén och i vilken föreslagits, att inspektionen för fattigvård och barnavård skulle flyttas från socialdepartementet, där den nu är, till socialstyrelsen. Utskottet har icke gått så långt som motionären, vilken föreslagit en direkt omflyttning med detsamma, utan uppskjutit frågan för att Kungl. Maj:t skulle bli i tillfälle att ta under omprövning det förslag, som motionären här har framburit. Nu är ju visserligen utskottets betänkande ganska försiktigt hållet, men med stöd av motionen och vad som förekommit under diskussionen i avdelningen vill ju dock utskottet förvänta, att den utredning, som kommer att igångsättas, skall resultera i, att motionärens förslag skall komma att genomföras.

För min del har jag icke kunnat intaga någon ståndpunkt vare sig för eller emot det i motionen föreliggande förslaget, utan jag har ansett, att man borde göra denna utredning allsidig och förutsättningslös. Ser man på den historik,

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

som i utskottsbetänkandet finnes, så är detta inte en fråga från i dag, utan det är en fråga, som har varit uppe ganska länge och som dryftats från olika sidor. Understundom ha meningarna mera lutat åt att byrån skulle ligga i socialstyrelsen, under det att de vid andra tillfällen lutat åt den motsatta åsikten, och det är ju denna senare åsikt, som också vunnit erkännande både av Kungl. Maj:t och av riksdagen, då riksdagen 1918 gått in för den anordning, som nu gäller, och även 1924, då lagen om samhällets barnavård behandlades, vid vilket tillfälle också frågan om denna byråns plats blev ytterligare fastslagen.

Jag är ju inte sakkunnig på området, men om man skall göra en sådan omflyttning, har jag tänkt mig, att det inte går så lätt, att man bara klipper bort själva byrån ur socialdepartementet och klistrar in den i socialstyrelsen. Ser man på de uppgifter, som byrån har, så är ju den övervägande delen därav sådan, att ärendena föredragas i konseljen. Om därför en överflyttning sker, så föreställer jag mig, att det behövs en utvidgning av personalen i departementet, att där behövs en kvalificerad kraft, som föredrar ärendena, då de från den i socialstyrelsen förlagda byrån komma till departementet och till regeringen. En stor del av dessa ärenden äro sådana, som beröra våra fattigvårdsförhållanden till andra stater och sålunda äro av diplomatisk natur. En del av de uppgifter, som äliga byrån, äro närmare anknutna till andra ämbetsverk, såsom medicinalstyrelsen, riks försäkringsanstalten och pensionsstyrelsen.

Jag tror därför, att man innan man ger sig in för någon överflyttning får noga pröva och överväga, huruvida det är så alldeles givet, att det kan bli en överflyttning av byrån i dess helhet till socialstyrelsen eller om ärendena få uppdelas på olika ämbetsverk. Därjämte förhåller det sig så, att socialstyrelsen själv är ett rätt stort ämbetsverk, och ett verk, som är i tillväxt, och man får räkna med om det mäktar mottaga ytterligare arbetsuppgifter, utan att man där behöver göra någon påbyggnad på vad som nu finnes. Om det skall vara någon idé med en sådan överflyttning, skall man kunna påvisa besparingar, förenklingar i förvaltningen och en mera praktisk anordning av arbetet. Jag har icke av vad som förekommit kunnat finna att sådana besparingar ha påvisats, och jag tror heller icke att det kommer att bli några förenklingar i förvaltningen, utan där kommer det att uppstå en mellaninstans mellan vissa andra ämbetsverk och departement, och sålunda blir det mera omgång vid ärendenas expedierande. Jag har därför varit inne på tanken, att man icke bör lägga en sådan utredning så snävt som den skulle komma att bli enligt den av herr Rydén väckta motionen. Jag har i den ändring till motivering som jag föreslagit kommit med den formuleringen, att utredningen skall vara förutsättningslös och allsidig.

Jag skall med dessa ord be herr talmannen om tillåtelse att få yrka bifall till utskottets betänkande med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Carlsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Rydén**: Herr talman! Det torde icke vara önskvärt att här riva upp någon längre debatt, och jag skall därför inskränka mig till att i allra största korthet yrka bifall till utskottets hemställan både med avseende å klämman och motiveringen i det stycke som herr Svenssons reservation avser. Den av mig väckta motionen har varit den faktiska anledningen till att hela frågan om socialstyrelsens omorganisation blivit uppskjuten. Det har varit andra saker som sedermera också tagits med i motiveringen, men faktiska anledningen till uppskovet är den, att utskottet funnit att de i motionen framhållna synpunkterna äro av den vikt och styrka, att de måste föranleda ett förnyat övervägande, innan man giver sig in på att i princip ordna socialstyrelsens organisation. Under sådana förhållanden kan det icke vara fullt logiskt att beträff-

fande motiveringen i den punkten, som har föranlett utskottets huvudständpunktstagande, skriva en motivering av den vaga och föga vägledande beskaffenhet, som inrymmes i herr Svenssons reservation.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag skall icke länge uppehålla kammarens tid i denna fråga, enär utgången i huvudfrågan tyckes vara klar. Jag beklagar, att utskottet icke funnit sig i vidare omfattning, än vad som skett, kunnat godtaga Kungl. Maj:ts proposition, som åsyftar att inom åtskilliga områden av socialstyrelsens vitt omfattande verksamhet vinna mera stadga än som för närvarande är fallet. Utskottet återgiver självt de huvudmotiv, som för Kungl. Maj:t varit vägledande, då Kungl. Maj:t lade fram propositionen, nämligen att inom socialstyrelsens nya spörsmål om ändringar i organisationen tid efter annan framkomma, och utskottet har självt på ett mycket betecknande sätt åskådliggjort, huru sant det är vad Kungl. Maj:t i det avseendet har sagt. Men utskottet har sagt, att en viss rad av frågor bör man tänka på och ha klart utredd, innan man går till en omorganisation av socialstyrelsen på de punkter som Kungl. Maj:t föreslagit, men en annan rad, tre stycken andra, behöver man icke vänta på. Detta är naturligtvis en mycket subjektiv uppfattning från utskottets sida. Kungl. Maj:t har för sin del ansett, att man med god vilja kunnat komma längre i fråga om att vinna den eftersträvansvärda stadgan i arbetet. Jag är mycket tacksam för att utskottet i sin motivering fört in, att man när svårigheter föreligga icke bör från Kungl. Maj:ts sida uppehålla tjänster på vakans, på sätt man varit nödsakad till under en följd av år med i vissa fall mycket stora olägenheter för arbetet inom styrelsen. Jag skall icke nu uppehålla mig vid detaljer.

Vad angår den av herr Rydén berörda frågan, vilken, såsom herr Rydén sagt, kanske varit den väsentliga, när det gäller uppskovsresultatet, kan jag emellertid knappast gå med på att utskottets motivering är klarare än reservanternas. Utskottets motivering måste jag väl dock tolka på det sättet, att utan föregående övervägande bör man icke förorda byråns överflyttning till socialstyrelsen. Det kan icke betyda annat än att om vid Kungl. Maj:ts prövning av saken övervägande skäl tala för att i samband med omorganisationen i övrigt bibehålla byrån inom departementet, lär det bli Kungl. Maj:ts sak att i det fallet framlägga det förslag som Kungl. Maj:t finner lämpligt.

Utskottet har nöjt sig med att ensidigt förklara, att för ändring av nuvarande organisation skäl synas föreligga. Ingen människa kan neka till att så är förhållandet, men det föreligger också skäl emot, och det har utskottet återgivit då det talar om att när riksdagen 1918 tog ställning till denna fråga, anfördes det till förmån för en förläggning inom departementet, att det vore ovisst, huruvida barnavårdsärenden borde hänföras till socialstyrelsen, och att fattigvårdsinspektörens samarbete med länsstyrelserna syntes bli underlättat genom ett förläggande inom departementet i stället för ett centralt ämbetsverk. Det säger sig självt att skäl för en sådan anordning föreligga lika väl som skäl emot, och till detta skulle man kunna lägga kostnadsfrågan, som utskottet icke rört vid, men vilken torde visa sig spela en viss roll, när man går till botten av saken.

Vad angår det övriga som utskottet berört vill jag säga att bränslekontrollantens förläggning inom socialstyrelsen eller byggnadsstyrelsen närmast är en smakfråga. Frågan om förläggning till byggnadsstyrelsen har varit övervärd, och den har skjutits undan därför att underinspektörerna användas som kontrollantens hjälpredor för denna bränslekontroll. Dessa underinspektörer måste på sina resor, som äro ganska svåra att ordna, avpassa det så att de kunna fullgöra bränslekontrollen vid sidan av annat arbete. Komma nu dessa under-

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

inspektörer, som man fortfarande måste räkna med för att utföra detaljarbete i denna bränslekontroll — den omfattar som bekant bränslekontroll även åt landstingen — komma de att få två myndigheter att räkna med, nämligen socialstyrelsen och byggnadsstyrelsen, blir det självfallet icke så lätt att ordna saken, men det hör till de mindre bekymren.

Jag vill erkänna att under utskottets behandling av denna fråga har man hunnit längre fram med en utredning, som utskottet åberopar, än vad som förelåg, när Kungl. Maj:t framlade sin proposition, nämligen den som avser ny lösdrivvarlag. Där lär man vara inne på tanken att möjligen förlägga en viss befattning med dessa spörsmål till socialstyrelsen.

Som sagt, herr talman, det hade varit önskvärt att man fått mera stadga på åtskilliga områden av socialstyrelsens verksamhet, vilket enligt min uppfattning hade bort kunna ske, utan att man i så stor omfattning som skett undanskjutit denna regleringsfråga. Men då så icke blivit förhållandet, vill jag för min del sluta med att uttala den förhoppningen, att kammaren i varje fall måtte finna lämpligt att bifalla reservationen i fråga om motiveringen.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Såsom framgår av föreliggande betänkande, har utskottet i sak varit enigt, och det är endast beträffande motiveringen som meningarna varit delade. Där har jag anslutit mig till de synpunkter som förut framförts av herr Svensson. Jag har gjort detta därför att det icke kan anföras några skäl som tala för att fattigvård och barnavårdsbyrån skall förläggas till ett ämbetsverk. Däremot kan det sägas, att den verksamhet, som utförts på detta område under socialdepartementet, skett på ett enligt min och många mening fullt tillfredsställande sätt. Jag är heller icke övertygad om att det skulle medföra några fördelar eller bli billigare, om fattigvårds- och barnavårdsbyrån skulle förläggas till socialstyrelsen. Därför ha vi av försiktighetsskäl ansett, att riksdagen icke bör uttala sig så positivt som utskottet föreslagit. Vi äro icke övertygade om att det föreligger några skäl, utan ha ansett att det vore bättre, om frågan finge utredas allsidigt och förutställningslöst av Kungl. Maj:t. Ett sådant förfarande är enligt min mening bättre än att gå den väg utskottet anvisat, och därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag, men med den ändring av motiveringen, som är föreslagen av mig jämte två medreservanter.

Herr Rydén: Herr talman! Jag hade hoppats, att man skulle undgå en debatt om detta, men när det från statsrådsbanken gjorts en hemställan till kammaren att gå ifrån utskottets motivering, så lär det bli nödvändigt att taga upp en debatt om denna sak efter en något vidare plan än som eljest skulle varit erforderlig.

Jag kan icke underlåta att uttrycka min förvåning över att socialministern, som i går kände sig litet illa berörd av att utskottet i fråga om sitt avstyrkande av överståthållarämbetets omorganisation underlåtit att giva direktiv, i dag yrkat på en så stor direktivlöshet som möjligt vid beslut från riksdagens sida.

Den motion som föranlett detta utskottsutlåtande har tagit upp den föreliggande frågan om förläggning av fattigvårds- och barnavårdsbyrån inom socialstyrelsen, främst ur principiella synpunkter. Det är nämligen så, att det här i landet från början av detta århundrade har varit principiella meningsutbyten om, huruvida man skulle ordna statsstyrelsen på det sätt, att de centrala verken flyttades såsom underavdelningar, såsom byråer eller på annat sätt närmare knötes till själva statsdepartementen. Den tanken har haft sina förkämpar i de s. k. departementsakkunniga, och framför allt var det landshövding Schotte som var talesman för den principen. Den andra principen har varit

den, att man skall bibehålla de centrala ämbetsverken i den gentemot Kungl. Maj:ts relativt självständiga ställning de haft sedan 1634 i stort sett, och följaktligen ha en dubbelberedning, innan ärendena gå till sista avgörandet hos den högsta statsmyndigheten. En sådan diskussion fördes här för 10 år sedan, och det fanns anhängare och motståndare till såväl departementalkommitterades tanke att flytta in de centrala verken såsom delar av departementet som ock till tanken att bibehålla de centrala verkens självständighet. Den frågan har enligt min uppfattning sedan fått sin lösning för den tid vi ha att tänka på, i och med det att under detta århundrade icke ett enda ämbetsverk har organiserats efter departementalkommitterades tankegång och inlemmats i vederbörande statsdepartement, utan nyinrättade och omorganiserade ämbetsverk ha kommit att bli av den gamla typen med en ganska stor självständighet gentemot regeringen och genom att beredningen hos Kungl. Maj:t sker genom departementstjänstemän som icke handlagt ärendet i de centrala verken. Huru stark denna tendens varit torde framgå av, att under detta århundrade ha alla våra departement rensats från alla sådana företeelser som fattigvårds- och barnavårdsbyrån förete. Vi hade en gång i världen en läroverksbyrå i ecklesiastikdepartementet, där styrande uppgifter voro sammanblandade med vanliga departementala uppgifter, och vi hade också en folkskolebyrå som hade inspektionen över folkskoleväsendet och som hade en hel del styrande uppgifter vid sidan av de departementala. Vi ha en försäkringsinspektion som en gång var en byrå i ett statsdepartement och som hade denna dubbla uppgift att vara ett styrande verk och en vanlig departemental byrå. Vi hade ända till i fjol en egnahemsbyrå inom jordbruksdepartementet, som hade den dubbla uppgiften att vara styrande verk och departementsbyrå. Allt detta har nu upprensats under tidernas lopp. 1905 fick läroverksbyrån i ecklesiastikdepartementet sin efterträdare i läroverksöverstyrelsen, och 10 år senare avskaffades folkskolebyrån i form av styrande byrå och fick till efterträdare folkskoleöverstyrelsen. Försäkringsinspektionen har blivit ett självständigt ämbetsverk, och egnahemsstyrelsen blev genom beslut i fjol ett självständigt ämbetsverk. Kvar i hela förvaltningen står ju endast denna fattigvårds- och barnavårdsbyrå, som representerar en blandning av styrande och departementala uppgifter. Det är enligt min uppfattning en dålig organisation. När man icke i övrigt går in för departementalkommitterades tanke, utan håller på de centrala verkens gamla ställning, är det en organisation som både principiellt och praktiskt är mycket svag och olämplig.

Jag behöver bara ytterligare nämna vad det kan föra till i verkligheten. Det är visserligen sant, att friktionen icke blivit så stark, men om socialministern börjar tala med våra landstingsmän, så tror jag att han skall erfaras, att här är åtskilligt under uppsegling. Det kanske icke nu kommer så mycket fram, men det bottnar i detta förhållande som finnes, nämligen det att om det är fråga om fattigvårdsangelägenheter ute i orterna, fråga om byggande av arbetarhem i länen, fråga om ordnande av ålderdomshem o. s. v., så kommer fattigvårdsinspektören i denna sin egenskap att behandla dessa ärenden i direkt kontakt med kommunerna, och många kommuner uppfatta önskemål såsom uttryck för ett så pass starkt direktiv, att de böja sig för dem. Sedan kommer det emellertid till Kungl. Maj:t i annan form, och det är samma man som givit direktiven som sitter som föredragande i statsrådsberedningen, och följaktligen är det, såsom ordet redan är myntat, inspektören som i realiteten är Kungl. Maj:t i detta fall. Genom sammanblandningen av styrande och rent departementala uppgifter måste, huru skicklig den man än är som omhänderhar denna uppgift, det i det långa loppet föra till friktioner av den art som medför krav på att det skall ändras. Då blir frågan vilken ändring kan man anse vara den rätta. Ja, efter min uppfattning, i fall man icke stämmer i bäcken,

*Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)*

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

kommer det att bli självklart, att det blir ett självständigt ämbetsverk. Liksom läroverksöverstyrelsen, skolöverstyrelsen, försäkringsinspektionen och i följd eg-nahemsstyrelsen, så komma vi att få en statens fattigvårdsstyrelse eller stats-anstalt, en överstyrelse på ett eller annat sätt, vi komma att få ett verk, som kommer att bli ganska stort, därför att det är så mycket som löper i famnen på detta, i fall den expansionsbenägenhet som nu finnes, fortfarande får flörera. Det erbjuder sig en hel rad av anstaltsfrågor under den närmaste tiden, och jag kan säga, att jag har erfarit, att den nuvarande chefen för fattigvårdsbyrån icke är främmande för ämnet. Jag såg här om dagen referat från ett möte, som hölls med en dansk läkare såsom inledare, att han till och med ifrågasatte, att epileptikervården skulle handhavas av fattigvårdsbyrån. I nästa betänkande ha vi en fråga om inspektion över förlossningshem och barnhem, en fråga som till nio tiondelar är en medicinsk fråga. Den skall också omhändertagas av fattigvårdsbyrån, om det icke stoppas. Jag menar, att vi säkert enligt min uppfattning komma att få ett centralt ämbetsverk, som kommer att träda i stället för den nuvarande fattigvårdsbyrån, om man icke gör sådana anordningar som framträtt under tidigare överläggningar. Det naturligaste och riktigaste är, att denna byrå tillhör socialstyrelsen, det framgår av den utredning som finnes i kommittébetänkandet, den första kommitténs betänkande, som hade att utreda frågan om socialstyrelsens inrättande. Jag var själv ledamot av den kommittén, fastän det snart är 20 år sedan. Man var enig om att fattigvårds-ärendena borde tillhöra socialstyrelsen, och sedan har i olika förslag under tiden samma tanke uttalats. Naturligt är att det finnes avvikande meningar, men de äro att hänföra till den schotteska tiden, som jag kanske skall tala om ett ögonblick.

Alltså tanken är att denna byrå skall inrymmas under socialstyrelsen. Fattigvårdsärendena sammanhånga med arbetslöshetsproblemet, och i våra dagar inträffar det knappast att man kan skilja den första byråns arbete i socialstyrelsen, som har allmänna sociala ärenden, från det stora komplex av frågor som här föreligger. Man svarar då, såsom herr statsrådet gjorde gentemot utskottet, att man år 1918 skrev någonting annat. Jag vet det, jag vet hur det var 1918. Då var det civilminister Schotte som var en varm anhängare av departementalkommittéernas synpunkter, som hade för avsikt — jag kan tala utan att tala i luften, därför att jag var hans kamrat i regeringen den tiden — att taga upp hela frågan om departementalreformen i den mening jag här talar om, och det var då naturligt för honom att han icke ville i det sammanhanget företaga en organisation på detta område som skulle stått i vägen för hans kommande avsikter.

Vidare var det en annan sak som föranledde att man 1918 icke ville taga upp denna fråga och kombinera den med andra, och det var att själva fattigvårdslagen, som var det viktigaste i förslaget, erbjöd ett sådant komplex av svåra problem och osäkerheter, att regeringen resonerade på det sättet: vi taga icke upp en stridsfråga som sammanhänger med frågan om de centrala verken och departementalreformen. Vi ta inte upp detta nu utan taga fattigvårdslagen för sig och ordna det så för en tid framåt, att vi ha en byrå i departementet för att sköta dessa ärenden.

Nu har emellertid sedan 1918 hela barnavårdslagstiftningen kommit till, och jag tror att då liksom 1924, då det gällde fattigvårdslagen, man hesiterade för att ta upp organisationsfrågan principiellt, och eftersom barnavårdslagarna gällde ett stort och viktigt område, fann man det vara en fördel att få dem behandlade för sig. Nu, när socialstyrelsen skall omorganiseras, förefaller mig rätta tidpunkten vara inne att ta upp denna fråga och få bort den sista kvarlevan av en organisation, som står i strid med vad som i övrigt tillämpas, med andra ord att man får denna byrå inflyttad i socialstyrelsen. Det

är en utomordentligt enkel sak. Som var och en vet, består ju byrån av ett kansliråd, en förste kanslisekreterare, ett kanslibitråde och en amanuens, och de äro som ett avrundat helt, en pjäs, som i dag är placerad i socialdepartementet, men som utan ett spår till svårighet kan flyttas över till socialstyrelsen. Det är inte något, som griper in på andra områden, utan det är en mycket enkel sak. Frågan om det skall behövas någon extra föredragande eller någon annan ersättning i socialdepartementet ha vi inte ansett oss kunna säga något om. Vi ha sett en uppgift på alla ärenden, som gått i konselj, och att döma av den uppgiften ser det inte ut, som om det skulle vara så otänkbart, särskilt som riksdagen nu, som vi alla sett, tillstyrkt att socialdepartementet under kommande budgetår skall få ett kansliråd mer än 1926 års stat upptar. Det kan i varje fall inte bli tal om några större summor, särskilt i jämförelse med vad det kommer att bli, om vi — som enligt min övertygelse säkerligen blir fallet — om något eller några år få ett helt ämbetsverk. Det kommer att bli ofantligt mycket dyrare.

Jag tror, att både praktiska, ekonomiska och sakliga skäl starkt tala för den motion, som är väckt och till vilken utskottet ställt sig sympatiskt. Det fanns ju sådana, som tyckte, att man kunde vara färdig med saken redan vid årets riksdag, men den mening, som gjorde gällande, att frågan borde undergå Kungl. Maj:ts prövning, innan man fattade ett beslut, hade också så starka skäl för sig, att motionären och de, som eventuellt stodo på hans sida, böjde sig för desamma. Någon längre gående uppmjukning torde dock inte vara ändamålsenlig, och jag vill nämna, att statsutskottet efter en lång debatt i ämnet med en ovanligt stor majoritet stannade vid det beslut, som sedan tog sig uttryck i utskottets betänkande, en majoritet, som vida översteg minoritetens röstetal. Det har nyss sagts mig, att andra kammaren redan avgjort ärendet i överensstämmelse med utskottets hemställan, och i så fall är detta en ytterligare anledning för denna kammare att fatta det beslut, som utskottet tillåtit sig att hemställa om och till vilket jag alltjämt yrkar bifall.

Herr Widell: Herr talman! Jag har i statsutskottet ställt mig på samma sida som reservanterna, ehuru jag inte ansåg behöfligt att avge reservation. Då nu yrkande framställt om bifall till herr Carlssons i Gävle reservation, ansluter jag mig givetvis till detta yrkande.

Den ärade talaren på malmöhuslänsbänken anförde som ett huvudsakligt skäl för fattigvårdsbyråns överflyttande till socialstyrelsen, att alla andra departementala förvaltningsbyråer nu utflyttats ur departementen och bilda självständiga ämbetsverk. Fattigvårdsbyrån är den enda som återstår. Ja, det är nog riktigt, men anledningen till, att dessa andra byråer utflyttats, har nog inte varit av principiell natur, utan den har varit att söka i det förhållandet, att arbetet på dessa byråer blivit så stort och omfattande, att byråerna inte längre lämpligen kunde ligga kvar inom vederbörande departement. Nu ville den ärade talaren skrämra kammaren med, att denna byrå, om man inte går med på dess överflyttande till socialstyrelsen, kommer att brytas ut som ett självständigt ämbetsverk. För min del tror jag inte, att någon sådan risk föreligger. Byrån är inte så stor, att den inte tillsvidare kan kvarbliva i socialdepartementet, om det visar sig lämpligt.

Jag vill emellertid inte alls uttala mig om den saken. Anledningen till att jag anslutit mig till reservationen är den, att, då utskottet inte vill förorda ett positivt beslut, utan hänskjuter frågan till Kungl. Maj:t, så förefaller det mig principiellt oriktigt att i förväg binda Kungl. Maj:ts händer på det sätt, som utskottets motivering gjort. Jag anser, att om Kungl. Maj:t skall pröva frågan, så bör Kungl. Maj:t ha frihet därtill, och den friheten ger reservanternas motivering, till vilken jag yrkar bifall.

*Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)*

Anslag till
socialstyrelsen.

(Forts.)

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden mycket längre.

Jag kan inte finna annat än att herr Rydén slår in öppna fönster med sin föreläsning om departementalfrågans utveckling, ty vi äro väl fullt överens om, att regeln är klar i detta fall. Vad det här gäller är ju ett undantag. Det är emellertid inte fullt så enastående, som herr Rydén gjorde gällande, ty vi ha inom kommunikationsdepartementet likaledes en under utveckling stadd anordning i den flyginspektion, som dit är förlagd. Skälet till att fattigvårdsinspektionen är förlagd till socialdepartementet — jag vill påpeka att det inte heller här är en evighetsfråga — har ju varit, att man varit osäker om, hur utvecklingen skulle te sig, och att det så småningom kommit till nya moment, som herr Rydén själv erinrade om. Nu har herr Rydén försökt skrämma med, att om vi inte stoppa in denna institution i socialstyrelsen, så få vi ett nytt centralt ämbetsverk och därmed förenade kostnader. Ja, herr Rydén, på det sociala området rör sig så gränslöst mycket för närvarande, och socialstyrelsen kan ju bli övermätt om man flyttar dit allt möjligt med mer eller mindre löst sammanhang med de uppgifter, som redan finnas där. Den fråga, som riksdagen nu blivit ställd inför, nämligen fördelningen av de sociala ärendena på olika centrala ämbetsverk, ligger ju redan under utredning, och detta skäl talar också för att man inte i denna stund kan slutligt bedöma detta speciella spörsmål.

När jag tillät mig att ge mitt förord åt reservationen, var det på de skäl, som herr Widell anförde. Jag finner det mycket rimligt, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av denna fråga skall få göra en förutsättningslös prövning, och jag kan inte nöja mig med utskottets förklaring, att skäl för ändring av den nuvarande organisationen synas utskottet föreligga, men att saken skall överlämnas åt Kungl. Maj:ts övervägande. När jag reagerade inför detta, var det helt enkelt därför, att jag ansåg utskottets motivering vara oklar, och framför en oklar motivering föredrar jag självfallet en förutsättningslös prövning av frågan hos Kungl. Maj:t.

Allra sist ber jag att få säga, att den nu gällande organisationen med fattigvårds- och barnavårdsinspektionen förlagd till departementet ingalunda medför, som herr Rydén tycks tro, att departementschefen och de, som medverka vid beredningen av ärendena inom departementet, statssekreteraren och expeditionschefen, äro så fullständigt viljelösa beträffande dessa frågor, att det är föredragande byråchefen, som är Kungl. Maj:t. Jag vet inte, hur herr Rydén har kunnat få den föreställningen, att beredningen av ärenden inom departementen nu går till på det sättet. Jag kan försäkra herr Rydén, att i många fall det har inträffat, att departementschefen intagit en annan ståndpunkt än vad föredragande byråchefen gjort i den ena eller andra frågan. Detta har också lett till, att på vissa områden — förmodligen sådana, där det, som herr Rydén antydde, rör sig en del ute i landet — direktiv givits, som lett till att spörsmål upptagits till prövning, som departementschefen ansett nödvändigt att få klargjorda. Så att herr Rydén behöver inte vara orolig för att under den tid, som den nuvarande organisationen gäller, ärendena bli behandlade på det försumliga eller lösliga sätt, som herr Rydén förutsatte.

Herr **Rydén**: Med anledning av vad som yttrats från statsrådsbänken — vari jag uppriktigt sagt tyckte det låg rätt mycket av läxa till mig — vill jag framhålla, att jag naturligtvis inte föreställt mig, att det i något hänseende skulle gå till på något slarvigt eller oegentligt sätt i socialdepartementet lika litet som i andra departement. Men jag vädjar till kammaren, om det inte finns något, som herr statsrådet underlät att beröra i sin skildring av hur det förhåller sig i detta fall. Låt oss exempelvis tänka på behandlingen

av ett skolärende. Det avgöres först i skoldistriktet av de lokala myndigheterna, folkskoleinspektören etc. Om beslutet överklagas, kommer det på ett eller annat sätt till skolöverstyrelsen, som är folkskoleinspektörens överordnade. Skolöverstyrelsen behandlar klagomålen såsom ett centralt ämbetsverk, men den person, det undervisningsråd, som föredrar ärendet i skolöverstyrelsen, går inte sedan upp i Kungl. Maj:ts kansli och föredrar saken ånyo, utan där finns det ett särskilt kansliråd, som inte förut haft med saken att skaffa, som studerar handlingarna i målet och bedömer det helt och hållet från synpunkter, som inte varit förknippade med den föregående handläggningen av detsamma. Jag tror var och en förstår, att det ligger betydligt större garanti för objektivitet och allsidighet i prövningen, om man har en person som föredragande i skolöverstyrelsen och en annan, som inte haft med saken att göra eller är på något sätt invecklad i densamma genom tidigare handläggning, för den slutliga prövningen, innan ärendet föredras för regeringen i statsrådsberedningen. Det var detta, som jag syftade på, när jag sade, att det nuvarande systemet för fattigvårdsärendenas behandling är ohållbart, därför att man saknar en mellaninstans, som fritt och obundet kan bereda ärendena i Kungl. Maj:ts kansli. Samme man skall inte följa ärendena från den första förberedande handläggningen till den dag, då de föredras inför Kungl. Maj:t. Så mycket erfarenhet har jag av ett arbetstyngt statsråd och en arbetstyngd regering, att jag vet att särskilt i den mängd av mindre ärenden, som förekommer, man blir i ganska hög grad hänvisad att hålla sig till den muntliga föredragning, som vederbörande kansliråd gör, och det var detta, som jag här syftade på. Jag tror inte, att kammaren skall finna min skildring så synnerligen oriktig, som man skulle kunna tro att den är av herr statsrådets yttrande. Han sade att jag slagit in öppna fönster. Ja, det vet jag verkligen inte, om jag gjort. Jag har också förr i världen haft vissa sympatier för den gamla linjen, när departementalkommitténs betänkande kom ut. Men jag tror jag har rätt i den uppfattningen, att dessa kvarlevor av ett blandat system principiellt sett numera inte äro lämpliga, då hela den svenska statsförvaltningen går in för linjen med centrala självständiga verk och ett Kungl. Maj:t, som också står relativt självständigt i förhållande till ämbetsverken. Går man in för detta system, är det ohållbart att upprätthålla något annat med avseende å fattigvården och barnvården.

Vad slutligen angår herr Widells yttrande, att det inte varit principiella skäl, utan att det varit hänsynen till arbetsuppgifterna, som framtingat förändringen på andra håll, så är det visserligen sant till en viss grad, men en sådan sats uttrycker icke hela sanningen. I det fall som jag anförde beträffande skolmyndigheterna var det naturligtvis utom den tyngande arbetsördan också andra skäl, som talade för omorganisationen. Ett starkt vägande skäl var att man ville ha ett självständigt ämbetsverk i förhållande till Kungl. Maj:t, när läroverksöverstyrelsen och folkskoleöverstyrelsen kommo till. Fattigvårdsbyrån är en organisation, som kommer att svälla vida ut över sina nuvarande gränser. Den började med enbart fattigvården, sedan kom hela barnvården, vi äro nu inne på frågan om inspektion och tillsyn av förlossningshem och barnhem, och det talas redan om, att en hel del anstalter, som äro i vardande, vårdanstalter av olika slag, lämpligen skulle kunna föras till fattigvårdsbyrån. Jag tror inte jag har fel i min uppfattning, att med den anhopning av ärenden, som därav skulle bli följden, det ligger nära till hands, att ett självständigt ämbetsverk uppstår av denna byrå.

Slutligen vill jag bestämt hävda, att det finns mycket starkare skäl att t. ex. från socialstyrelsen avskilja en sådan byrå som sjukkassebyrån och föra den tillsammans med socialförsäkringen i övrigt, än det finns att hålla fattigvårdsbyrån utanför socialstyrelsen, där ju hela detta komplex, alla dessa sins-

*Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)*

Anslag till
socialstyrelsen.
(Forts.)

emellan sammanhängande problem av social natur få sin handläggning. Jag tror det vore en välbetänkt åtgärd att göra det, och jag tror också vi gagna fattigvården själy, ifall vi föra den in i ett besläktat verk, där dess problem kunna få en allsidigare behandling, än de få i en byrå, sittande för sig i ett departement.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Carlsson i Gävle m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med oförändrad motivering, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Carl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 145 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Carlsson i Gävle m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 61.

Anslag till
social-
departementet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till socialdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag

a) upptaga det ordinarie förslagsanslaget till socialdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli med oförändrat belopp, 245,500 kronor; samt

b) till beredande av ersättning för inspektions- och upplysningsarbete i avseende å verksamheten vid spädbarns- och förlossningshem för budgetåret 1929—1930 anvisa ett extra anslag av 3,000 kronor.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag tar till orda endast för att i korthet klargöra en punkt i utskottets betänkande. Den utredning angående kontrollen av spädbarnsvård, varom utskottet talar och till vilken man vill

anslå 3,000 kronor, bör självfallet, vilket utskottet också framhåller, ske under nära samverkan mellan medicinalstyrelsen och statens barnavårdsinspektör — vi kunna kalla honom så i detta sammanhang. När det sedan gäller den framtida fortlöpande kontrollen har utskottet uttalat, att den torde böra normalt genomföras med anlitage av vederbörande tjänsteläkare efter direktiv från medicinalstyrelsen. Det är ju självfallet riktigt, att i vad det angår den medicinska och hygieniska delen av denna kontroll, tjänsteläkarna i normala fall böra anlitas. Undantag därifrån äro endast sådana fall, då vederbörande tjänsteläkare kanske haft befattning med ett visst spädbarnshem eller av andra skäl kan vara olämplig för denna speciella uppgift. Men det bör som sagt förmodas höra till undantagen. Vad jag emellertid särskilt vill påpeka är, att det här inte gäller bara medicinska och hygieniska uppgifter, utan man bör ha i minne, att den sociala uppgiften är av nog så säregen art.

Jag skall nämna några specialfrågor, som kommit upp på grund av de undersökningar, som redan hittills gjorts. De hava visat, att de största bristerna i fråga om dessa spädbarnshem föreligga just på det sociala området. Det har ofta hänt, att mödrarna i mycket stor utsträckning blivit utsatta för hänsynslös exploatering, att barnen skilts från mödrarna ofta några timmar eller dagar efter födelsen för att utackorderas i dåliga fosterhem utan någon som helst övervakning från myndigheternas sida, och att genom allehanda manipulationer vid kyrkobokföringen de ogifta mödrarna och barnen blivit helt undandragna skydd och tillsyn av barnavårdsmannen, som dock enligt lagen skall värna om deras bästa. Slutligen ha i många fall förlösningshemmens föreståndarinnor lyckats att, i strid mot lagens bestämmelser och bakom domstolarnas rygg, få barnen adopterade mot betydande vederlag till adoptivföräldrarna och med stor ekonomisk vinst för sig själva. Denna lilla belysning av frågan torde visa, att det vid sidan av hygienisk kontroll föreligger sociala kontrolluppgifter av en art, som är nog så maktpåliggande och som gör, att det samarbete, som här skall etableras, måste taga sikte ej mindre på de sociala än även på de hygieniska synpunkterna och att kontrollen ordnas därefter.

Herr Rydén: Herr talman! Inom utskottet har tydligen den meningen varit förhärskande att man ej velat vara med om inrättandet av en alltför stor apparat, som skulle bestå, när de påbörjade undersökningarna äro slutförda. Vi hava inom utskottet samrått med chefen för medicinalstyrelsen för att med honom överlägga, i vad mån medicinalstyrelsen skulle kunna genom tjänsteläkarna övertaga en stor del av de uppgifter, som för framtiden kunde komma att inom detta område förefinnas. Det framgick alldeles uppenbart av detta resonemang — med det stora intresse i denna riktning, som den nuvarande chefen för medicinalstyrelsen har — att man kan fästa stora förhoppningar vid att denna fråga, såsom till övervägande del en medicinskt-hygienisk fråga, skulle övertagas och skötas av medicinalstyrelsen under samarbete med de sociala statsmyndigheterna. Sedan är det ju så, såsom statsrådet mycket riktigt anmärkte, att det finns vissa sidor av detta problem, som ligga utanför den rent medicinskt-hygieniska. Men detta sammanhänger i väsentlig mån med frågan om barnavårdsnämndernas organisation och arbete och med intresset ute i orterna. Följaktligen ligger därvidlag vikt uppåt, att barnavårdsnämnderna verkligen komma till stånd och fylla sina funktioner i enlighet med 1924 års barnavårdslag. Den saken kan väl icke ordnas på annat sätt än dels genom ett påpekande från myndigheternas sida och dels genom en växande insikt i Sveriges olika bygder om den stora sociala betydelse, som dessa institutioner hava. Vidare tror jag, att man mycket väl kan förvänta sig, att medicinalstyrelsen även kommer att vidtaga åtgärder för att få till stånd ett livligare samarbete

Anslag till
social-
departementet.
(Forts.)

mellan tjänsteläkarna och orternas barnavårdsnämnder. Det var flera olika uppslag, som i detta avseende kommo fram vid vårt samtal, och jag tror, att hela den avdelning, som handlade detta ärende, fick ett starkt intryck av att denna fråga kan lösas genom samverkan mellan medicinalstyrelsen och de sociala statsmyndigheterna, utan att det behöver föranleda några ökade kostnader för statsverket. Det kan ske genom att vederbörande myndigheter samråda inbördes och medicinalstyrelsen sedermera söker skapa intresse hos sina tjänsteläkare ute i orterna.

I anledning av herr statsrådets fråga vill jag sålunda säga, att inom utskottet har meningen varit den, att det fortlöpande arbetet, i vad det skulle kosta något för det allmänna, bör kunna utföras genom tjänsteläkarna och genom ett samarbete mellan medicinalstyrelsen såsom chefsmyndighet och de sociala statsmyndigheterna.

Herr Petré: Herr talman! Endast några ord i anledning av herr statsrådets anförande.

Ehuru jag i det väsentliga är förekommen av herr Rydén, vill jag påpeka önskvärdheten av att det blir ett mera intimt samarbete mellan barnavårdsnämnderna och tjänsteläkarna. Enligt barnavårdslagen äger provinsial- och extra provinsialläkare att delta i barnavårdsnämndernas inom distriktet sammanträden. Av detta samarbete mellan barnavårdsnämnderna och tjänsteläkarna, vilket sålunda i lagen är åsyftat, har det emellertid i allmänhet ej blivit något av. Tjänsteläkarna böra underrättas om sammanträdena i barnavårdsnämnderna, men detta torde nu i allmänhet icke ske, och det är också helt naturligt, när tjänsteläkaren icke kan företaga tjänsteresa till en kommun för att delta i sammanträde med barnavårdsnämnden. Ty då blir det givetvis ingen resa av, enär man ju icke kan begära, att läkaren skall resa på egen bekostnad, och det är icke säkert, att han alltid har sjukvårdsresor åt det hållet.

Jag skulle därför vilja framlägga det önskemålet, att det blir en sådan ändring beträffande tjänsteläkarnas instruktion, att en resa till en barnavårdsnämnds sammanträde inom hans distrikt blir tjänsteresa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräknade kostnader för vanförestalt i Härnösand, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 7 mars 1929 dagtecknad proposition, nr 210, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor.

I förevarande ämne hade inom riksdagen väckts åtskilliga motioner.

Sålunda hade i en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion (nr 198) hemställts, att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t

begära en sådan organisation av arbetslöshetsunderstödet, att sådant understöd meddelades vid behov alla arbetslösa medlemmar i samhället, oberoende av yrke eller samhällsställning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 274) av herr *C. I. Asplund* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 409) av herr *E. Lindberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville, med hänsyn till inom övre Norrlands kusttrakter ännu rådande långvariga arbetslöshet och flertalet därav drabbade kommuners svaga finansiella ställning, höja det av Kungl. Maj:t i proposition nr 210 begärda anslaget till arbetslöshetens bekämpande, 2,800,000 kronor, med 200,000 kronor till 3 miljoner kronor eller samma belopp, som beviljats för innevarande budgetår.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 277) av herr *G. Möller* och den andra inom andra kammaren (nr 419) av herr *P. A. Hansson* i Stockholm, hemställts, att riksdagen måtte till bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna grunder under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor.

Slutligen hade i en inom andra kammaren av herr *J. P. Dahln* m. fl. väckt motion (nr 431) hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 måtte bevilja ett förslagsanslag å 30 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnandet av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa, att riksdagen måtte såsom villkor för anslagets användande föreskriva, att arbetslöshetskommissionen avskaffades samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa organiserades så, att ledningen därav lades direkt under socialdepartementet och att under socialdepartementet sorterande organ samt kommunerna erhöle rätt att mot avtalsenliga löner driva en självständig arbetslöshetspolitik, att riksdagen vid beviljande av ovan nämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla arbetslösa i möjligaste mån beredes arbete vid av kommuner eller stat anordnade produktiva hjälparbeten och att, därest i något fall sådant arbete ej kunde beredas de arbetslösa, dessa beviljades understöd efter de grunder, som i motionen framhållits.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar Lindhagens, Asplunds m. fl. och Lindbergs m. fl., Möller och P. A. Hanssons i Stockholm samt Dahlns m. fl. motioner, I: 198, 274 och 277 samt II: 409, 419 och 431, de fem sistnämnda, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 7 mars 1929 angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindblad*, *Nilsson* i Malmö, *Ryden*, *Asplund*, *Walles*, *Andersson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Wigforss* och *Andersson* i Höör, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Asplunds m. fl. och Lindbergs m. fl., Möllers och P. Hanssons i Stockholm samt Dahlns m. fl. berörda motioner, I: 274 och 277, II: 409,

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

419 och 431, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i reservationen förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor; samt

II. att herr Lindhagens motion, I: 198, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Möller**: Herr talman! Det är visserligen ganska ledsamt att behöva årligen upprepa en debatt om den svenska arbetslöshetspolitiken, men så länge som, i det stora hela åtminstone, bland samtliga borgerliga partier den fullkomliga obotfärdigheten råder, varom även statsutskottets utlåtande vid detta års riksdag vittnar, torde herrarna få finna sig i att vi komma med vår kritik av det s. k. svenska arbetslöshetshjälpsystemet. Jag kan nämligen bl. a. konstatera att vår kritik av det svenska systemet, som åtminstone under ett par år betraktades som den mest geniala uppfinning i världen till bekämpande av arbetslösheten, har så småningom luckrat upp denna exklusiva och superlativa uppfattning om systemets verkningar.

Det är med mycken tillfredsställelse, som jag skall tillåta mig att på ett par punkter citera den kungl. propositionen. Det står där på sid. 28: »Ur arbetarnas synpunkt synas arbetena ofta otillfredsställande, därför att de på grund av sin beskaffenhet för det mesta måste bedrivas långt från arbetarnas hemorter.» Det är ju en sak för sig. Men sedan säges såsom departementschefens mening: »varav bland annat följer, att arbetarna lätt känna sig förlora kontakten med den allmänna arbetsmarknaden i hemorten och möjligheterna att där erhålla anställning». Det är med så mycket större tillfredsställelse, som jag till riksdagens protokoll får anteckna detta departementschefens yttrande, som nödhjälpsarbetsystemet från begynnelsen ansågs vara den *riktiga* inpiskaren för den öppna arbetsmarknaden. Just så skulle man ordna saken, som man gjort i Sverige, därför att på det sättet skulle icke en enda arbetslös hava något som helst intresse av att vägra att mottaga arbete i den öppna arbetsmarknaden!

Vi hava för vår del ständigt förklarat, att verkningarna av nödhjälpsarbetsystemet måste bli sådana, att en person, som tjänstgör såsom nödhjälpsarbetare, i själva verket har svårare att bevaka den öppna marknadens tillfällen, än han skulle hava, därest han icke deltog i nödhjälpsarbetena. Att den nuvarande socialministern har samma uppfattning, gläder mig bland annat därför, att det är en mening, som den nuvarande borgerliga riksdagsmajoriteten aldrig har funnit för gott att erkänna, huru självklar den egentligen än måtte synas.

Det finnes i propositionen ett annat uttalande, som lyder så här: »För vissa arbetargrupper innebära dessa till grovarbete hänförliga sysslor också, att arbetarna löpa fara att förlora skickligheten i sitt egentliga yrke.» — Jag är tacksam även för detta uttalande. Jag har kanske icke ordagrant yttrat mig på det sättet i debatter här i riksdagen, men många, många gånger har jag givit uttryck åt precis denna uppfattning om verkningarna för vissa kategorier av arbetare inom nödhjälpsarbetena, och det är rätt intressant att se, att denna kritik åtminstone i någon mån kunnat luckra upp den gamla uppfattningen om det svenska systemets förträfflighet. I stort sett samma synpunkter understrykas sedan i den kungl. propositionen på sid. 29, där det talas om, att det möter betydande svårigheter att underlätta de arbetslösas återförande till sitt tidigare yrke. Och så fortsättes det: »Detta beror icke blott på att nödhjälpsarbetarna, såsom nämnts, ej sällan förlora kontakten med sin hemort och arbetsmarknaden; den stämpel de lätt erhålla såsom 'nödhjälpsarbetare' bidrager också

såväl i arbetsgivarnas som i deras ögon till att försvåra vinnandet av fastare anställning.» — Detta uttalande är mycket intressant, och det kan väl tillåtas mig att närmare utveckla vad denna synpunkt innebär.

Det har nämligen alltid ansetts, att nödhjälpsarbetena skulle vara proberstenen på den arbetslöses moraliska kvalitet. Med andra ord: man måste hava nödhjälpsarbeten, dit man kunde hänvisa personer för att pröva deras arbetsvillighet. Om de förklarar sig ovilliga att antaga ett nödhjälpsarbete, voro de därmed ur samhällets synpunkt dömda såsom socialt icke önskvärda — det är kanske för mycket sagt — men i varje fall socialt mindervärdiga personer. Nu höra vi från herr socialministerns mun eller penna, vilket man vill, att det i själva verket betyder att han ger nödhjälpsarbetarna ett mindervärdighetstecken ej blott ur egen synpunkt utan även ur de svenska arbetsgivarnas, som skulle anställa honom i den öppna arbetsmarknaden. Det är kanske icke så förvånansvärt, om en litet modernare lagd representant — ty det kan man väl ändå kalla socialministern — för den ekonomiskt härskande klassen i samhället gör ett sådant uttalande, ty vi hava ofta i praktiken kunnat konstatera, att en nödhjälpsarbetare i själva verket är för den svenska arbetsgivaren märkt och att man drar sig för att anställa honom. Ja, det är i själva verket icke något särskilt förvånansvärt, om detta blir den faktiska följden, och jag tror för min del, att man får räkna med att nödhjälpsarbetarna eller åtminstone en stor del av dem haft extra svårigheter att få platser i den öppna arbetsmarknaden. Det finns flera andra uttalanden, som det kunde varit av intresse att anföra, men jag skall i alla fall icke för närvarande göra det.

Det är emellertid vissa synpunkter i kritiken mot nödhjälpsarbetena, som icke med någon större skärpa kommit fram i den kungl. propositionen, ehuru det även där göres det medgivandet, att det ibland kan vara ganska svårt att skilja mellan vad som rimligen skulle vara nödhjälpsarbeten och arbeten i öppna arbetsmarknaden.

Men det finns efter min mening vissa andra anledningar att syssla med nödhjälpsarbetena. Så länge den svenska staten alldeles hårdnackat fasthåller vid att någon annan arbetslöshetshjälp egentligen icke får förekomma än arbete, äro ju alla människor — utom möjligen de rena grovarbetarnas kategori — som skola erhålla hjälp av den svenska staten, under arbetslöshetsperioden hemfallna under den dom över nödhjälpsarbetena, som den nuvarande socialministern själv har uttalat. Men det enligt min uppfattning största felet med nödhjälpsarbetena är kanske ändå icke detta, utan *den praktiska omöjligheten att genom arbete hjälpa mera än ett jämförelsevis ringa antal arbetslösa*. Då det är som allra bäst och då räkna vi med åtminstone ett par tre tusen av de med penningar av kommunerna hjälpta arbetslösa, så visar erfarenheten, att på sin höjd en 60 procent av dem, som anmält sig vara i behov av arbetslöshetshjälp, erhålla sådan hjälp. Det har ju från arbetslöshetskommissionen i tidningarna uttalats, om inte sådana uttalanden äro oriktigt återgivna, att man i år spekulerat på att under sommarmånaderna inställa hela nödhjälpen.

Det skulle jag icke hava det ringaste emot om det betydde att man betraktar hela dett hjälpsystem såsom väsentligt förolyckat ur alla synpunkter, vare sig man ser det ur det allmännas, ur arbetarnas eller ur ekonomiska synpunkter. Men då jag icke förmodar, att kommissionen skulle knyta till ett sådant inställande av alla nödhjälpsarbeten i sommar, att dessa arbetslösa i stället skulle erhålla något kontant understöd, skulle det faktiskt betyda, att *svenska staten under sommaren skulle draga in allt understöd* åt de arbetslösa i alla former, då vi icke hava någon arbetslöshetsförsäkring i detta land.

Vad som kanske är det viktigaste är alltså, att hur man än anstränger sig för att med nödhjälpsarbetena söka skapa konstlade arbetstillfällen, kan man icke praktiskt lösa frågan på det sättet, att alla arbetslösa erhålla hjälp i

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

sitt betryck. Arbetslöshetskommissionens siffror över arbetslösheten äro efter min uppfattning tämligen värdelösa, bland annat därför att de principiellt utestänga vissa bestämda kategorier av arbetslösa. Eftersom de äro de lägsta siffror, man överhuvud taget under några år kunnat tänka sig, innebär ju denna 40, 50 eller 60 procents hjälp vad omfattningen beträffar i själva verket, att kanske endast 15 eller 20 procent av de faktiskt arbetslösa i landet erhålla någon hjälp av stat eller kommun eller av bådadera i samarbete.

Innan jag lämnar detta kapitel, skulle jag vilja påpeka en sak. Statsutskottet säger i sitt utlåtande, att det är så goda konjunkturer och att arbetsmarknaden under den närmaste tiden kan komma att utveckla sig i gynnsam riktning. Ingen skulle vara gladare än jag, om arbetslösheten helt och hållet försvunne och om de arbetslösa överhuvud taget söges upp av den öppna arbetsmarknaden. Men jag undrar, om det verkligen är anledning att draga en så optimistisk slutsats ur en företeelse sådan som den, att under de gångna månaderna av detta år arbetslöshetens omfattning enligt arbetslöshetskommissionens statistik sjunkit. Det är icke så förfärligt länge sedan, nämligen år 1923 eller 1924 vill jag minnas, då vi i detta avseende befunno oss i en vågdal. Efter den tiden har arbetslösheten stigit för varje år ända till innevarande år eller möjligen till slutet av föregående. I januari 1924 fanns det enligt arbetslöshetskommissionens statistik 15,391 arbetslösa, och år 1929 fanns det under samma månad 18,519 arbetslösa. Maximum uppnåddes under år 1927, då antalet arbetslösa under motsvarande månader utgjorde 27,407. Värdet av siffran 18,519 förminskas ju rätt betydligt för dem, som icke hämta hela sin sakkunskap på detta fält från arbetslöshetskommissionens statistik. Om jag går till arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 31 mars, alltså två månader senare än arbetslöshetskommissionens 18,519, så äro där redovisade 44,250 arbetslösa. Men dessa 44,250 arbetslösa komma från en utgångssiffra eller från ett medlemsantal av 269,000 personer. När jag nu vet, att fackorganisationerna hava ett medlemsantal, som överskrider halva miljonen, kan jag lugnt utgå ifrån, att även denna siffra, 44,250 personer, är mycket, mycket lägre än arbetslöshetens verkliga omfattning. Det anslag, som riksdagen skall lämna, gäller icke innevarande budgetår utan därmed skall man framför allt möta arbetslösheten under den kommande vintern, och jag anser, att den optimism, som på grund av den obetydliga sänkning av kurvan, vilken kunnat på sista tiden iakttagas, talar delvis även i den kungl. propositionen, men framför allt ifrån statsutskottets sida, är ännu icke särdeles välgrundad. Jag tror, att man lugnt kan räkna med en arbetslöshet för det kommande året av i genomsnitt minst 50,000 personer, och då anser jag det begärda anslaget av 2,800,000 kronor verkligen icke stå i rimlig proportion till den arbetslöshet, som man har att möta.

Nu skall jag tillåta mig att säga några ord om en annan sida av saken, som knappast förut varit föremål för någon egentlig granskning i riksdagen. Det har talats mycket om den i tidningarna, men man har icke varit säker på att uppgifterna i tidningarna varit vederhäftiga. Det är nämligen de upptäckter, som statsrevisorerna gjorde under sina resor i höstas. Statsutskottet säger att det finns »ett visst fog» för revisorernas anmärkningar, men med hänsyn till vad vederbörande myndigheter anfört vill man icke påkalla något vidare yttrande från riksdagens sida. Ja, jag måste säga mig, att detta uttalande med hänsyn till vad som förekommit i revisorernas berättelse, är mycket intressant; det visar, att arbetslöshetskommissionen likväl alltjämt är den borgerliga riksdagsmajoritetens verkliga kelgris. Ty jag är övertygad om att ingen annan statsinstitution, som skulle hava låtit komma sig till last sådana utgifter, som arbetslöshetskommissionen har gjort, skulle hava undgått ett ganska starkt klander från svenska riksdagens sida.

Nu är det ju på det sättet, att själva nödhjälpsarbetenas idé egentligen är, att de skola sakna ekonomiskt förnuft. Hava de verkligen ekonomiskt förnuft, kunna de icke var nödhjälpsarbeten. Men hur aktningvärd denna idé än må anses vara, i tillämpningen får den icke alldeles överdrivas. Om jag slår upp vad statsrevisorerna sagt beträffande nödhjälpsarbetena å Gullbergs kronopark, — ingen har i verkligheten motsagt denna uppfattning — så heter det: »Sammanlagt har under de senare åren för transportväsendets förbättring å Gullbergs kronopark nedlagts cirka 1 1/2 miljoner kronor, ett belopp, som vida överstiger skogsområdets hela uppskattade värde.» Man lägger alltså transportvägar som skola så att säga underlätta exploaterandet av skogen. Jag vet nu icke, huru mycket man kan taga ut årligen i inkomst från en skog, vars taxeringsvärde är omkring 1 miljon kronor, men jag föreställer mig, att man med dessa inkomster icke kan förränta kostnader för skogens transportvägar, som låt mig säga uppgå till mer än 200,000 kronor. Här gäller det nu kostnader av 1 1/2 miljoner kronor. Jag nämnde, att statsutskottets sätt att släta över saken vittnar om, att arbetslöshetskommissionen alltjämt är den svenska borgerliga majoritetens kelgris, och jag hemställer till de ärade ledamöter, som i dessa ting sedan flera år på grund av politiska skäl väsentligen varit tvingade att avstå från bruket av sitt sunda förnuft till det svenska systemets ära, om de skulle hava, därest någon annan institution hade gjort sig skyldig till något sådant, låtit det gå opåttalt förbi?

Alla revisorernas anmärkningar äro av den natur, att de egentligen borde påkalla speciell uppmärksamhet, men jag skall bara referera en enda till, nämligen den om järnvägsbygget mellan Jockmock och Harsprånget. Där *beräknades* järnvägen komma att kosta 480,000 kronor. När arbetet blev färdigt visade det sig, att totalkostnaderna hade stigit till 1 1/2 miljoner kronor. Ja, mina herrar, om jag går till ämbetsverken, vars yttranden jag ej skall referera, så är egentligen allt sagt, om jag säger, att de ursäktat dessa byggen med de sociala kostnaderna. Det är faktiskt en sammanfattning av vad som står både i arbetslöshetskommissionens yttrande och i domänstyrelsens. Ja, då gör jag en fråga till. Mina herrar, ni alla beundrare av det svenska nödhjälpsarbetsystemet, tycka ni ändå inte, att kostnaderna för detta system bli märkvärdigt höga? Skulle det verkligen falla riksdagen in att godtaga den lilla, lilla valuta som nödhjälpsarbetena ge och vilka bland annat medföra — enligt socialministerns yttrande — ett förstörande av arbetsskickligheten i yrket, ett omöjliggörande eller åtminstone ett försvårande av människornas möjligheter att få arbete i den öppna arbetsmarknaden, den lilla valutan, som ligger i att knappa 40, 50 eller 60 procent — det varierar under olika månader — av de arbetslösa få någon arbetshjälp? Skulle ni i annat sammanhang vara villiga att kasta bort sådana belopp i sociala kostnader? Ty det skall väl ändå finnas *någon* proportion mellan de värdena och den valuta, jag får för de kostnader jag lägger ned. Här tyckes man inte överhuvud taget intressera sig för hela den sidan av spörsmålet. Ja, nu har jag ju för min del den meningen, att det man mycket snart måste gå in för, det är att komma ifrån hela nödhjälpsarbetsinstitutionen. Den är för litet effektiv. Det spelar ej stor roll — om jag har 50,000 arbetslösa — att 6,000 eller 7,000 bli hjälpta på detta sätt, när de 40,000 i varje fall bli ohjälpta. Jag kan hjälpa ett mycket större antal personer utan att ha ett kostsamt ämbetsverk för ändamålet, genom kontantunderstöd, och det är min alldeles bestämda mening, att man borde övergå till ett system, där man anordnade *statsarbeten* i främsta rummet med ekonomiskt förnuft, och där man betalade vanliga löner, och i den mån man inte kan på det sättet bereda anställning åt alla arbetslösa, går in för ett kontant understöd i stället. Med den psykologi, den mentalitet, som utmärker ej minst socialdemokraterna uti det svenska samhället, behöver man ej vara så rädd för, att ett sådant kontant-

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

understöd skall komma att missbrukas. Det har ju egentligen varit det stora skälet mot kontantunderstöden, att de skulle komma att i hög grad missbrukas, men i själva verket ha ju redan de stora kommuner, där det är den största arbetslösheten, måst finna sig i detta system. De ha tvungits därtill av nödvändigheten själv. Även då de ha drivit en ganska restriktiv arbetslöshetspolitik så ha de måst gå in för utlämnandet av ett kontantunderstöd.

Jag skall inte i detta sammanhang taga upp åtskilliga av de andra anmärkningarna, t. ex. taga upp den gamla striden från 1926 rörande den svenska arbetslöshetspolitiken. Jag har endast velat yttra detta i hopp om, att vår fortsatta kritik så småningom skall komma fler och fler inom olika borgerliga partier att få ögonen upp för, att vår beprisade arbetslöshetspolitik i själva verket varit behäftad med mycket, mycket allvarliga fel, så att vi skola kunna till ett annat år åtminstone vänta oss, att den kritik vi ha utövat, skall göra ytterligare effekt utöver den, som i år kommit till synes i Kungl. Maj:ts proposition. Jag medger, att den kommit till synes i ord, men inte i handling.

Med vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I herr Möllers yttrande instämde herrar *Björck, Schlyter, Sandler, Carl Eriksson, Granath, Asplund, Dalberg, Åström, Björnsson, Sandegård, Gustav Hansson, Olof Olsson, Johan Nilsson* i Malmö, *Kropp, Oscar Olsson, Norman, Bärg, Larsén, Albert Bergström, Åkerman, Wahlmark, Carl Svensson, Teodor Julin* och *Emil Johansson*.

Herr Winberg: Herr talman! Jag tillät mig redan vid årets remissdebatt att beröra den arbetslöshetspolitik, som bedrivits här i landet de senaste åren, och jag skall följaktligen i dag fatta mig relativt kort mot vad jag annars skulle ha gjort; men även om man inte har den ringaste utsikt att inverka något på denna kammare, så är det dock den enda hämnd man kan taga för ögonblicket på dem, som ha visat en sådan fullkomlig okänslighet för verkligheten, att man åtminstone tvingar dem att höra på en stund medan man talar. Det är som sagt vad man för ögonblicket kan göra och vad man är skyldig att göra.

Det torde väl vara få fall, där man kan uppvisa, att så betydande belopp ha utgått från staten i ändamål att hjälpa vissa medborgare under exceptionella förhållanden, men där dessa belopp ha åstadkommit så liten nytta och så liten tillfredsställelse, som vad verkligen fallet varit med de ingalunda små summor, som staten ändå har beviljat för bekämpande av arbetslösheten. Det är väl så, som redan framhållits, att den arbetslöshetspolitik, som bedrivits, den kan inte sägas ha varit till gagn för samhället därför, att det i stort sett ej framkommit valuta i förhållande till de belopp, som utbetalats. Arbetslöshetspolitiken har icke heller varit till någon verklig nytta för arbetarna därför, att hela det program, som man har gått in för från arbetslöshetskommissionens sida, har egentligen varit att skapa olidliga förhållanden för arbetare, som äro hänvisade till dessa nödhjälpsarbeten, så att man, som verkligen skett från arbetslöshetskommissionens sida, kunnat på ett konstlat sätt påvisa, att arbetslösheten har minskats. Den enda part, som egentligen haft någon reell nytta av den arbetslöshetspolitik, som har bedrivits, är de privata arbetsgivarna. Denna politik har varit ett direkt medel i deras händer att hålla lönerna nere.

När man nu börjar att slå in på så orimliga vägar som dem jag tillät mig beröra i remissdebatten, d. v. s. utvidga nödhjälpsarbetsområdet till sådana företag som t. ex. byggande av järnvägar eller övertagande av kommuners arbeten i fråga om renhållning och vad därmed är jämförligt, då förstår man, att man

är ute på fullständigt orimliga vägar. Då vet man snart ej, om ej rent av allt arbete kan till sist komma att hänföras till nödhjälpsarbetenas område, och när man, som det nu har skett vid t. ex. det där järnvägsbygget Jönköping—Ulricehamn, har lyckats ställa så till, att man tvingar arbetarna att åsidosätta den solidaritetsplikt, som hittills ansetts vara det bärande för all facklig organisation, genom att bryta en utfärdad blockad, då visar det sig tydligt i vilken riktning hela denna nödhjälpspolitik går.

Jag skall ej uppehålla mig vid att angiva några siffror, ehuru det kunde vara nog så intressant och frestande, för att belysa frågan, men särskilt med anledning av vad den föregående talaren yttrade i slutet av sitt anförande, där han förklarade, att socialdemokraterna äro fullt på det klara med, att vi måste avskaffa den nuvarande arbetslöshetspolitiken, vill jag säga, att detta är just vad jag och mina meningsfränder ha framhållit hela tiden, fastän vi ha ej fått något vidare understöd. Den logiska konsekvensen av hans yttrande borde ha varit, att han yrkat bifall till den av herr Dahlnén m. fl. väckta motionen, där ett dylikt yrkande finnes. Talarens yttrande skilde sig visserligen från vad vi ha framhållit så till vida, som han menar, att när det nuvarande organet för arbetslöshetspolitiken, d. v. s. arbetslöshetskommissionen, blir avskaffat, skall man bedriva statsarbeten, under det att vi anse, att det är en lika nyttig eller kanske lyckligare väg att i största möjliga utsträckning bereda möjlighet för *kommunerna* att vidtaga de arbeten, som de anse nödvändiga och lämpliga att utföra under sådana förhållanden, att det hela inte kommer att verka såsom ett slags utmanande politik till nytta för arbetsgivarna, som hittills varit fallet. Det förefaller mig, att man på de vägarna skulle kunna för relativt rimliga summor åstadkomma en verklig hjälp för de arbetslösa utan att behöva åstadkomma denna bittra och spända ställning, som allt mer och mer utvecklat sig, ju längre arbetslöshetskommissionen tillåter sig att bedriva sin politik i detta land.

Det kan ännu en gång vara skäl att upptaga frågan om arbetslöshetens försvinnande, som man ju har gått och väntat på länge nog och som hela denna politik varit inriktad på att söka framskapa. Det är ej nog med, att sviterna av världskriget och krisen ännu hålla i sig — sålunda betydligt längre än vad man väntat — återgången till normala förhållanden fördröjes av en ny faktor, som tillkommit och som gör, att arbetslösheten i detta land i stället för att försvinna hotar att bli mer eller mindre permanent. Jag menar den rationaliseringsprocess, som pågår inom alla industriella yrken och som självklart måste, i den mån den fortskrider, öka de arbetslösas antal. Jag tillåter mig här upprepa vad jag yttrade i årets remissdebatt, nämligen att om man åtminstone, när man från vederbörande parter kom upp med den där snillrika idén om samarbetet mellan arbetare och arbetsgivare, som skulle leda till paradisiska förhållanden, då i stället upptagit frågan om vad som från det allmännas och från de enskilda arbetsgivarnas sida kunde anses skäligt och påkallat att vidtaga, för att inte verkningarna av den rationalisering, som förekommer inom alla yrken, enbart skall yttra sig å ena sidan i en större profit för arbetsgivarna naturligtvis, men å andra sidan i en större arbetslöshet bland arbetarskara — om man, säger jag, hade ventilerat eller åtminstone tagit upp det problemet och försökt att i det hänseendet komma till någon lösning, då hade man kommit in på frågor av både aktuell och reell innebörd. Så har man ej gjort, utan man går alltjämt och litar på, att det sätt, varpå den svenska arbetslöshetspolitiken bedrives, skall framskapa en konstlad lösning av arbetslöshetsproblemet, så att man en vacker dag kan komma och säga, att egentligen ha vi ej längre någon arbetslöshet.

På den vägen lär man nog i alla fall ej lyckas att komma fram till en lösning av den här frågan, och jag måste säga mig, att med hänsyn till en del

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forta.)

andra saker och spörsmål, som förekommit i riksdagen och i övrigt inom det svenska samhället, så har jag åtminstone ej under den senare tiden kunnat iakttaga något, där de krassa klassynpunkterna ha så framträtt som just i den arbetslöshetspolitik, som det svenska samhället har bedrivit. Och herrarna kunna vara övertygade om, att de frukter, som denna politik avsätter, komma sannerligen icke att bli av den art, att de verka »klassutjämnannde». Emellertid ha ni nu som sagt fastnat så oåterkalleligt i den där ståndpunkten, att samhället egentligen ej är skyldigt att göra någonting här, utan att det endast är barmhärtighetsverk, om det överhuvud taget göres någonting och därmed återkommer jag till vad jag tidigare framhållit, att hellre än att samhället skall fortsätta med detta slags politik och denna slags nödhjälps, som nu äger rum genom kommissionens verksamhet, så må man fullständigt avhålla sig från att göra något på det här området, ty det blir i varje fall ej sämre. Det skulle i stället vara bättre än att fortsätta på den väg, som man hittills inlagit på.

Jag anser emellertid för min del, att det är samhällets skyldighet att under nuvarande förhållanden, då man har att räkna med en permanent arbetslöshet, inskrida på ett sådant sätt, att hjälpen verkligen kommer de mest behövande till godo, så att även dessa, som ej ha något annat än sin arbetskraft att sälja, bliva ihågkomna, i all synnerhet som man i de samhällsvårdande församlingarna talar om, att man låter sig angeläget vara att tillse, att alla befintliga behov och önskemål inom samhället bli tillgodosedda. Jag har alltså den uppfattningen, att det är statens skyldighet att gå in för en annan art av arbetslöshetspolitik än den hittills bedrivna, och för ögonblicket kan jag ej här finna någon annan framkomlig väg än den, som är föreslagen i herr Dahléns m. fl. motion vid årets riksdag, där det föreslås, att riksdagen må bevilja 30 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnandet av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa, och vidare att riksdagen måtte såsom villkor för anslaget användande föreskriva, att arbetslöshetskommissionen avskaffas samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa organiseras så, att ledningen därav lägges direkt under socialdepartementet och att under socialdepartementet sorterande organ samt kommunerna erhålla rätt att mot avtalsenliga löner driva en självständig arbetslöshetspolitik m. m. Detta är, så vitt jag kan förstå, de krav, som arbetarna för närvarande kunna och måste ställa på staten, om den överhuvud taget skall fortsätta med hjälpverksamhet på detta område.

Jag hemställer sålunda, herr talman, att i anledning av utskottets föreliggande utlåtande få yrka bifall till den av herr Dahléns m. fl. i ärendet väckta motionen.

Herr Lindhagen: Jag har ofta gjort mig den frågan, varför arbetslöshetsunderstödet från samhällets sida huvudsakligen och förnämligast skall givas åt kroppsarbetare och varför det ej skall kunna tilldelas s. k. intellektuella arbetare. I vår tid tränger sig den frågan fram så mycket mer, som kroppsarbetarna ha genom sina organisationer kunnat delvis rycka sig fram till en bättre ställning än förut, under det att de intellektuella arbetarna pressas ned samtidigt med konjunkturen och ej kunna genom organisation göra sig gällande. Deras villkor försämrats i stor utsträckning under de nuvarande förhållandena. Jag brukar själv få mottaga besök av tillspillogivna arbetare inom dessa åsidosatta grupper, med vilka jag har en hopplös konversation om deras betryckta belägenhet, och de ställa till mig den frågan, varför ej arbetslöshetsunderstöd kan beviljas även dem. Under intrycket av dessa reflexioner och den klientel, som jag har fått över mig på det här området, och med

hänsyn till tidsförhållandenas krav har jag tillåtit mig att yrka i en väckt motion, »att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära en sådan organisation av arbetslöshetsunderstödet, att sådant understöd meddelas vid behov alla arbetslösa medlemmar i samhället, oberoende av yrke eller samhällsställning». Någon särskild motivering för detta yrkande har inte presterats, enär jag tycker, att det hör till sådana yrkanden, som tala för sig själva. Det behöves ingen ytterligare motivering än den, som ligger i själva yrkandet och i övrigt av oss alla kända förhållanden.

Nu har utskottet sagt, att det är »olämpligt att under pågående utredningar angående arbetslöshetsförsäkring och om arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande vidtagna ändringar i de på förevarande område gällande bestämmelserna». Och därför anser sig utskottsmajoriteten böra avstyrka alla motionsvis framkomna förslag. Det skälet drabbar emellertid ej min motion, ty den fråga, som jag tillåtit mig väcka, är ej under utredning någonstans, så vitt jag vet, i varje händelse inte inom de utredningskommissioner, som utskottet anser arbeta på det här området.

När jag då förhoppningsfullt lät mina blickar falla på reservationen, fann jag visserligen där på sidan 39 följande passus: »Därjämte finner sig utskottet böra uttala, att hjälpen icke bör begränsas till att gälla allenast vissa angivna fack eller yrken utan tillkomma alla sådana arbetslösa, som därav finnas vara i behov.» Jag fann då, att så vitt jag förstår täckte detta yttrande i motiveringen min motion. Men så läste jag vidare, och då stod det i slutet av reservationen: »Vad slutligen angår det i motionen I: 198 framställda yrkandet ävensom de i motionen II: 431» — det är min motion — »väckta förslagen, i vad de ej avse anslag för nu ifrågavarande ändamål, håller utskottet före, att sagda yrkande och förslag i all den utsträckning, som torde vara praktiskt realiserbar, beaktats genom vad utskottet ovan yttrat.» Vad är meningen med detta dunkla tal? Är det meningen att med ena handen på slutet taga tillbaka något av vad reservanterna generellt uttalat sig för på sid. 39?

Man blir så mycket mera betänksam i detta fall, när man sedan läser klämmarna. I första klämman finnes ej ett ord om herr Lindhagens motion, och det är ju förklarligt, ty där vill man endast komma till ett ökat anslagsbelopp. Men så står det i en särskild punkt, att herr Lindhagens motion eller med andra ord de intellektuella arbetslösas krav — det låter bättre, om jag uttrycker mig på det sättet, ty det är om dem det är fråga, och ej så mycket om min motion — »i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda». Således: alla skola hjälpas, men sedan står det: endast i den mån, som det är praktiskt realiserbart, och då återstår i alla fall en del, i fråga om vilkas behov man säger, att de »ej föranleda någon riksdagens åtgärd».

Det är givet, att denna fråga är så pass stor både i medvetandet och praktiken, att det går för sig att intressera sig för den. Den måste ha sin inre bestämda gång, och den har ju i alla fall fått en liten handräckning i den av mig åberopade första punkten i reservationens motivering, ehuru den sedan ej fått något praktiskt stöd, då orden i reservationen skulle omsättas i handling. Därför tillät jag mig att redan i denna del av diskussionen begära ordet, för att frågan skulle kunna bli föremål för någon uppmärksamhet, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationens första punkt, men i fråga om den andra punkten tillåter jag mig att yrka bifall till det andra alternativet i min motion, nämligen »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en sådan organisation av arbetslöshetsunderstödet, att sådant understöd meddelas vid behov alla arbetslösa medlemmar i samhället, oberoende av yrke eller samhällsställning».

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Herr **Carlsson, Carl**: Herr talman! Den fråga, som nu är föremål för kammarrens behandling, är ingen isolerad företeelse för vårt land. Det är ett problem, som man brottas med överallt ute i världen, åtminstone i de europeiska länderna. Man har sett under den engelska valrörelsen, hur man där behandlat arbetslöshetsproblemet. Det har varit, kan man säga, den springande punkten under valstriden. Det är också ganska egendomligt att taga del av vad det socialdemokratiska partiets ledare i England yttrade i sitt sista anförande före valen, där han för sin del var fullt på det klara med, att nödhjälpsarbetena ej ledde till det resultat, som man tänkt sig, ty de voro bara lappverk. Jag är för min del fullt på det klara med, att hans yttrande i det avseendet är riktigt. Här göres ofta det påståendet från olika håll, att de borgerliga skulle vara så överförtjusta i dessa nödhjälpsarbeten, att man alltjämt bjuder på dessa såsom varande det bästa. Detta är ej rätt. Så är verkligen ej förhållandet. Man har i de olika länderna prövat med flera system. Man har anordnat nödhjälpsarbeten, och på andra håll har man gått in för kontant-system, men överallt råder missnöje med förhållandena. Jag tror, att om vi här i vårt land försöka att se på denna fråga litet mera fördomsfritt, så skola måhända många som nu endast klandra stämma ned tonen och ej såsom herr Winberg säga, att det hela varit en olycka eller sämre än ingenting. Jag föreställer mig i alla fall, att detta är överord från herr Winbergs sida. Man måste säga, att arbetslöshetskommissionen och nödhjälpsarbetena dock ha varit till nytta under en för vårt land svår och brydsam tid. Dess bättre kan man nu börja på att skönja någon ljusning på arbetsmarknaden. Arbetet i den fria marknaden har ökat mer och mer, och det visar sig ju också av den statistik, som föreligger här, att nödhjälpsarbetena ha kunnat inskränkas rätt så avsevärt.

Därtill kommer ju också, att den nuvarande chefen för socialdepartementet har upptagit denna fråga rätt så ingående. Den ligger för närvarande under utredning. Dessa utredningsmän äro ej ensidigt inriktade. De bestå ej bara av borgerliga ledamöter, utan även av ledande män inom det socialdemokratiska partiet, och nog skulle det väl vara rätt så egendomligt, om riksdagen nu skulle gå in för att ändra några bestämmelser eller vidga befogenheten i vissa avseenden, medan utredningen pågår. Jag anser, att vi göra klokast i att, till dess denna är fullt färdig, vidhålla det system, som nu finnes, ty det har dock i alla fall trots sina brister fyllt en mycket stor uppgift på detta ytterst svåra område.

När jag nu hörde herr Möller klandra arbetslöshetskommissionen därför, att arbetena på en del arbetsplatser blivit för dyra, så är det visserligen beklagligt, att så har blivit fallet, men även i det avseendet finnes, så vitt jag förstår, förmildrande omständigheter. Det är ej sagt, att dessa arbetare, som komma till arbetsplatserna, haft den kompetens, som en van arbetare besitter. Detta bidrager givetvis i sin mån till att arbetena blivit dyra. Kostnadsberäkningarna torde också ha varit för låga och man kan i detta fall ej räkna med, att arbete, som utföres på detta sätt, skall bliva så billigt eller kunna bedrivas så rationellt som när det utföres i den öppna arbetsmarknaden. Det är mycket, som i det fallet enligt mitt förmenande talar för min uppfattning. Jag håller därför före, att utskottet även i detta avseende har intagit en rätt ståndpunkt när det har konstaterat, att arbetena visserligen ha blivit dyra, men att man icke kan göra något åt den saken. Det är uppenbart, att kommissionen handlat efter bästa förmåga och att några anmärkningar därför ej böra göras från riksdagens sida.

Jag hade sistlidna höst tillfälle att besöka åtskilliga platser, där nödhjälpsarbeten pågingo, och jag vill bestämt säga, att jag då i viss mån måste korrigera min uppfattning. Det var nog inte så farligt på dessa arbetsplatser, som

det hade utmålats i vissa tidningar, och jag tror, att detta intryck var gemensamt för alla som voro med på resan. Denna delegation var sammansatt av ledamöter från de olika partierna; där fanns till och med en kommunist, och jag tar för givet, att det utlåtande, som han antagligen avlämnade, ändå inte var sådant, som man hade väntat från det hållet, utan han hade nog också åtskilligt gott att säga både om arbetslöshetskommissionen och de olika nödhjulsarbetena och förläggningar som vi besökte.

Jag skall, herr talman, inte alls gå in närmare på denna fråga. Jag tror, att det bör vara tillräckligt, när det konstateras, att denna för närvarande är föremål för utredning och det är att hoppas, att utredningen ger ett sådant resultat, att nödhjulsarbetena så småningom skola kunna bli överflödiga, och att vi i vårt land genom inbördes samförstånd skola finna ökade möjligheter, vilka öppna nya vägar och framför allt ökade möjligheter till arbete i den öppna arbetsmarknaden, vilket enligt mitt förmenande är alla borgerligas mening, något, som vi alla önska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rosén: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig om ett par spörsmål, som redan berörts av herr Möller, men innan jag går in därpå, vill jag säga, att jag tycker inte, att man ifrån socialdemokratiskt håll skall taga i alldeles för hårt i detta avseende. Jag erinrar mig nämligen, att när det för några år sedan satt en socialdemokratisk regering, så försökte den avhjälpa arbetslösheten på det enligt min mening mycket underliga sättet, att den föreslog inställandet av ett pågående mycket stort produktivt företag, nämligen inlandsbanebygget. Tack vare den borgerliga majoriteten blev det försöket att öka arbetslösheten avvärvat. När förhållandet ligger till på det sättet, får man nog lov att moderera sina uttryck något litet.

När jag fick statsrevisorernas berättelse i min hand och läste de uttalanden, som hade gjorts beträffande några av arbetslöshetskommissionens företag, så blev jag ganska upprörd över den kapitalförstörelse, som kommissionen bedriver. Herr Möller nämnde Gullbergs kronopark. Där ha, såsom herr Möller sade, under några år nedlagts 1,500,000 kronor för att förbättra transportväsendet. Av detta belopp ha minst 850,000 kronor nedlagts dels på att bygga en järnväg genom kronoparken — det är nere i Östergötland — av 20 kilometers längd, dels på att förbättra en förut befintlig järnväg av 5 kilometers längd. Järnvägen är avsedd för virkestransporter. Resten av penningarna har gått till vägar inom samma kronopark. Järnvägen beräknades kosta 300,000 kronor, och den kostar nu ungefär tre gånger det beloppet. Hela kronoparken är taxerad till en miljon. Jägmästaren har beräknat, att man genom denna järnvägsanläggning och genom dessa vägar för tillsammans en och en halv miljon kommer att inbespara 12,000 kronor om året i transportkostnader. Jag måste säga, att det inte är rimligt att lägga ut en och en halv miljon i en kronopark, som är taxerad till en miljon för att därigenom inbespara, sannolikt i allra bästa fall, 12,000 kronor. Jag föreställer mig nämligen, att jägmästaren inte räknat i underkant. Man hade ju också på något håll insett, att det var något galet med detta företag, och ifrågasatt dess inställande, men arbetet har likväl fått fortsätta.

Ett annat företag, som inte kan kallas förnuftigt, har utförts nere i en kronopark i Kristianstads län, Osby kronopark. Där utfördes en väganläggning av drygt två och en halv kilometers längd. Vägen har en bredd av 4 meter, och den är makadamiserad. Den beräknades kosta 41,000 kronor, och den kostar 70,000. Överskridandet var ju inte så farligt, det är bara inemot 80 procent! Denna skogsväg kostar 27 kronor per meter. Den mycket förkättrade kolonisationsnämnden har byggt många mil vägar för drygt 2 kronor metern. Men här

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

är det den stora skillnaden, att dessa vägar à 2 kronor metern, som kolonisationsnämnden byggt i övre Norrland, äro avsedda att trafikeras av både kolonisterna och befolkningen i byarna, under det att denna makadamiserade väg nere i Skåne inte är avsedd att användas förrän år 1942. Den är inte avsedd som någon utfartsväg ifrån bebyggd plats. Vägen slutar mitt inne i skogen. Det finns visserligen på kronoparken i den trakten ett torp, men detta har annan utfartsväg.

Skogen är delvis dålig, heter det. Den är efter tyskt frö uppkommen tall av sämre typ, och det upplyses, att först år 1942 kan det komma i fråga någon avverkning, så att vägen skulle kunna tagas i anspråk, och den vägen har man nu, 15 år före begagnandet, till och med makadamiserat.

Vad har man nu vunnit med denna väg? Jo, genom den vägen har man vunnit, enligt vad domänstyrelsen beräknar, att rotvärdet av skogen ökats med 23,000 kronor. För att vinna ett ökat rotvärde av 23,000 kronor, kanske på papperet, ger man ut 70,000 kronor plus underhållskostnader, som sannolikt inte bli små. Jag vill här tillfoga, att de sociala kostnaderna inte ha varit så avskräckande stora. De uppgå i detta fall till omkring 20 procent. Statsrevisorerna ha betecknat denna anläggning såsom misshushållning, och det tycker jag är ett tämligen mildt uttryck.

Jag kan inte under sådana förhållanden förstå, hur statsutskottet kan säga, att det finnes »ett visst fog» för statsrevisorernas anmärkning. Jag tycker, att det finnes ett mycket starkt fog för den anmärkningen just i de här nämnda båda avseendena. Beträffande den av herr Möller omnämnda vägen Jokkmokk—Harsprånget säga revisorerna ju dock, att den kan anses behövlig, men så är inte fallet med vägen nere i Osby kronopark, som inte behöves förrän 1942 och kanske inte då heller, därför att det fanns väg förut. Det är enligt min mening absolut nödvändigt, att man använder dessa miljoner på ett någorlunda förnuftigt sätt, och det kan inte anses vara fallet med sådana företag, som de här omnämnda.

Även om jag måste ogilla en del av statsutskottets motivering, har jag intet annat yrkande än om bifall till klämman.

Herr Cederborg: Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag måste besvara några ögonblick med ett anförande här i anledning av en del av de anmärkningar, som ha riktats mot arbetslöshetskommissionens verksamhet, och även i anledning av vissa delar av den reservation, som finnes fogad vid utskottets betänkande.

Till en början ber jag att få uppehålla mig vid den del av arbetslöshetskommissionens verksamhet, som nu senast har varit på tal och som har blivit kritiserad av statsrevisorerna på ett par särskilda punkter, där herrar Möller och Rosén jämte herr Winberg gjort sig till tolkar för missnöjet. Jag vill då säga, att uppgiften för arbetslöshetskommissionen att utvälja lämpliga arbeten naturligtvis är en av de svåraste. Vi äro ju nödsakade att i många fall arbeta vid en tid på året, som icke är den för arbetets utförande lämpligaste, i varje fall icke den billigaste. Vi måste arbeta med ovan arbetskraft i många fall — från början kanske i de flesta fall — och när vi väl fått bli på denna arbetskraft, fått den intresserad av sitt arbete, då begäres det, att vi skola skicka hem arbetarna och avkoppla dem från nödhjälpsarbetena samt byta ut dem mot ny arbetskraft. Då det därjämte å ena sidan begäres, att vi inte skola låta nödhjälpsarbetarna komma i bättre löneställning än grovarbetare i orten, och det därtill säges, att vi inte få låta dem i det hela taget ha det bättre än vad arbetarna ha det på den öppna marknaden, så att de senare inte därigenom dragas därifrån, men det å andra sidan upphörligt framkommer önskemål om förbättringar i nödhjälpsarbetarnas be-

spisning, i deras beklädnad, i bekvämligheterna för dem — önskemål, som man från vår sida mycket gärna vill tillmötesgå, i den mån det går på grund av direktiven — då står man givetvis inför en uppgift, som är så gott som olöslig. Det behöves nästan, som det heter, att man kan trolla med knäna, för att man under dessa omständigheter skall kunna leda ett arbete och ändå få det utfört på något så när skapliga och rimliga villkor. Det första kommissionen ansåg för sin del angeläget, efter den stora tillströmningen under arbetslöshetens värsta skede, som ej medgav tid till sovring, det var, att man skulle se till, att man inte längre så att säga slukade varje arbetstillfälle, som erbjöds, hur oekonomiskt det än var, utan att man verkligen skulle försöka få en uppdelning av arbetstillfällena och få fram sådana, som å ena sidan icke skulle tillhöra den öppna marknaden på många år och som å andra sidan ändå hade sitt ekonomiska intresse för staten. Då lyckades det kommissionen, stödd av vederbörande regeringar, att med domänstyrelsen ingå avtal, som nu sedan några år har förnyats årligen och enligt vilket styrelsen åt arbetslöshetskommissionen uppdrager att i visst samarbete med domänstyrelsen, ibland under ledning av dess befäl men genom vårt folk, sköta om väg- och rensningsarbeten och dylikt på kronoparker. De arbeten, som här ha varit på tal och blivit klandrade, nämligen arbetena i Gullberg och Osby, utgöra just sådana arbeten, om vilka vi träffat avtal med domänstyrelsen. Men för alla dessa arbeten på kronoparker gäller, att det är den sakkunniga, förvaltande, ansvariga myndigheten, domänstyrelsen, som gör upp planen för arbetet, som säger vad som skall göras, och vi, arbetslöshetskommissionen, representera härvidlag endast den myndighet, som förskottsvis lägger ut kostnaderna, tills vi kunna få igen vad vi där ha att fordra av domänstyrelsen. Vad t. ex. beträffar arbetena på Gullberg, är det allra mesta, som där gått åt, penningar, som vi endast ha förskotterat för domänstyrelsen, och vad särskilt beträffar den järnväg, om vilken här har talats, är det en sak, som styrelsen ville ha och som den ansåg bli räntabel. Detta är en sak, som domänstyrelsen väl i sinom tid får göra upp, möjligen med herrar statsrevisorer och andra granskningsmän, men arbetslöshetskommissionen har i det hänseendet ingenting att förebrå sig. Vi ha fått beställning av den sakkunniga statsmyndigheten på vissa arbeten, som skulle sätta oss i tillfälle att hålla ett ganska stort antal arbetslösa i sysselsättning, och därmed var den synpunkt tillgodosedd, som vi ansågo oss i ett sådant sammanhang böra lägga på saken.

Jag hade verkligen inte väntat, att herr Möller skulle gräva upp vägen Jokkmokk—Harsprånget. Jag tycker snarare, att det är en komplimang åt en myndighet, när man måste gå så många år tillbaka i tiden och gräva upp så många lik för att kunna framställa en anmärkning. Denna väg, Jokkmokk—Harsprånget, blev färdig någon gång 1923. Den hörde till de arbeten, som tillkommo vid en tidpunkt, då av den nuvarande kommissionen icke fanns spår. Ordförande i den dåvarande kommissionen var herr Pegelow, och han och en hans medhjälpare fingo arbeta för fullt, då arbetslösheten hade sin allra största omfattning. Det kunde då hända, att dessa herrar fingo sitta utan tekniskt biträde och träffa avgöranden om hela och halva miljoner varanda dag beträffande arbeten, som ögonblickligen måste beviljas, därför att det eljest stod en fullständig krasch för dörren. Under en sådan konjunktur kan man också tänka sig, hur de lokala tekniska myndigheterna kände sig. Felet med denna väg är inte från början, att vägen varit eller är obehövlig, men att den blev kostnadsberäknad på ett felaktigt sätt, och den farhågan kan man ju, när man har suttit i arbetslöshetskommissionen en tid, börja hysa, att vägarna bli en smula lågt kostnadsberäknade, ifall man på ort och ställe har ett livligt intresse av att få vägen till stånd med understöd av allmänna

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.*
(Forts.)

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.*
(Forts.)

medel. Så var det också här. Vägen blev vida dyrare än den skulle ha blivit enligt beräkningen, men det var Norrlands statsarbeten, som det då hette, som skötte om beräkningarna, och av dem, som hade med det beslutet att skaffa, finns det nu nästan ingen kvar.

Som det numera är ordnat, tror jag inte, att det kan riktas någon anmärkning mot arbetslöshetskommissionen, för att vi inte skulle försöka få så lämpliga arbeten som möjligt. De betydande belopp, som gå till domänstyrelsen och som jag är övertygad om, att domänstyrelsen anser sig få räntabla, utgöra huvudparten av våra utgifter. Sedan ha vi en del skogsarbeten och vägarbeten åt olika större och mindre kommuner, ävensom städer och köpingar, och den enda svårighet, som naturligtvis allttjämt föreligger, är att förebygga, att det förekommer arbeten, som eljest skulle komma att utföras på den öppna marknaden. Vi ha ansett, att om vi ha fått en bestämd förklaring från vederbörande, att ett arbete inte har utsikt att komma till stånd under de närmaste tre åren eller under längre tid, så kunna vi taga det, men härvid ha vi givetvis ingenting att säga annat än i fråga om de arbeten, som vi utföra för statsmedel eller med bidrag av statsmedel. De arbeten däremot, som kommunerna vilja utföra under egen regi såsom nödhjulsarbeten, har arbetslöshetskommissionen ingenting att säga till om. En utredning, som vi för någon tid sedan fått färdig och som ligger under bearbetning nu, avser just att visa, hur det ställer sig beträffande de statskommunala arbetenas ställning gentemot de statliga och de rent kommunala i fråga om den tid, vid vilken arbetena skulle ha kommit till utförande, om vi inte inskridit, och det visar sig då, att i det övervägande antalet fall skulle det i fråga om de statskommunala arbetena ha dröjt mer än tre år.

Vad emellertid beträffar den ekonomiskt mer eller mindre förnuftiga gestaltningen av arbetena på kronoparken, får ansvaret således på alla punkter vila på någon annan än arbetslöshetskommissionen.

Herr Möller ansåg, att man borde gå in för en politik, som skulle avse ekonomiskt förnuftiga arbeten med tillgodoseende av vanliga löner och med komplettering av kontantunderstöd. Jag kan visst förstå, att man funderar på den linjen. Några av våra stadskommuner ha funderat på den, ja, inte bara funderat på den, utan de ha slagit in på den, men jag tror inte, att de ha fått den uppfattningen, att det är en lämplig och framkomlig väg, särskilt icke, om man fortfarande har den uppfattningen, som rådde vid krisens början, att detta egentligen var en sak, som kommunerna skulle bemästra och där staten endast supplementärt stödande skulle träda till. Dessa kommuner ha nu sett sig nödsakade att gå den säkra vägen och i viss mån återknyta underhandlingarna med arbetslöshetskommissionen, liksom Stockholm redan tidigare gjort.

Ty man må säga vad man vill, det är ju ingen människa, som påstår, att detta s. k. svenska system med arbeten som främsta remediet är något patent eller att det är särskilt lyckliggörande. Arbetslösheten är ju aldrig annat än en olycka. Ej heller påstår man, att det är något patent för framtiden, men det är dock den väg, som har synt oss och många erbjuda de minsta betänkligheterna. Det är helt enkelt samma väg, som Sveriges statsmakter gingo i bostadsfrågan, då de visserligen under krisens första tryck införde en hyresstegringslag, som ganska våldsamt grep in på det enskilda gebitet, men då de också voro de första att avlysa denna lag för att låta det enskilda byggnadsinitiativet komma till heders igen. Jag vet mycket väl, att herr Möller och hans parti på den tiden voro motståndare till det steg, som sålunda togs, men jag undrar, om inte den, som i dag betraktar den svenska bostadsmarknaden och jämför den med förhållandena före kriget samt å andra sidan betraktar den danska eller den norska bostadsmarknaden nu och före kriget,

— jag undrar, säger jag, om man ej har fog påstå, att det är svenskarna, som gått den kloka vägen och skördat de största vinsterna.

Jag tror för min del, att det är på samma sätt med det av oss nu tillämpade s. k. svenska systemet. Det finns ju intet parti, som inte vill, att vi skola komma fram till någonting, som inte innebär ett provisorium, till någonting, som verkligen i större omfattning kan tillgodose de arbetslösas intressen och detta på ett sätt, som för dem är så litet motbjudande som möjligt. Men att det inte går att göra detta med ett system, baserat väsentligen eller i större utsträckning på kontantunderstöd, det har erfarenheten från alla länder och alla tider visat.

Det sades av herr Möller, och det säges också i reservationen, att den nuvarande regeringen skulle ha såsom sin uppfattning givit till känna, att det nuvarande svenska systemet vore i vissa avseenden väsentligt förfelat eller någonting dylikt. Vad jag har sett uppgivas är endast, att herr socialministern i sin proposition i detta ärende givit till känna vissa önskemål om sociala förbättringar och andra förbättringar beträffande nödhjälpsarbetena, men så vitt jag kan se innefattar en hel del av dessa önskemål sådant, som redan föregående regeringar framfört och som arbetslöshetskommissionen mer än gärna är villig att hjälpa till att åstadkomma, om man nämligen blott får veta, att detta kan anses förenligt med direktiven. Det är inte roligt, om det någonstades skulle sägas — jag tror dock inte, att det kan sägas — att arbetarna vid statens nödhjälpsarbeten skulle vara sämre logerade eller sämre tillgodosedda i något avseende än motsvarande arbetare på närmaste håll i enskild tjänst, men det är lika litet roligt åtminstone för arbetslöshetskommissionen och dess befäl, när det kommer klagomål däröver, att vi största arbetsmarknaden i orten genom att giva förmåner, som de enskilda företagarna där icke äro i stånd att ge. De förbättringar, som under de två, tre sista åren genomförts i fråga om bostäder och en del andra saker, äro utan tvivel av stort värde för arbetarna, och vi ha gärna gått med på dem. Vi äro beredda, om Kungl. Maj:t vill ge oss lov därtill, att fortsätta med ännu en ganska betydelsefull åtgärd i socialt trevnadssyfte som icke har motsvarighet annat än undantagsvis på motsvarande enskilda arbetsmarknad, men det blir också en dyrbar historia — den går på en miljon eller någonting sådant, efter vad man får beräkna. Men då går det inte heller att samtidigt tänka sig att få arbetena billigare. De sociala omkostnaderna springa fortare än man tror upp till både 15 och 20 procent, understundom kanske ännu mera.

Jag vill vidare, i motsats till vad herr Winberg tycktes antyda, säga, att det stora flertalet av våra arbetare utgöres av goda arbetare och sådana, som äro tacksamma för och sätta värde på den omvårdnad, de få. De skulle inte trivas därförutan så bra som de verkligen göra. Ty i motsats mot vad herr Winberg förklarar, om han så förklarar det hundra gånger om, är förhållandet det, att den arbetarstock, som vi ha vid nödhjälpsarbetena, visserligen i stort sett är något till åren kommen, d. v. s. den befinner sig inte i de första mannaåren utan något högre upp, men i avseende å arbetsduglighet och arbetsvilja utgöres det övervägande flertalet av präktigt och bra folk, med vilket vårt befäl och alla, som inspektera dem, äro synnerligen väl tillfreds. Och i motsats mot vad som påstås i tidningarna vill jag vidare säga, att dessa arbetare också äro synnerligen väl tillfreds med oss, och en hel del av dem vet ingenting värre, än när vi komma och hota dem med, att vi nu äro tvungna att, som det heter på konstspråk, lufta ett tag på besättningen och sätta den i beröring med hemmamarknaderna en månad eller två för att se, om det inte där yppar sig någonting. De finna sig hellre i den något lägre avlöningen och det jämna arbetet framför att riskera att gå arbetslösa långa tider.

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Vi få komma ihåg, att oförvällad arbetslöshet är någonting, som inte är roligt och för vilket det är ganska svårt att finna andra hjälpvägar än den, som erbjudes i och med fattigvården. Emellertid få vi ju, då det ibland blir tvunget, lov att skicka hem arbetarna, men det sker alltid på bägge sidor med blandade känslor. De gifta arbetarna söker man ju alltid hålla hemma så mycket som möjligt, och sändandet till förläggningar, som äro belägna längre bort, inskränkes därför väsentligen till ungarlarna, som ju alltid befinna sig på mera lösa boliner.

Under de sista två, tre åren har arbetslöshetskommissionen låtit sig angeläget vara att bjuda åtskilliga intresserade från riksdagen och utom densamma, från pressen, personer från alla partier, på studieresor till våra förläggningar. Vi ha ställt till förfogande alla förläggningar eller fler eller färre av dem, och vi ha lagat, att vederbörande kommit i beröring med folket direkt, utan att någon övervakar det. Vi laga bara, att vi ha befäl tillgängligt, som kan vägleda vederbörande och under vägen taga hand om dem på bästa sätt. Det egendomliga är då, att såvitt jag vet har inte någon av dessa, om jag så får kalla dem, studiekommissioner, som varit ute i detta syfte, kommit från inspektionen med annat än en mycket klarare och mycket blidare, mildare och försonligare syn på verksamheten uti förläggningarna.

Men jag kan inte neka till, att denna gladare och ljusare syn försvinner eller åtminstone försvagas, ju närmare resenärerna komma Stockholm. Det vill förefalla, som om det svävade en sådan där rökkupol över huvudstaden liksom över varje större stadssamhälle, vilken gör, att man inte där har lika klart för sig, vad det är, man har sett, eller åtminstone inte har det i lika gott minne. Emellertid kommer arbetslöshetskommissionen givetvis, ifall Kungl. Maj:t därtill ger oss tillfälle, att försätta just med detta system med tätt återkommande inspektionsresor av intresserade och sakkunniga, då ju detta innebär den bästa fortlöpande och effektiva kontrollen på, att arbetarnas intressen ute vid förläggningarna skötas på det rätta sättet.

Herr statsrådet Lübeck: Herr talman! Efter det klagande anförande, som arbetslöshetskommissionens ordförande hållit, har jag icke för min del mycket att tillägga, som kan vara upplysande för dagens debatt. Jag har för övrigt låtit mig angeläget vara att i den kungl. propositionen göra en så pass fyllig utveckling av min allmänna syn på dessa frågor, som jag ansåg vara erforderlig för att riksdagen skulle få kännedom om, hur den nuvarande regeringen såg på dessa problem. Jag kan därför inskränka mig till några korta reflexioner.

Herr Möller gisslade vad han kallade för vår beprisade arbetslöshetspolitik och jag medger gärna, att det skorrar i öronen att tala om beprisad överhuvudtaget i en fråga av så bekymmersam och beklaglig art, som vi måste säga oss alla, att dessa arbetslöshetsanordningar överhuvudtaget måste anses vara. Men då herr Möller sedan icke kommer fram med något annat botemedel än att utöka kontantunderstöden, måste jag självfallet för min del säga nej till att gå in för en sådan väg. Därmed skulle man, måste jag säga, slå in på en väg, som ur social synpunkt skulle leda till betydligt sämre resultat än det man nu söker nå med denna, låt vara i vissa avseenden ofullkomliga arbetslöshetspolitik. Den återhållsamhet, som man efter min mening måste visa, är i längden till godo för dem, som man i det avseendet nu vill hjälpa. Att sålunda i det avseendet gå in för några principiellt nya linjer kan jag för min del icke förklara mig beredd, och jag erinrar i detta sammanhang endast om, att vi möjligen kunna komma att se klarare på, hur denna fråga för framtiden skall kunna ordnas, sedan de båda utredningar avslutats, som nu pågå och som icke torde låta vänta på sig alltför länge, den ena inom arbetslöshetskommissionen i samband med lands-

sekretariatet och representanter för fackförbunden, den andra under ledning av generaldirektör Huss om arbetslöshetens orsaker och medlen för dess bekämpande.

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Den största svårigheten under den tid vi arbeta med det system, som vi nu ha, är ju, såsom det har framhållits i olika sammanhang, urvalet av arbeten. Det finns klara direktiv för, hur dessa arbeten skola väljas ut: det skall vara arbeten, som komma det allmänna i skilda former till godo, det skall vara sådana arbeten som äro ekonomiska, men, som det står, icke kunna väntas komma till utförande inom närmaste tiden utan först vid en mer eller mindre avlägsen tidpunkt, där sålunda ekonomien hos dessa arbeten är så att säga en tidsfråga. Det står vidare, att det skall vara arbeten, som kunna bedrivas vintertid, av skäl, som jag icke behöver närmare förklara, ty arbetslösheten är ju koncentrerad till den tiden; och det skall vidare vara arbeten, som kunna växla med arbetslöshetens omfattning efter omständigheterna utan alltför stora olägenheter.

Nu är det så, som man hört av diskussionen här i dag, att i begynnelsen var det svårt att få ett lämpligt urval av arbeten. Det strömmade över arbetslöshetskommissionen för mycket, och man kunde icke välja på lämpligt sätt. Denna tillströmning har naturligtvis sedan avtagit efter hand som förhållandena förbättrats och antalet hjälpsökande har minskats, och jag tror icke, att man med fog kan rikta anmärkningar emot det urval av arbeten, som numera sker.

Utskottsreservanterna göra här gällande, att man skulle kunna uppdraga en bestämd gräns mellan vad som rimligen bör hänföras till, å ena sidan, nödhjulsarbete och, å andra sidan, ordinarie arbete i öppna marknaden. Jag tror emellertid, att eftertanken lätt nog visar, att en bestämd gräns i det fallet är mycket svår att draga upp, då den av naturliga skäl blir flytande. Det gäller här att försöka välja efter de grunder, som arbetslöshetskommissionen har att följa och har följt så mycket som möjligt.

Jag har med styrka betonat, och jag vill upprepa det här, att det är synnerligen angeläget att söka minska arbetslöshetskommissionens arbete till förmån för arbeten i öppna marknaden. Den naturligaste vägen för detta är självfallet att, i mån av de förbättrade konjunkturerna, söka få arbetare över i de yrken, där de bättre kunna få användning för sin färdighet. Vi ha ju även tillämpat andra vägar, där man kan säga, att det kanske står på gränsen till vad jag vill kalla för naturliga vägar, och det är de ökade anslag, som riksdagen beviljat på skilda områden för att kunna upptaga i öppna marknaden arbeten, där man, låt mig säga, kan vara tveksam i vissa fall angående deras ekonomi för närvarande, men som i alla fall äro av sådan art, att man kan stå till svars med att utföra dessa i öppna marknaden. Dit höra i främsta rummet vägarbetena, med den väldiga ökning, som anslagen till vägarbeten av olika art numera undergått; dit höra också de anslag, som riksdagen i år med ökat belopp beviljat för skogsarbeten, dikningsarbeten, på skogarna m. m. samt för odlingsarbeten och betesförbättringar.

Den andra frågan, som är av mycket stor vikt och som herr Möller utförligt uppehöll sig vid, gäller urvalet av nödhjulsarbetare eller reservarbetarklientens beskaffenhet. Därvidlag tycktes herr Möller ha den uppfattningen, att man borde räkna med, att dessa nödhjulsarbetare skulle vara märkta för all tid framåt. Jag medger, att den farhågan ligger nära till hands, att svårigheterna att få dessa arbetare i ordinarie arbete skola vara nog så betydande av skäl, som jag utvecklat i den kungl. propositionen. Det är därför, som jag framhållit såsom ytterligt angeläget, att man gör allt vad som göras kan för att se till, att man icke med fog kan säga, att nödhjulsarbetarklientelet är mindervärdigt i den mening herr Möller antydde. Det syftet vinner man genom att särskilt ifrån kommunernas sida vid hänvisning till nödhjulsarbeten iakttaga större aktsamhet och icke skicka dit personer, som kunna verkligt sägas vara

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

mindervärdiga ur social synpunkt. Det är stor skillnad på mindervärdighet och mindervärdighet, ty till mindervärdiga ur arbetslöshetssynpunkt måste man räkna sådana, som förlorat fotfästet inom sitt yrke på grund av fullkomligt oförvällade omständigheter. Jag brukar åberopa som exempel, när Rörstrands porslinsfabrik lades ned. Det var då arbetare i 50- och 60-årsåldern, som på grund av ekonomiska förhållanden icke ansågos kunna pensioneras. Dessa kunde ju sedermera svårigen få utnyttja sin arbetsförmåga inom sitt yrke, och när de kommo ut i grovarbete, voro de själfvallet mindervärdiga ur arbetssynpunkt, men icke ur social synpunkt, och sålunda icke heller ägnade att draga ned nödhjälpsarbetarklientelen och göra densamma mindervärdig i allmänhetens ögon på det sätt, som herr Möller antydde. I sistnämnda avseende har man nog nu kommit fram till bättre förhållanden, och det kan nog bli ännu bättre.

Angeläget är emellertid, att man sedan söker bringa nödhjälpsarbetarna i så god kontakt med ordinarie arbetsmöjligheter som sig göra låter, och i det fallet vet jag, att arbetslöshetskommissionen numera gör kraftiga ansträngningar. En av de kraftigaste är väl den, som består däri, att man vid sommarens inbrott begränsar arbetena i så stor omfattning som det är möjligt, i år praktiskt taget fullständigt, för att därigenom bringa nödhjälpsarbetarna i kontakt med de möjligheter, som i hembygden kunna erbjudas eller å andra orter där de kunna söka sig arbete i jordbruket och på det sättet få nytt fotfäste i en ordinarie tillvaro.

Herr Cederborg nämnde, att nödhjälpsarbetarna numera kände sig så pass väl tillfreds på statsarbetena, att de till och med ogärna såge den hemsändning, som ifrågakom. I det fallet vill jag emellertid betona, att den åtgärden ifrån arbetslöshetskommissionens sida synes vara av utomordentligt stor betydelse att upprätthålla. Det ligger själfvallet en fara i, att dessa arbetare utav vana eller resignation för framtiden slå sig till ro med detta, att de skola vara nödhjälpsarbetare, något som ingen av oss vill understödja. Därför är jag övertygad om, att arbetslöshetskommissionen kommer att framgent, även om det sker emot dessa arbetares egen vilja och bekvämlighet för tillfället, fullfölja den politik, som man i det avseendet slagit in på.

Jag skall slutligen endast säga ett par ord om de utomordentligt svåra och viktiga problem, som sammanhånga med ungdomsarbetslösheten och den därmed nära sammanhängande frågan om yrkesutbildningen. Det pågår för närvarande hos arbetslöshetskommissionen — på grund av remiss av ett yttrande från kommerskollegium i sammanhang med arbetslöshetsförsäkringskommitténs betänkande — en utredning om denna ungdomsarbetslöshetsfråga, och den har nyligen varit föremål för överläggningar inför ett antal arbetsförmedlingsföreståndare jämte ett antal socialt, för denna fråga särskilt intresserade personer, som på min hemställen också kallats till detta sammanträde. Det framgick av dessa överläggningar, kan man säga — de voro av mera preliminär art och de komma nu att fullföljas inom kommissionen — att arbetslösheten inom de yngre ungdomsåldrarna icke var avsevärd upp emot 17 års ålder och allra minst bland flickorna, ty där var det tvärtom efterfrågan på arbetskraft. Men då man kommer upp till åldern 18—22 år är en utpräglad ungdomsarbetslöshet ännu rådande, det kan icke förnekas. En representativ undersökning, som arbetslöshetskommissionen gjort, har visat det resultatet, att det ifrån år 1926 inträtt en viss försämring i berörda hänseende, dock icke så stor som man föreställer sig, i fråga om dessa grupper av ungdomsarbetslösa. Det blir en fråga av största vikt att söka klargöra vad som kan åtgöras för att försöka behärska detta problem bättre än för närvarande. Yrkesutbildning är det, som det hela kommer att röra sig om såsom huvudfråga, och jag vill för min del uttala den uppfattningen, att det allmänna, staten och kommunerna, i detta fall kunna och böra göra mera än vad man för närvarande gör. Det gäller ökad utbild-

ning icke bara för ungdomsarbetslösa, det kan gälla även för äldre arbetare, som på sätt jag nyss antydde — om jag också icke nu syftar på så pass gamla personer, som jag då talade om — förlorat fotfästet i sitt förutvarande yrke på grund av rationaliseringsåtgärder eller av andra skäl. Jag kan i det fallet erinra om, att arbetslöshetskommissionen försöker understödja denna yrkesutbildning också genom att på statens bekostnad medverka till ordnandet av utbildningskurser, där kommunerna önska ordna sådana, en möjlighet som man måste betrakta såsom ett provisorium men som kanske kommit till för liten användning och icke blivit tillräckligt känd.

Denna fråga om yrkesutbildningen har naturligtvis även andra faser, som icke direkt sammanhånga med statens och kommunernas åtgöranden. Jag skall därvidlag endast göra det uttalandet, att våra industrier i större omfattning än för närvarande torde, till stort gagn för sig själva, ha anledning att sörja litet bättre för utbildningen av arbetskraft inom respektive yrken än de för närvarande göra; att sålunda själva i större omfattning än nu sörja för en god rekrytering av arbetskraft inom respektive industriföretag eller grupper av industri. Många av våra storindustrier har i detta fall utfört ett utomordentligt föredömligt arbete, vill jag säga, och detta bör mana till större efterföljd för andra, än vad hittills varit förhållandet.

I fråga om bedömandet av ungdomsarbetslösheten i den omhandlade åldern av 18—22 år vill jag slutligen säga, att därvidlag finnes en del svårigheter, som man har anledning att undersöka särskilt. Det sammanhänger bland annat med den olägenhet, som självfallet, då det gäller anställning av sådana ungdomar, värnpliktstjänstgöringen medför genom en viss oregelbundenhet i fråga om inkallelsetider och annat. Det är anledning att undersöka, om man därvidlag kan komma fram till bättre, mera regelbundna förhållanden än för närvarande.

Min visserligen tämligen kortfattade framställning i detta avseende vore dock alltför ofullständig, om jag icke erinrade därom, att man icke heller bland fackföreningarna synes ha visat tillräckligt intresse för att sörja för rekryteringen inom de olika yrkena, detta delvis av lönepolitiska skäl, som jag icke har anledning att i detta sammanhang närmare ingå på.

Ja, herr talman, jag skall icke förlänga denna debatt, som ju redan har berikats med så mycket synpunkter på denna gamla och ändå alltid nya fråga. Jag skall till slut endast uttala den förhoppningen, att den förbättring av konjunkturerna, som man nu skönjer och varom man må kunna hoppas, att den innebär en naturlig och varaktig förbättring av förhållandena på detta område, i förening med de åtgärder, som man vidtager för att kunna föra ut reserverbetarna i den öppna marknaden, må komma att leda till det av oss alla och säkerligen även av arbetslöshetskommissionen önskade resultatet, att arbetslöshetskommissionens uppgifter skola bli så begränsade som möjligt.

Herr Möller: Ja, herr talman, jag skulle kanske, eftersom min kritik emot arbetslöshetskommissionen under många år varit ganska stark, endast vilja säga, att jag aldrig har trott, att arbetslöshetskommissionen bestod av socialt *illsinnade* människor, men vad jag däremot trott är, att *den ledes av fullständigt felaktiga doktriner*. Det förvånar mig, att människor, som ju själva betrakta sig såsom tämligen odoktrinära, ha så totalt fastnat i vissa bestämda föreställningar, att inga fakta i världen tyckas kunna rubba dem. Det är i det fallet tydligen på det viset, att om föreställningarna icke stämma med fakta, så mycket värre då för fakta. Så har det varit med vår arbetslöshetspolitik, och jag måste säga att efter debatten i dag de små framsteg i tänkandet på denna punkt, som kunde skönjas i den kungl. propositionen, ha icke gjort

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.

(Forts.)

någon vidare effekt, i varje fall icke såvitt jag förstår på arbetslöshetskommissionens ordförande åtminstone.

Det är ganska ofta så, att det blir socialdemokraterna, som representera den mera odoktrinära synen på samhällsfrågorna, under det att de, som så ofta förklara oss vara fruktansvärda doktrinärer, hänga fast vid doktriner så pass, att de överhuvud taget icke låta rubba sig. Det är där felet ligger. Jag tror, att varken herr Cederborg eller någon annan av de personer, som sitta i den kommissionen, äro sämre ur social synpunkt än andra eller att de i och för sig fullfölja några för de arbetslösa dåliga eller skadliga syften eller överhuvud taget haft något sådant i sinnet.

Jag skall försöka fatta mig mycket kort. Jag vill påpeka, att vi ha gjort fyra huvudanmärkingar. Den *ena* är, att nödhjälpsarbetena förhindra de arbetslösa från att få arbete i den öppna marknaden. På den punkten föreligger det nu, såvitt jag förstår, ett faktiskt erkännande. Man måste för att undgå de dåliga verkningarna i detta avseende permittera de arbetslösa då och då, för att de skola kunna komma in på den öppna marknaden. Det är den första anmärkingen, och där tyckas vi så småningom kunna uppnå enighet. Det är den enda punkt, där man ser en ljusning i det borgerliga tänkandet i detta avseende.

Den *andra* anmärkingen är den, att vi icke, i motsats till vad man trott, äro inne på minskad arbetslöshet. Den *tredje* anmärkingen är den, att arbetena i regel måste bli mycket oekonomiska, och den *fjärde* anmärkingen är den, att man icke kan av praktiska skäl anordna så mycket nödhjälpsarbeten att det blir en verklig hjälp för de arbetslösa, utan att hjälpen måste bli mycket inskränkt.

Jag skall ett ögonblick bara uppehålla herrarna med att ge en replik i fråga om Jokkmokk—Harsprånget. Jag har icke haft tillfälle att underkasta arbetslöshetskommissionens allmänna arbeten någon ingående granskning. Jag har aldrig berört saken förut och har aldrig brytt mig om tidningskritiken i det avseendet. Men nu, då det kommit vederhäftiga, av statsrevisorerna framförda och av ingen vederlagda anmärkingar har jag tagit upp detta fall ur den knippa, som fanns där, och jag måste säga — oavsett att det är en gammal anmärkning — att det är orimligt att göra en sådan felräkning som den, som gjorts i fråga om Jokkmokk—Harsprånget. Jag medger, att den vägen behövdes bättre än Gullbergskommunikationerna. Men jag påstår ändå, att anmärkning är befogad. De kostnadsberäkningar, som därvidlag äro utförda, torde ha skett efter ett annat penningvärde än det, som arbetena faktiskt utförts i. Dessa kostnadsberäkningar måste ha gjorts upp senast år 1921, då penningvärdet var jämförelsevis lågt. Sedan kom det en deflationsperiod, när priserna sjönko, men i stället för att kostnaderna därmed skulle ha sjunkit ha de mer än tredubbats. Jag gör denna anmärkning, som jag anser vara befogad, oavsett att den är gammal; den är dock icke äldre, än att statsrevisorerna tagit upp den.

Vad Gullberg beträffar bryr sig ingen om att kosta två ord till försvar för den saken, utan där skjuter bara arbetslöshetskommissionen ansvaret över på domänstyrelsen. Det kunde ha varit intressant, om vederbörande verkligen i sina egna förklaringar hade angivit, hur mycket dessa transportvägar kostat kommissionen av arbetslöshetsmedlen och hur mycket de kostat domänstyrelsen. Det finns nämligen icke uppgivet i dessa handlingar; där står bara, att kostnaderna för järnvägen voro 650,000 kronor för kommissionen och 150,000 kronor för domänstyrelsen.

Emellertid vill jag konstatera, att hela diskussionen, om jag undantager den första punkten och den tredje punkten, alldeles går förbi våra anmärkingar. Jag har aldrig deltagit i kritiken av arbetslöshetskommissionens förläggnings-

platser. Jag tror visst, att det funnits fog för anmärkningar, och det kan kanske göras sådana ännu, men jag har icke deltagit i denna kritik, ty jag känner icke till den saken. Jag har icke själv tillhört studiedelegationen och har icke sett arbetsplatserna, så att allt försvar för förläggningarna i denna debatt är verkligen obehövt. Det har icke av någon i kammaren i dag framställts anmärkningar, och jag har aldrig gjort någon anmärkning mot arbetsplatserna. Kanske det har intresse för arbetslöshetskommissionen att prestera ett försvar gentemot allmänheten på grund av tidningsuppgifter i det avseendet. Men det har mycket litet intresse här, och jag kan ej hjälpa, att det förefaller mig, som om man griper till försvaret för förläggningarna, därför att man icke kan med några verkliga argument försvara den politik, som bedrivs här.

Nu erkänner socialministern, att systemet har många besvärligheter med sig, och han har själv anfört ett par, men när jag säger, att det borde utveckla sig på det viset, att man får övergå till vanliga statsarbeten med vanliga löner, och att, i den mån det finnes arbetslöshet kvar och att, innan man fått arbetslöshetsförsäkring, man får reda sig med kontanta understöd, så säger socialministern helt enkelt *nej*. Det vill han icke vara med om, och utan vidare motivering förklarar han, att med alla brister hos nödhjälpsarbetena är dock denna väg med kontanta understöd mycket farligare. Jag skall ej taga upp diskussion om den saken vid denna tidpunkt, men jag vill bara påpeka, att de kontanta understöden ingå i förutsättningarna för den *svenska riksdagens direktiv*. När icke kontanta understöd tillämpas, beror det därpå, att *arbetslöshetskommissionen* själv på sin tid har avskaffat dem. Det har den gjort med riksdagsmajoritetens och, förmodar jag, också med regeringens goda minne, men den svenska riksdagens direktiv, sådana de äro formulerade på sin tid, medge efter bestämda regler kontanta understöd. Det blir således icke något brott mot direktiven på något vis, om man slår in på den vägen i stället för den nuvarande formen för arbetslöshetshjälpen.

Ja, naturligtvis är det svårt att välja arbeten, när man kan lämna ut en sådan sak som Ulricehamnsbanan till nödhjälpsarbete. Där är dock kommissionen rätt oskyldig, ty det var visst ett regeringsbeslut på saken. Det är ett tillräckligt talande vittnesbörd, Gullbergs kronopark att förtiga, för att sådant arbete icke är befogat att taga upp bland nödhjälpsarbetena. Det har alltid varit min ståndpunkt beträffande Ulricehamnsbanan. Men är det så, att skall man komma till en mycket noggrann vägning och gallring av de arbeten, som skola tagas upp såsom nödhjälpsarbeten, så att man söker med verklig försiktighet undvika att komma in på sådana arbeten, som inom en jämförelsevis kort tid skulle upptagas i den öppna marknaden, *måste följden bli, att hela nödhjälpsverksamheten ytterligare inskränkes*. Men då komma herrarna i kommissionen ej att kunna hitta på något arbete, i varje fall icke under någon särskilt lång tid. Det kanske går ännu en liten tid, men det skall nog visa sig, att det snart blir stopp för dessa nödhjälpsarbeten, bara därför att de ej längre stå till buds. Det är åtminstone den misstanke jag hyser. Det är klart, och det är verkligen en ganska banal sanning, att man vill hoppas på förbättring på arbetsmarknaden. Det är klart, att då vi tala om arbetslösheten, statens hjälp beror på, att vi älska arbetslöshetshjälp såsom ett slags självändamål, men *det hjälper oss icke med alla förhoppningar*, ty vi se, att arbetslösheten, mina herrar, i Sverige är procentuellt lika stor som i England. Det är Englands största sociala problem och har varit det under årtal. Man har på den punkten sökt förvilla vårt omdöme, men det är ett faktum, att vår arbetslöshet, om man ser till hur stor procent av vårt lands arbetarbefolkning de arbetslösa antal uppgår, är lika stor som i England, och att vår arbetslöshetspolitik icke har med hänsyn till arbetslöshetens stor-

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

lek haft någon bättre effekt än den engelska. Det är också ett faktum, att vi måste säga oss, att vi under säkerligen åtskilliga år framåt alltjämt måste räkna med en arbetslöshet, och då kan man icke slå sig till ro bara med att låta allting gå som det gått, i avvaktan på utredningar av olika slag. Det kan man för övrigt hitta på en masse, om man vill ha förevändningar för att slippa på allvar taga upp dessa problem.

Herr talman! Innan jag slutar, skulle jag också vilja konstatera en sak till. Herr Cederborg svarade icke någonting på mitt spørsmål om de där planerna på att inställa nödhjulsarbetena under sommaren. Om det är avsikten, tycker jag ej, att det vore för mycket begärt, att när arbetslöshetskommissionens ordförande sitter i riksdagen, riksdagen visste något om den saken, innan den åtskildes. Det är icke säkert, att man i riksdagen har den uppfattningen, att man till alla andra missgrepp i vår arbetslöshetspolitik skall lägga det att för några månader helt och hållet inställa all statlig arbetslöshets hjälp.

Herr **Asplund**: I motiveringen till föreliggande proposition har statsrådet och chefen för socialdepartementet framhållit, att det egentligen endast är i Norrbotten, som det förekommit någon arbetslöshet, och han har preciserat det att gälla huvudsakligen Nedertorneå kommun och Seskarön men att arbetslösheten även i denna del av landet numera vore av obetydlig omfattning. Då vi norr- och västerbottningar ej kunnat dela den uppfattningen, ha vi väckt motioner i båda kamrarna, i vilka vi speciellt med hänsyn till de norrbottniska förhållandena begärt, att den av regeringen föreslagna nedsättningen av anslaget från föregående år med 200,000 kronor icke skulle äga rum. De ställen, som särskilt skulle komma i fråga, äro först och främst Seskarön inom Nedertorneå och Jämtösunds sågverk inom Råneå socken, Karlsviks sågverk inom Luleå stad och Furuögrunds ångsåg i Byske socken, Västerbottens län. Samtliga dessa anläggningar ha goda förutsättningar för att kunna återupptaga driften om ett eller annat år, vadan någon avfolkning där ej kan anses på något sätt aktuell. Riksdagen har också uttalat sig beträffande Seskarön för, att det skulle undersökas, huruvida ej domänstyrelsen skulle kunna återupptaga sågverksdriften därstädes. Emellertid är något sådant icke möjligt förrän tidigast under nästkommande sommar, då icke något timmer finns avverkat för sågverkets igångsättande. Vi ha då ansett, att det skulle vara lämpligt att anordna arbeten på icke allt för långt avstånd från Seskarön för att under det kommande budgetåret sysselsätta denna befolkning, som man hoppas sedan skall få mera stadigvarande sysselsättning då sågverksdriften återupptages. Vi ha därvid trott oss ha ett stöd för detta i det löfte, som den Ekmanska regeringen före sin avgång under valrörelsen förlidet år avgav om upptagandet av arbetet på anläggningen av ett järnvägsspår på sträckan Haparanda—Keräsjöki till en blivande uthamn för Tornedalen. Vi ha visserligen vid behandlingen av Seskaröfrågan tidigare under riksdagen kunnat märka, att den nuvarande regeringen starkt funderat på en avfolkning av Seskarön, men med hänsyn till det beslut, riksdagen fattade, ha vi ansett det icke vara riktigt att företaga en sådan avfolkning, förrän försök gjorts med driftens fortsättande under domänstyrelsens regi.

Nu ha vi nödgats konstatera, att inga borgerliga representanter inom statsutskottet ansett sig kunna ägna en vänlig tanke åt denna vår framställning, utan det är endast socialdemokratiska reservationen, som godtager den framställning, som vi gjort, och därför skall jag be att i korthet få yrka bifall till reservationen.

Herr Cederborg: Jag ber att få besvara den fråga, herr Möller här ställde till mig. Då jag tyckte, att svaret skymtade redan i herr statsrådet Lübecks anförande, vill jag bara säga, att inom arbetslöshetskommissionen räknar man med den möjligheten att kunna väsentligt inskränka omfattningen av våra arbeten under sommaren, om utvecklingen går i det spår, som vi för närvarande finna oss föranlåtna att antaga, och i de kalkylerna ingår även, att man under själva eftersommaren, skördetiden, på någon kortare tid — hur lång kan jag icke säga — helt och hållet skall kunna upphöra med verksamheten ute i orterna.

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Herr statsrådet Lübeck: Herr talman! Jag vill med anledning av herr Möllers anförande nyss säga, att jag ej förstår, att herr Möller skulle kunna vara obenägen för den hemsändning, som i detta fall äger rum, då den just innebär det allra verksamaste medlet att låta reservarbetarna komma i kontakt med den öppna marknadens arbetsförhållanden. Det är detta syfte, som ligger bakom den åtgärd, arbetslöshetskommissionen vidtagit, och icke något annat, något osocialt syfte. Herr Möller och jag skilja oss i fråga om vad som är olyckligast av två onda ting. Jag har för min del ansett mig böra göra gällande, att ehuru det är förbundet med olägenheter att föra personer från sin hemort, möjligheterna på andra håll kunna vara större, även om de te sig dåliga för tillfället. Ehuru en viss olägenhet är förbunden med detta, nödgas man ofta vidtaga en sådan åtgärd och därvid söka göra olägenheten så liten som möjligt. Man måste taga denna mindre olägenhet hellre än att övergå till det i och för sig mycket svårhanterliga och enligt min mening mycket olyckliga systemet med kontanta understöd i den omfattning, som socialdemokraterna anse vara den riktiga politiken.

I fråga om arbetenas dåliga ekonomi har jag tillräckligt tydligt yttrat mig. Jag erkänner, att på den punkten är en olägenhet förbunden med systemet. Det finnes, såsom jag redan visat i statsverkspropositionen, en dubbel anledning, för att dessa arbeten kunna sägas vara oekonomiska, men de behöva dock icke, om man iakttagit nödig varsamhet, såsom arbetslöshetskommissionen numera är i tillfälle att göra, bli så oekonomiska som vissa arbeten i det förgångna med fog kunna anses ha varit. Vad särskilt angår Ulricehamnsjärnvägen, som herr Möller och — som jag tyckte — även herr Winberg förde på tal, vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att den föregående regeringen handlade alldeles rätt, när den ansåg, att detta var ett arbete, som icke skulle förekomma i den öppna marknaden under vanliga förhållanden. Här har visserligen gjorts ett uttalande i den interpellation, som jag i dag haft tillfälle att besvara i andra kammaren, att det icke hade varit någon svårighet alls att få dessa arbeten på Ulricehamnsbanan utförda i öppna marknaden. Nej, naturligtvis, om man haft pengar till detsamma. Men sådana funnos icke och kunde icke i normal ordning uppbringas. Det hade dröjt för lång tid, innan man på den vanliga vägen fått detta järnvägsföretag till stånd, och därför användes denna utväg till att utföra detta banarbete.

Slutligen ber jag att få svara några ord med anledning av herr Asplunds uttalande. Jag vill säga, att det behov av nödhjulsarbeten och reservarbeten uppe i övre Norrland, som herr Asplund talat om, naturligtvis kommer att i vanlig ordning tillgodoses av arbetslöshetskommissionen. Den ökning av 200,000 kronor, som herr Asplund talat om, skulle icke i och för sig betyda, att medlen skulle användas enbart för arbeten där uppe, utan det kommer att prövas i samband med arbetslöshetskommissionens övriga förslag. Och när man ansåg sig kunna minska beloppet med 200,000 kronor, så var det av skäl, som statsutskottet säkerligen vid sin prövning funnit hållbara. Bland annat har tillkommit, att medelstillgången varit större, än den beräknades,

Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)

när den kungl. propositionen lades fram. Några bekymmer på grund av otillräckliga medel behöver således icke herr Asplund hysa.

Till sist vill jag säga, att riksdagen visserligen har skrivit om Seskarön, att man skulle undersöka möjligheten till återupptagande av driften genom domänstyrelsens försorg, men om man kan uppnå samma resultat utan att domänstyrelsen behöver direkt ingripa, så är jag övertygad om, att herr Asplund liksom jag är belåten med en sådan anordning.

Herr Möller: Jag vill för min del endast beklaga, att arbetslöshetskommissionen umgås med sådana planer. Det finns ingen som helst anledning att antaga, att arbetslösheten skall sjunka till den grad, att ingen arbetslöshets hjälp under viss del av sommaren är behöflig. Jag vill för min del inlägga en förhandsprotest mot sådana planer.

Vad socialministerns anförande beträffar, säger han, att man icke bör vara obenägen att hemsända arbetarna. Nej, naturligtvis, om de icke samtidigt förlora all arbetslöshets hjälp. Det är ju det, som är det besynnerliga med systemet. Man hjälper sådana, som icke kunna få arbete, men för att de skola kunna få arbete, måste man under vissa pauser draga in hjälpen. Jag tycker det är ett fullständigt barockt system, som medför sådana konsekvenser. Så länge man har detta system, är det kanske nödvändigt att handla så, men det är bland annat ett av skälen till, att man bör avskaffa detta system. När arbetslöshetskommissionen skickar hem nödhjälpsarbetarna från arbetsplatsen på en eller två månader, innebär det, att de bli utan hjälp, såvida de icke få fattigvårdsunderstöd.

Ja, jag skall icke taga upp uttrycket, ty det är kanske att rida på ord, men socialministern sade, att man har att välja mellan två olyckliga system. Jag har ju den uppfattningen, att *olyckan är arbetslösheten*. Jag tycker icke, att samhället i och för sig behöver känna sig olyckligt över, att när arbetslöshetens olycka finnes, det lämnas hjälp. Jag tycker, man tvärtom borde betrakta det som ett samhällsgott, att man här är i stånd att lämna hjälp. Men man bör göra det på det för alla parter förmånligaste sättet.

Herr statsrådet Lübeck: Jag kanske kan få förtydliga mitt uttalande om det olyckliga systemet till, att jag menade ett system med mer eller mindre olyckliga verkningar, och kanske vi då kunna komma till bättre enighet i den punkten.

Jag skall endast med anledning av herr Möllers omdöme om denna hemsändning säga, att jag lät göra en undersökning omkring nyåret och fick in de begärda uppgifterna ett par månader in på detta år. Jag ville ha uttrönt, i vad mån reservarbetare, som förra säsongen voro ute i sådana arbeten, återvänt nästkommande år efter den mycket betydande hemsändning, som förra sommaren tillämpades. Det var, om jag minnes rätt, fem eller sex tusen arbetare under förra vintersäsongen, och endast något tusen var kvar under sommaren. Det visade sig, att av dem som blivit hemsända var det endast, om jag minnes rätt, omkring 35 procent, som återvände till dessa reservarbeten under nya säsongen. Då man nu hör herr Cederborgs uttalande, så förstår man, att det icke är därför, att de icke trivts så bra där, som de underlätit att komma tillbaka utan vi få väl hoppas, att denna hemsändning medfört det goda resultatet, att de fått arbete på den öppna marknaden, och det är väl något, som vi kunna hälsa med tillfredsställelse.

Herr Winberg: Socialministern förklarade, att han ansåg, att den föregående regeringen handlat riktigt, då den hänförde byggandet av ulricehamnsbanan till nödhjälpsarbetena, och han förklarade därjämte, att banan annars

alls icke skulle ha kommit till stånd på många år ännu, på grund av att medel saknades. Om detta är riktigt, måste jag fråga: är det verkligen klokt att på dylikt konstlat sätt vara med om att skapa järnvägar, som för övrigt icke ha ekonomiska förutsättningar? Det synes mig, att när i dessa tider en hel del förutvarande enskilda järnvägar ha mycket svårt att klara sig, staten icke på dylika omvägar skall skapa en järnväg, som icke har naturliga ekonomiska förutsättningar att bära sig.

*Anslag till
bekämpande
av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle dels antaga det förslag, som innefattades i punkten I av berörda reservation, dels ock besluta, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära en sådan organisation av arbetslöshetsunderstödet, att sådant understöd meddelades vid behov alla arbetslösa medlemmar i samhället, oberoende av yrke eller samhällsställning; samt 4:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Dahlnén m. fl. i ämnet väckta motionen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Möller* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i herr Lindblads m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner om anordnande av ändamålsenligare sittplatser i kamrarnas plenisalar;

nr 53, i anledning av verkställd, av fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnad utredning angående ordnande av riksdagshusets omgivningar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och riksgäldskontoret framställning angående utförande av en bro över Stora Norrström i Stockholm m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 56, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser beträffande rätt till pension för överståthållaren samt befattningshavare vid överståthållarämbetets kansli- och polisavdelningar m. m.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren ville besluta, att bankoutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner, måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till lördagens sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 142, gjorda framställning angående arvode åt ett byggnadsakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 200, gjorda framställning angående inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränssorter;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande för telegrafverkets räkning av en stationsbyggnad i Malmö m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldigheten beträffande till ledamöter av vattenfallsstyrelsen oriktigt utbetalta dyrtidstillägg;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten E. Bruun framställt krav mot svenska staten;

nr 234, i anledning av väckta motioner angående Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden m. m.;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ersättning åt sjömanshusen;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående bestridande av kostnaderna för vidtagna åtgärder i anledning av isförhållandena vid rikets kuster;

nr 238, i anledning av väckt motion angående beredande av viss ytterligare avskedsersättning åt förutvarande poliskonstaplar vid flottans varv;

nr 239, i anledning av väckta motioner angående anslag till anordnande av kurser i esperanto;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m. jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 241, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner, dels ock vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes sammansatta första lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendomar m. m.; och

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning av statsskulden;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa å järnvägen Limesforsen—Särna uppkomna förluster å länemedelskapital;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Jönköpings stad;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker m. m.; samt

bankoutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 9 i bil. 4 av elfte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till allmänna indragningsstaten.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.56 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 30 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 22, i anledning av inom kamrarna jämlikt § 57 riksdagsordningen gjorda anmälningar om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 28, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelplikten beträffande växlar och räntebesked från bankinrättningar;

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe, dels ock väckta motioner om upphävande eller sänkning av kaffetullen;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår därvid fogat förslag till taratariff; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

första lagutskottets memorial:

nr 35, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bokföringslag m. m.; och

nr 36, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljemän och lag om ändrad lydelse av 46 § av utsökningslagen m. m.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 8.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
